

Guri Mette Vestby (red.)

Byenes attraktivitet Drammen i fokus

NOTAT
2006:105

Tittel: Byenes attraktivitet – Drammen i fokus

Forfatter: Guri Mette Vestby (red.)

NIBR-notat: 2006:105

ISSN: 0809-6929
ISBN: 82-7071-606-5

Prosjektnummer: O-2373
Prosjektnavn: Byenes attraktivitet

Oppdragsgiver: Østfold og Buskerud fylkeskommuner. For dette notatet:
Drammen kommune

Prosjektleder: Guri Mette Vestby

Referat: Notatet er en sammenstilling av fakta og forestillinger om Drammen som er fremskaffet gjennom prosjektet ”Byenes attraktivitet – byutvikling som grunnlag for profilering og markedsføring”. Byene ønsker å øke sin tiltrekningskraft for næringsetablering, bosetting og besøk/turisme. Et mer samlet blikk på kjennetegn ved næringslivet, den humane kapital og byens fysiske og estetiske særtrekk vil være verdifullt når en skal arbeide lokalt med utviklingen og profileringen av byen. Byens potensial som sentrum for handel og service vies også oppmerksomhet. Bærekraftbarometeret gir et fortettet bilde av en lang rekke indikatorer for miljø, økonomi, levekår og lokal livskraft. Surveydata gir kunnskap om hvilke bilder andre har om byen, og om eksterne næringslivslederes vurderinger av attraktiviteten ved byen. Byens selvpresentasjoner via sine nettsteder ses i lys av ønsket om å nå potensielle innbyggere, næringsetablere og turister.

Sammendrag: Norsk

Dato: Mars 2006

Antall sider: 81

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Sinsenvn. 47 B, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO

Vår hjemmeside: Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 22 37 02
E-post: nibr@nibr.no
<http://www.nibr.no>

Org. nr. NO 970205284 MVA

© NIBR 2006

Forord

Dette notatet er en sammenstilling av data fra det empiriske grunnlagsmaterialet og analyser som spesielt gjelder Drammen i prosjektet "Byenes attraktivitet". I dette prosjektet, som Norsk institutt for by- og regionforskning har gjennomført på oppdrag for fylkeskommunene Østfold og Buskerud, er søkelyset på alle de ti bykommunene i disse fylkene. Byene får slik anledning til å sammenligne seg med hverandre. Prosjektet har inngått i det europeiske "Metropolitan Areas +" – prosjektet som disse byene har deltatt i.

Arbeidet er gjennomført i perioden mai-oktober 2005. Drammen kommune ønsket at vi påtok oss arbeidet med å sammenstille dataene for deres kommune. Forsker Guri Mette Vestby, som har vært prosjektleder for "Byens attraktivitet", har utført dette arbeidet.

Bortsett fra den innledende byprofilen og sammendraget fra hovedrapporten, er hvert av kapitlene hentet fra eller basert på et NIBR-notat med samme navn. Notatene kan lastes ned elektronisk fra NIBR's hjemmeside www.nibr.no/publikasjoner/notater (År 2005). I disse notatene beskrives nærmere de metodene vi har anvendt for de enkelte tema. Samlet har prosjektet benyttet et stort spekter av metoder, analyse av flere ulike type registerdata, surveys, litteraturstudier, evaluering av nettstedet og befaringer i byene.

Spesielt gjør vi oppmerksom på et notat som er identisk med et kåseri som ble holdt av Yngve Carlsson på Drammen kommunes byutviklingskonferanse 24. november 2005. NIBR: notat 2006:101 *Bedre enn sitt rykte- om byers omdømme – men mest om Drammen.*

I hovedrapporten fra prosjektet drøftes temaet byers attraktivitet, omdømme og imagebygging nærmere. Der er også dataene i det foreliggende grunnlagsmaterialet satt i en større analytisk sammenheng som retter søkelyset på særtrekk og fellestrekk ved de ti byene. Rapporten er tilgjengelig i papirversjon og kan bestilles fra NIBR: *Byenes attraktivitet –byutvikling som grunnlag for profilering og markedsføring.* Av Guri Mette Vestby (red.) NIBR-rapport 2005:13.

Arbeidet inngår i NIBR's tverrfaglige satsing på stedsforskning (www.stedsforskning.no).

Oslo, mars 2006

Eva Falleth
Fung.forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	4
Figuroversikt.....	6
1 Byenes attraktivitet	7
1.1 Byutviklingens egenverdi og salgsverdi.....	7
1.2 Det fysiske bymiljøet: synlige sentrumssatsinger og skjulte verdier	8
1.3 Bevegelser i byenes humane kapital og ressursgrunnlag	8
1.4 Dynamikk og endring i et varierende næringsliv	9
1.5 Byene er handelssentre i konkurrerende posisjoner	10
1.6 Ikke turistbyer – men besøksbyer?.....	11
1.7 Byene er bærekraftige ut fra ulike dimensjoner	11
1.8 Bybilder utydelige for utenforstående	12
1.9 Fakta, forestillinger, mentalitet og praksis	12
2 Byprofil for Drammen	13
2.1 Drammen.....	13
3 Trekk fra historien.....	16
4 Næringsliv i dag - trender og dynamikk.....	20
4.1 Datagrunnlaget	20
4.2 Ulike målsetninger for næringsutvikling og stedsutvikling:	21
4.3 Attraktivt næringsliv – for hvem?	21
4.4 Fordeling av sysselsatte i byer i Buskerud	22
4.5 Kunnskaps- og teknologinæringer	22
4.6 Kultur- og kreative næringer	23
4.7 Image-næringer/bostedskvaliteter	24
4.8 Turisme/reiseliv.....	24
4.9 Lokaliseringskoeffisienter.....	25
4.10 Dynamikk.....	26
4.11 Tilflytting av bedrifter til Drammen.....	27
4.12 Utflytting av bedrifter fra Drammen	28
4.13 Tilgang på venturekapitalister	29
4.14 Generelt næringsmiljø.....	30
4.15 Totalt miljø.....	31
4.16 Næringslivet sett fra Oslo og Akershus.....	31
4.17 Oppsummering	33
5 Handels- og servicestatistikk for Drammen.....	35
5.1 Metode: Kommunenes attraktivitet som handels- og tjenestested	36
5.2 Kommunenes attraktivitet som handelssteder i Buskerud.....	37
5.3 Detaljhandelsutviklingen i kommunene og regionene i Buskerud.....	39
5.4 Turismens betydning for detaljhandelsomsetningen.....	41

5.5	Andre indikatorer på byene attraktivitet.....	42
6	Bosetting og flytting blant unge voksne.....	45
6.1	Innledning: livsløpsanalyse av etableringsfasen	45
6.2	Hvor mange drammensere bor i hjemkommunen?	46
6.3	Tilflytting og videreflytting.....	48
6.4	Utdanning og sysselsetting.....	49
6.5	Kommenterte tabeller for Drammen	50
7	Bærekraftbarometer for Drammen	56
7.1	Hva er bærekraftbarometer?.....	56
7.2	Parvise sammenhenger.....	62
8	Utenforståendes bilder av byen.....	65
8.1	Innledning	65
8.2	Oppfatninger om Drammen	68
9	Det fysiske bysentrum.....	70
9.1	Fysisk selvpresentasjon. Hva ser vi på nettstedene og hva ser vi i virkeligheten?	70
9.2	”Et praktfullt byrom danner hjertet i Drammen. Det har sterke urbane kvaliteter, og er en livlig og sosial møteplass.”	72
9.3	”Elva er et aktivt visuelt og funksjonelt element i byen”	73
9.4	”Drammen satser på boligdrevet byvekst. Ved hjelp av lave boligpriser og nye attraktive byboliger skal byen konkurrere med Oslo om middelklassebeboere”	74
9.5	Forholdet til landskapet rundt er utnyttet. Nærhet til marka og urørt natur, men også sjøen... ..	75
9.6	Dette underkommuniserer Drammen:	76
10	Byens selvpresentasjon via nettet.....	77
10.1	Metode: Utenfrablikket og byens fortellinger	77
10.2	Drammens selvpresentasjon på kommunens hjemmeside	79
10.2.1	Hovedsiden.....	79
10.2.2	Presentasjon rettet mot potensielle tilflyttere	79
10.2.3	Attraktive tilbud	79
10.2.4	Næringsliv	80
10.2.5	Oppsummering	80
	Publikasjoner fra prosjektet	81

Tabelloversikt

Tabell 5.1	Detaljhandelens dekningsgrad for kommunene i Buskerud.....	37
Tabell 5.2	Detaljhandelens dekningsgrad fordelt på handelsregioner i Buskerud	37
Tabell 5.3	Detaljhandelens dekningsgrad for kommunene i Buskerud (eks. motorkjøretøyer/ drivstoff).....	38
Tabell 5.4	Detaljhandelens dekningsgrad fordelt på handelsregioner i Buskerud (eks. motorkjøretøyer/ drivstoff)	38
Tabell 5.5	Detaljhandelens dekningsgrad fordelt på dagligvarer og spesialvarer i Buskerud	39
Tabell 5.6	Detaljhandelsomsetningen i mill. kr. eks. mva. – Buskerud	40
Tabell 5.7	Detaljhandelsomsetningen i mill. kr. eks mva. (ekskl. motorkj.tøy/ driv- stoff) - Buskerud fylke.....	41
Tabell 5.8	Omsetningsfordeling over året – Buskerud fylke.....	42
Tabell 5.9	Detaljhandelsomsetning pr innbygger.....	42
Tabell 5.10	Forventet befolkningsutvikling 2005 - 2020	43
Tabell 5.11	Tettstedsutvikling 2003-2005 (pr 1/1).....	43
Tabell 5.12	Bruttoinntekt i kr etter kommune: medianverdi 2000, 2001, 2002.	44
Tabell 6.1	Prosentandel tilbakeflyttere av alle i fem årskull (33-37 år) som vokste opp i byen:	47
Tabell 6.2	Flyttehistoriske fordelinger for menn og kvinner i Drammen og i seks andre byområder på Østlandet. Årskull født 1966-70, fulgt fra de var 15 år, til de i 2003 var i alder 33-37 år. Prosent av tallet på gutter og jenter som bodde i byene som 15-åring.....	50
Tabell 6.3	Utdanningsnivå, sysselsettingsnivå, arbeidssted og næringstilknytning. Prosentvise fordelinger for årskullene født 1966-70 ved utgangen av 2003 (i alder 33-37 år). Fordeling for gruppen midt i 30-årene under ett (ALLE), og for de bofaste (BOF), tilbakeflytterne (TBF), og for tilflytterne (TIL) hver for seg. Drammen	52
Tabell 6.4	Indekser for innslag med høy utdanning, arbeid og noen næringsgrupper. Årskull født 1966-70, da de ved utgangen av 2003 var 33-37 år. Menn og kvinner i Drammen og seks andre regioner på Østlandet. Landsinnslaget for årskullene = 100.	53
Tabell 6.5	Forskjell mellom lokalbefolkning og tilflyttere i sammensetning, utdanning, sysselsetting og jobb i Drammen, og i seks andre regioner på Østlandet. Årskull født 1966-70 fulgt fra de var 15 år til de var midt i 30-årene. Prosent i hver gruppe ved utgangen av aldersfasen	54
Tabell 6.6	Oslo-magneten. Tiltrekningen Drammen har på personer vokst opp i Oslo. Andel flyttere ut fra Oslo i forhold til andelen fra de samme årskull i landet ellers som vokste opp i Ringerike. Proporsjonalitet gir magnetverdi = 100. Årskull født 1966-70 fulgt fra de var 15 år, til de var midt i 30-årene.....	55
Tabell 8.1	Påstandene om Drammen; grad av enighet. Prosent. N= 600 i alderen 25-45 år i Oslo og Akershus	68

Tabell 8.2	Prosentandel som er helt eller delvis enig i påstandene om Drammen etter bosted, inntekt, utdanning, alder og kjønn. N= 600 i alderen 25-45 år i Oslo og Akershus	69
------------	--	----

Figuroversikt

Figur 4.1	Fordeling av sysselsatte i byer i Buskerud	22
Figur 4.2	Image-næringer/bostedskvaliteter	24
Figur 4.3	Lokaliseringskoeffisienter (2000 og 2005)	25
Figur 4.4	Dynamikk i næringslivet perioden 2002-2004	26
Figur 4.5	Tilflytting av bedrifter til Drammen.....	27
Figur 4.6	Utflytting av bedrifter fra Drammen	28
Figur 4.7	Tilgang på venturekapitalister	29
Figur 4.8	Generelt næringsmiljø	30
Figur 4.9	Totalt miljø	31
Figur 4.10	Næringsledere i Oslo og Akershus: syn på byene i Buskerud. Prosentandel som er enige i den enkelte på såstand om byen. N=1022	32
Figur 4.11	Næringsledere i Oslo og Akershus: syn på byene i Buskerud. Prosentandel som er uenige i den enkelte på påstand om byen. N=1022.....	33
Figur 6.1	Andel blant 33-37 åringene som er fra byen	46
Figur 6.2	Andel blant 33-37 åringene som er tilflyttere som flytter videre	49
Figur 7.1	Samlebærekraftindeks bykommuner Østfold og Buskerud.....	61
Figur 7.2	Sammenheng mellom lokal livskraft og miljø	62
Figur 7.3	Sammenheng mellom lokal livskraft og økonomi	63
Figur 7.4	Sammenheng mellom lokal livskraft og levekår	63

1 Byenes attraktivitet

Dette kapitlet er sammendraget i hovedrapporten: NIBR-rapport: 2005:13

Byenes attraktivitet

Byutvikling som grunnlag for profilering og markedsføring

Av Guri Mette Vestby

1.1 Byutviklingens egenverdi og salgsverdi

Materialet om Drammen er hentet fra et større prosjekt om byene i Østfold og Buskerud. Innledningsvis presenterer vi derfor sammendraget fra dette prosjektet, slik at stoffet om fakta og forestillinger om Drammen "rammes inn" av dette:

Bykommunene i Østfold og Buskerud ligger i randsonen av hovedstadsområdet. Byene er Hønefoss, Kongsberg, Hokksund, Drammen, Moss, Askim, Mysen, Sarpsborg, Fredrikstad og Halden. De er med i et europeisk prosjekt med andre byer i samme situasjon; Interreg-prosjektet Metropolitan Areas +, og samarbeider seg i mellom om de utfordringer dette representerer. Samtidig er de i større og mindre grad konkurrenter om å fremstå som attraktive for næringsetablering, bosetting og turisme. Stedskvaliteter kan

være avgjørende for om byer er attraktive og konkurransedyktige. Byer med gode steds-kvaliteter tiltrekker seg høyt utdannet arbeidskraft og kreative personer som bidrar til nyskaping og økonomisk vekst. Byutvikling som rommer mange forskjellige forhold har en egenverdi for byens befolkning og næringsliv, samtidig som dette øker attraktiviteten ved det ”produktet” som skal selges gjennom mer aktiv profilering og strategisk markedsføring. Byene blir derved også mer attraktive som samarbeidspartnere. Flere av byene er godt i gang med byoffensiver, omdømmeprosjekter og profileringsprosjekter, mens andre står på startstreken. Norsk institutt for by- og regionforskning, NIBR, legger her fram materiale basert på *fakta og forestillinger om fellestrekk og særtrekk* som byene selv kan bruke i dette strategiske arbeidet; positive faktorer og kvaliteter som kan forsterkes og utvikles, negative forhold som kan reduseres og endres, feilaktige inntrykk som kan korrigeres, og underkommuniserte særtrekk og kvaliteter som bør gis oppmerksomhet.

1.2 Det fysiske bymiljøet: synlige sentrumssatsinger og skjulte verdier

Det mest konkrete og synlige er den fysiske byutviklingen som bidrar til å gjøre byen attraktiv som bosted, arbeidssted, handlested eller besøks- og turistmål. Alle disse byene i Østfold og Buskerud har et bysentrum som er opprustet og estetisk fornyet, eller større bygge- og anleggsarbeider er på gang for å vitalisere byens kjerneområde. Sentrumsområder er bevisst prioritert mer enn bydelene og bo-områdene. Nyere sentrumsnære boliger er bygget eller prosjektert, og det satses på boliger og næringslokalteter ved sjøsider og elvebredder. Men adkomstårene som ”inngangspartier” er lite innbydende og gir besøkende et dårlig førsteinntrykk. Det er også mange eksempler på rotete ”baksider” i sentrumskvartalene. Informasjon om byenes fysiske struktur, særtrekk og kvaliteter er forøvrig underkommunisert på kommunenes hjemmesider på Internet. Det samme gjelder mangfoldet av ulike typer sentrumsnære boligmuligheter som finnes i disse byene, det framstår som en ”skjult” kvalitet for potensielle tilflyttere. Byene selv er bekymret over at de flotte leilighetskompleksene først og fremst er tiltrekkende for godt voksne og vil bli pensjonisteldoradoer om ti-femten år. Dagens unge voksne i etableringsfasen velger ikke bolig eller bosted bare ut fra pris og barnevennlighet, men også fordi det å bo er et identitetsprosjekt og en livsstil. Utenforstående synes i liten grad å kjenne til de positive kvalitetene knyttet til de fysiske byfornyelsene. Norske betraktninger om fysisk byattraktivitet dreier seg både om bysentrum og om byens naturomgivelser, og vi ser at nærhet til sjø, fjell og skogsområder er med på å forsterke et positivt image.

1.3 Bevegelser i byenes humane kapital og ressursgrunnlag

Byens befolkning er en viktig ressurs, en human kapital for byene. Samtidig ønsker de å styrke denne kapitalen og økt tilflytting er derfor et mål med stedsprofileringen. Et hovedmønster er at sju av disse ti byene har relativt sett flere eldre og færre barn og unge enn i landet som helhet. Våre data forteller noe om hvordan byene i det lange løp har klart å rekruttere unge personer i etableringsfasen og hvem de er ut fra utdanning og arbeidstilhørighet. Byens attraktivitet kan også i en viss grad leses ut fra data om bofasthet og videreflyttinger. Graden av stabilitet og fornyelse i befolkningen er på hver sin måte av betydning for byutviklingen i et videre perspektiv. De fleste stedene er lokalbefolkningen i flertall. Men byene nærmest hovedstaden har en stor andel tilflyttere og størst videre-

flytting, noe som fører til at det stadig er relativt store omskiftninger i befolkningen. Byens størrelse er av mindre betydning i denne sammenheng, det ser vi blant annet ved at småbyene Askim og Mysen hører til i kategorien med mye innflytting og videreflytting.

Mens avstand fra storbyen synes viktigere enn størrelse når det gjelder flyttebevegelser som allerede har funnet sted, er dette omvendt når det gjelder forestillinger om potensiell flytting blant utenforstående. Befolkningssurveyen vi gjennomførte blant 25-45 åringer i Oslo og Akershus viser at urbanitet er attraktivt; de største byene scorer høyest på spørsmål om de kunne tenke seg å bo i disse konkrete byene. Men dette kan også være et uttrykk for at de største er mest kjent blant folk, eller det kan være at tilflytterpotensialet ikke først og fremst ligger i Oslo og hovedstadens nærmeste omegn. Å få egne bysbarn til å flytte hjem igjen bør også være et mål med den strategiske stedsprofileringen. Nå er det slik at mellom 15 og 25 prosent av de som bodde i disse byene som 15-åringer har flyttet tilbake når de nå er midt i 30-åra. Størst tilbakeflytting finner sted i Moss.

Den unge voksenbefolkningen skal de neste par tiårene utgjøre en vesentlig del av disse byenes humane kapital i arbeidslivet, i lokalpolitikken og i det lokale sivilsamfunnet. Sammenlignet med landsgjennomsnittet for fem årskull midt i 30-årene, har byene i Østfold og Buskerud generelt et noe lavere utdanningsnivå (unntatt Kongsberg). I de aller minste byene finner vi lavest utdanningsnivå, mens den største byen (Drammen) ligger høyest ved at 1/3 av de unge voksne har høy utdanning. Mønsteret speiler en kombinasjon av bystørrelse og type næringsliv. Et fellestrekk i denne alderskategorien er at andelen med høyere utdanning er større blant kvinner enn menn, noe som blant annet skyldes at disse byene har hatt mange industriarbeidsplasser å tilby unge menn som gikk direkte ut i arbeidslivet. Unntaket finner vi i Kongsberg, men denne byen er spesiell også ved et særskilt høyt utdanningsnivå, både blant menn og kvinner, noe som i stor grad skyldes byens høyteknologiske næringsliv.

I alle byene er det slik at kvinnenes arbeidsplasser først og fremst er innen undervisning og helse, slik den er andre steder, mens de unge voksne mennene i stor grad jobber innen ulike industrinæringer. I hele seks av disse ti byene er lokaliseringskoeffisienten for industrinæringer over 1,5, dvs. at de ligger langt over landsgjennomsnittet. Kun Drammen ligger under dette snittet.

1.4 Dynamikk og endring i et varierende næringsliv

En sterk industritradisjon er felles for disse ti byene, og den nyere næringshistorien er alle steder en fortelling om store omstillinger og endringer. Flere av byene har gått fra å ha en eller noen få store hjørnestensbedrifter til å få en mer allsidig og sammensatt næringsstruktur. Industrien står fremdeles sterkt, men vi finner tildels svært forskjellige industrier på disse stedene. Indikatorer for næringsmiljøet i byene viser et sammensatt bilde; enten er dagens situasjon positiv eller de scorer høyt på utviklingen de siste fem årene. Dette kan tyde på at næringslivet i den enkelte by enten er i en utviklingsprosess eller har vært det, men at utvikling ikke nødvendigvis genererer ytterligere utvikling.

Dynamikken i næringslivet er forskjellig i disse byene. Om det er en positiv eller negativ forskjell på etablerte og nedlagte arbeidsplasser de siste fem årene varierer. Det er dessuten store forskjeller mellom byene når det gjelder andel sysselsatte innen det som på landsbasis defineres som vekstnæringer og nedgangsnæringer. Et interessant trekk her er forøvrig at vekstnæringer ikke i noen særlig grad dreier seg om tradisjonelle næringer, men er knyttet til disse som underleverandører, bearbeidingsprodusenter eller tjenesteleverandører.

Bedriftene i Oslo og Akershus har liten kjennskap til hvorvidt myndighetene i byene i Østfold og Buskerud har lagt til rette for næringsvirksomhet og nyetablering. Drøyt en av ti næringslivsledere i hovedstadsområdet har vurdert flytting til eller oppstart av ny virksomhet i noen av disse byene. Forretningsmessige tjenester som ikke er kunnskapsintensive er mest aktuelle flyttekandidater, dernest følger lowtech industri. High-tech næringer er mest positive til de større byene. Størrelsen på bedriften har lite å si, men en noe større andel blant bedrifter med 6-15 ansatte er positive til flytting. En av tre bedriftslederne vurderer de store byene i Østfold, samt Drammen, som attraktive på grunn av deres sentrale kommunikasjonsmessige beliggenhet. En av fire betrakter Kongsberg, Fredrikstad og Drammen som attraktive pga sitt næringsmiljø og tilgang på relevant kompetanse. Bostedskvaliteter er viktige for små bedrifter, og det er disse som oftest flyttes eller etableres. På spørsmål om attraktivitet pga. bostedskvaliteter, er det Fredrikstad som scorer høyest, dernest følger Kongsberg, Drammen og Moss. De små byene scorer lavest. Begrunnelsen for å etablere virksomhet på de mindre stedene dreier seg først og fremst om relativt lave kostnader ved utbygging.

Mange byer ønsker seg high-tech og kunnskapsintensive næringer med høyt utdannede og antatt resurssterke og kreative personer. Men disse er verken de mest lukrative, stabile eller ekspanderende næringer. Det som gjør dem interessante er først og fremst at de antas å ha positive ringvirkninger for det øvrige næringsliv. Blant disse byene er det særlig Kongsberg, men også Halden, som har et høyt innslag av slike næringer.

Næringer med et kulturelt og kreativt tilsnitt har på mange måter overtatt rollen som IKT-næringene hadde for ti år siden, nemlig det "alle" satser på i en omstillingsprosess. Men alle byer kan ikke bli spesielle kulturbyer, selv om alle kan stimulere kulturvirksomhet og kreative næringer. Den relative andelen sysselsatte innen slike næringer er forøvrig forskjellig i disse byene, men andelen er ikke som forventet avhengig av bystørrelse. De kultur- og opplevelsesnæringene som samtidig gir tilbud og aktiviteter til folk på stedet, vokser jevnt over i antall sysselsatte i alle byene. Verdt å merke seg er at Fredrikstad ikke utmerker seg her, selv om denne byen de senere årene har fått et image som en kulturby.

1.5 Byene er handelssentre i konkurrerende posisjoner

Handels- og servicevirksomheten i byene er en viktig del av næringslivet, den er i stor grad med på å generere nye virksomheter. Et attraktivt handels- og servicetilbud får folk til å komme til byene og preger by- og gatelivet. De ti bykommunene er handelssentre i sine regioner og våre data viser at de har potensial til å utvikle seg som attraktive steder fordi de har betydelig kjøpekraft i sitt nære omland. Alle har dessuten gode utviklingsmuligheter, slik vi måler det. I Buskerud har byene Drammen, Hønefoss og Kongsberg høye dekningsgrader dvs. at de trekker til seg omsetning fra omlandet. I Østfold er det Moss og Mysen som kommer sterkest ut. Tallene viser tydelig handelslekkasjen til Sverige, særlig for Halden nærmest grensen.

Det er ikke bare konkurransen fra Sverige som har betydning i Østfold. Tallene for omsetningsutvikling, overdekning og handelslekkasje viser også at konkurranse-situasjonen mellom byene som handelsbyer er betydelig, noe som krever gode strategier i forhold til egne muligheter. De små merker konkurranse-situasjonen sterkest, samtidig er ikke dette et entydig bilde. For eksempel er det en høy dekningsgrad i Mysen (Eidsberg), mens nabobyen Askim ikke har klart å styrke sin posisjon som handelsby de siste 5-6 årene.

Tall på detaljhandelens omsetning pr. innbygger er også en indikator på attraktivitet. Det er ikke et entydig bilde av byene vi får her, men heller en variasjon. Drammen ligger høyest med en omsetning på kr. 71343 pr. innbygger. Men ikke bare byens størrelse gir seg utslag, for Mysen (Eidsberg) følger like etter Drammen, mens Fredrikstad ligger i det nedre sjiktet.

1.6 Ikke turistbyer – men besøksbyer?

Turisme er viktig for profilering og for næringsliv, men ingen av de ti byene er spesielt kjente turistmål (selv om enkelt av dem har kjente turiststeder), og ingen kan skilte med mange sysselsatte innen denne næringen. Men denne næringsveien er ikke så ubetydelig som en kanskje skulle tro. Åtte av de ti byene har lokaliseringskoeffisienter på over 0,8 (landssnitt er 1), og tre av disse ligger på minst landsgjennomsnittet mht. sysselsettingsandel. Likevel, turister og besøkende i ferier synes ikke å ha noen særlig betydning for disse byene, det kan man lese ut av omsetningsstatistikker for handel og service; i typiske turiststeder stiger nemlig denne betydelig i månedene juli/august.

Vi kan imidlertid anlegge et annet attraktivitetsmål på turisme; en kommune med mange hytter, må være en kommune med attraktive områder og arealer for rekreasjon og friluftsliv. Hovedbildet er at noen av kommunene har svært mange hytter innen sine grenser og de andre har få. Nærhet til sjøen, marka og fjellet er tydelige attraktivitetsindikatorer: flest hytter er det i Fredrikstad kommune (4355), deretter følger Ringerike (3557), Kongsberg (2152), Sarpsborg (2778) og Halden (1740).

Byenes beliggenhet, særpreg og tilbud er kanskje vel så aktuelle for besøkende som tradisjonelle turister på ferie? Lokalisering i en folkerik region rundt landets hovedstad, med gode transportforhold, bidrar til at byene kan være tiltrekkende overfor mange besøkende med sine attraksjoner, opplevelser, rekreasjonsmuligheter og handelstilbud.

1.7 Byene er bærekraftige ut fra ulike dimensjoner

Byenes særpreg og utviklingsmuligheter, og de utfordringer de står overfor for å øke attraktiviteten, kan også knyttes til ”bærekraftig byutvikling”. Dette begrepet rommer ulike og komplekse forhold. Vi har laget bærekraftbarometre for alle de ti byene. Bærekraftindikatorene er relative uttrykk for situasjonen, dvs. når en *sammenligninger byene med hverandre* på bærekraftens fire hoveddimensjoner: økonomi, levekår, miljø og lokal livskraft. Ser vi på alle de 41 bærekraftindikatorene under ett får vi to hovedmønstre. For det første viser det seg at byer som kommer godt ut på noen indikatorer, ligger dårlig an på andre. Alle har med andre ord både kvaliteter og utfordringer å gripe fatt i. For det andre viser samlet bærekraftindeks at det er stor spredning. Kongsberg ligger på topp, etterfulgt av Drammen, og er altså samlet sett ”den mest bærekraftige” byen når vi sammenligner dem som her. Særlig positivt kommer byen ut i forhold til levekår, men det er også mange uttrykk for et livskraftig lokalsamfunn. Fredrikstad ligger i bunnen, noe som er interessant med tanke på at denne byen kom så definitivt best ut av omdømme-testen som ligger i den survey vi gjennomførte blant folk bosatt i Oslo og Akershus, og også i surveyen blant næringslivsledere i den samme regionen.

Den samlede *økonomindeksen*, som består av både offentlige og private økonomiske faktorer, har et hovedmønster som viser at alle byene i Buskerud kommer bedre ut enn byene i Østfold. På den samlede *miljøindeksen* er bildet mer blandet. Hovedmønsteret har form av to ”divisjoner”, men likevel er det stor spredning. Byer som har fått miljøopp-

merksomhet- og satsing viser seg forøvrig å ligge lavere: Drammen, som fikk Bymiljøprisen i 2003, har tydelig flere miljøutfordringer å gripe fatt i. Det samme har Fredrikstad, som var en av Miljøbyene i Miljøverndepartementets utviklingsprosjekt på 90-tallet. Men dette viser også at bærekraftbegrepet er langt videre enn miljøbegrepet.

1.8 Bybilder utydelige for utenforstående

Befolkningssurveyen blant 600 personer i alderen 25 til 45 år bosatt i Oslo og Akershus viser at mange ikke kjenner noe særlig til disse byene, og spesielt ikke de minste byene. De oppfattes i en viss grad som trauste og kjedelige, men mest framstår de som anonyme byer som folk utenfra ikke har noe bilde av. Dessuten er det de største eller mest markante byene som folk har positive bilder av, - dårlig kjennskap til de små ser ut til å slå ut som relativt sett mer positive bilder for de større stedene som flere har forestillinger om. Det ser vi blant annet på det at det ikke er småbyene, men de større, som får høyest score på forestillingen om at det er trygt og godt der.

Jobbmuligheter og sosiale bånd til familie og venner er generelt vesentlige årsaker til folks bostedsvalg og flyttemotiver. I tillegg vurderes bostedskvaliteter som *naturomgivelser*, *kulturliv* og *uteliv* høyt av de fleste. Fredrikstad har et spesielt godt omdømme. Tallenes tale er at bildene av byene som arenaer for kulturliv er negative, med unntak av Fredrikstad, Drammen og Kongsberg, i noen grad også Moss. Heller ikke forestillingene om stedenes naturomgivelser gir noe tydelig mønster, utover at vi registrerer en viss usikkerhet. Rundt halvparten av de spurte sier seg enig i at Fredrikstad og Kongsberg har fine naturomgivelser. Det som byene selv ser som en selvfølgelighet er ikke nødvendigvis allment kjent; for eksempel er det nesten annenhver av de spurte som ikke synes de vet nok til å ha noen mening om naturkvalitetene på Ringerike.

Dagens bosteds- og flyttediskusjoner retter ofte søkelyset på tiltrekningskraften ved storbyer som tilbyr sine beboere et variert uteliv med noe for enhver smak. Ikke uventet scorer de største byene, som Fredrikstad og Drammen, høyest på dette, men også Moss ligger over de andre.

1.9 Fakta, forestillinger, mentalitet og praksis

Fakta, forestillinger, lokal mentalitet og praksis er samvirkende i de prosesser som former byenes identitet og image. Derfor bør disse elementene ses i sammenheng når byene skal profilere seg. Lokal forståelse om byenes ressurser og muligheter, særpreg og kvaliteter, samsvarer ikke alltid med de forestillinger utenforstående har om byene. Kommunene har derfor en jobb å gjøre, både med å øke kjennskapen til byene i omverdenen og med å få bedre fram de kvalitetene de har. Steders image blir dessuten preget av signaleffekter av hendelser og begivenheter av så vel positiv som negativ karakter. Dette er ofte undervurdert i imagesammenheng. Det er også grunn til å peke på at byutvikling også forteller noe vesentlig om den lokale mentalitet og praksis som finnes blant sentrale aktører i byen når det gjelder hvilke grep som velges på tvers av så vel fagmiljøer som politiske miljøer og andre som er involvert i byutvikling. Såkalt hjemmeblindhet skjuler altså ikke bare byens kvaliteter og positive særtrekk, den kan også skjule handlingskompetanser når det gjelder måter å møte utfordringer på.

2 Byprofil for Drammen¹

2.1 Drammen

Drammen er en by i forvandling langs grunnleggende dimensjoner som preger byens attraktivitet og image. Forvandlingen synes i bybildet i form av fysiske forbedringer som langt på vei kan betegnes som et estetisk og miljømessig hamskifte. Byutviklingen i sentrum er prioritert, de store trafikkproblemene er redusert ved bygging av tunneler og nye trasèer, og elva er rensert og elvebreddene gjort tiltrekkende for rekreasjon og bosetting. Sentrum av byen preges av stor bygge-aktivitet der en rekke leilighetskomplekser og nye offentlige bygninger er i ferd med å reise seg (bl.a. hovedkontor for Husbanken og et nytt høgskolesenter). De store miljømessige endringer som har skjedd i Drammen de siste årene har fått mye oppmerksomhet i fagkretser. I 2003 fikk Drammen Miljøverndepartementets Bymiljøpris. I 2004 fikk den Vakre Vegers Pris, og i 2005 ble Bragernes Torg kåret til det beste uterommet i landet. All denne positive pris-settingen bidrar selvsagt til ombyggingen av Drammens image, både internt og eksternt.

---

¹ Dette kapitlet er hentet fra hovedrapporten i prosjektet: "Byens attraktivitet. Byutvikling som grunnlag for profilering og markedsføring". NIBR-rapport 2005:13. Av Guri Mette Vestby

Hvilket inntrykk tror vi den besøkende får av Drammen? Har man først kommet seg over eller under alle broer og veitrasèer og funnet fram til sentrum av sentrum, da er man i storstua. "Inngangspartiene" til byen er enten rotete, tilfeldige eller under ombygging, men vel inne er det vakre byrom med gjennomtenkte og helhetlige gatemøbleringer og en estetisk utforming som ser ut til å fungere bra både sosialt og fysisk. Den besøkende ser at de sentralt beliggende områdene i byen kjennetegnes av stor mangfoldighet i boligtyper, og at dette må være en underkommunisert attraktivitet. Det er grunn til å spørre om fokuset på nye elvebreddeboliger stiller de andre bo-attraktivitetene i skyggen, eller om manglende fokus på denne kvaliteten er et utslag av hjemmeblindhet? Statistikken forteller at ingen av de andre byene har en så stor andel av sin befolkning bosatt i sine sentrumsområdene, hele 6588 personer, noe som i seg selv sannsynligvis bidrar vesentlig til å øke vitaliteten i bymiljøet. Også dette må høre til de gjemte bykvaliteter ved Drammen.

Det er neppe feil å påstå at byens image har vært knyttet til Drammen som industriby. Men byens næringsstruktur er radikalt endret og industribyen Drammen er en saga blott. Mens det i de fleste andre byene er en overvekt blant de unge voksne mennene som jobber i industrien, er de i Drammen i privat tjenesteyting. Drammen har en relativt sett ganske høyt i andel av de sysselsatte i jobber innen kreative næringer og kulturnæringer sammenlignet med både de andre byene i Buskerud og "naboene" Asker/Bærum og Vestfoldbyene. Dette kan både ha betydning for næringslivet som sådan (selv om mange av dem kanskje jobber i Oslo) og for virksomhet og aktiviteter i Drammen. Direkte og indirekte kan dette ha effekter på imageombyggingen.

Utdanningsnivået blant unge voksne er høyere enn i de aller fleste andre byer i disse to fylkene, og det er spesielt at innslaget av høy utdanning er svært jevnt mellom drammensere og tilflyttere. I befolkningen som helhet viser imidlertid levekårsmålene en del uheldige trekk, som høyere dødelighet, lavere utdanning, mer sosialhjelp, flere arbeidsledige og mer vold – enn i de øvrige byene. Men det er færre med uføretrygd enn ellers. Når det gjelder det vi i bærekraftbarometeret betegner som *lokal livskraft*, kommer imidlertid Drammen heldig ut: for eksempel er folks kulturelle engasjement og deltakelse høyere enn i de andre byene (med unntak av medlemskap i tradisjonelle lag og foreninger). At det er lavere barnehagedekning enn de byene vi sammenlikner med her, trekker ikke akkurat opp attraktiviteten hos unge familier i etableringsfasen.

Byens befolkning er for øvrig i stadig omskifting; mange flytter inn og mange flytter ut, noe som må sette vesentlige, men mer usynlige, preg på byens liv og virke. I den unge voksenbefolkningen er drøyt 40% drammensere og snaut 60% innflyttere. At Drammen har fått en av Norges største innvandrerandeler, hører også til de store endringene i nyere tid. Disse dataene indikerer at profilering knyttet til bosetting også bør rettes mot egne bysbarn og tilflyttede unge voksne, hvorav ganske mange har høy utdanning. Drammen er den kommunen som ser ut til å ha mest fokus i sin nettpresentasjon på det å tiltrekke seg tilflyttere, men 'Flytte til Drammen' synes ikke å være rettet mot yngre voksne. I et mer langsiktig perspektiv dreier dette seg også om de som i dag er ungdommene i byen; vil de komme til å slå seg ned i Drammen som voksne?

Våre registerdata viser at unge voksne fra Oslo tiltrekkes i langt større grad av regioner som Follo, Asker/Bærum og Gardermoregionen enn av Drammen. Her ligger en stor utfordring og mulighet, ettersom det kun er 37.min. med tog fra Oslo til Drammen, og fordi Drammen er en by med større urbane kvaliteter sammenlignet med de nevnte regioner. Blant de 600 i alderen 25-45 år fra Oslo og Akershus som deltok i vår survey, er det 7% som godt kan tenke seg å bo i byen, og flere med høyskoleutdanning ser dette som en mulighet. Hele 40% av de spurte forbinder Drammen med et rikt kulturliv (Det er bare

Fredrikstad som kommer ut med en høyere prosentandel på denne kvaliteten). Bilder av et variert uteliv og fine naturomgivelser knyttes også til Drammen. Byens visjon om å være et "Naturbania" passer kanskje bra inn i utenforståendes bilder av byen. Likevel er det grunn til å merke seg at så mange som ¼ er uenig i påstanden om 'fine naturomgivelser' og nesten ¼ svarer at de ikke vet noe om dette. Dette kan tolkes som at byen ikke har klart å formidle denne kvaliteten ved byen, - at det er en underkommunisert attraktivitet. Det kan dessuten virke som det er nødvendig å fortelle tydeligere til omverdenen at det har foregått en betydelig opprusting i sentrumsområdene i byen. Ellers er det verdt å merke seg at byens tidligere omdømme om at det er utrygt i Drammen ser ut til å henge ved: det er bare 1 av 4 som gir sin tilslutning til påstanden om at det er trygt og godt i Drammen. Det er bare Hokksund som scorer like lavt på denne påstanden.

Hva ved Drammen kan virke positivt for næringsetablering utenfra? Næringslivsledere i Oslo og Akershus prefererer Drammen særlig for godt næringsmiljø, lokal infrastruktur og gode kommunikasjoner til inn- og utland. Dette er elementer som bør inngå i byens strategiske profilering, sammen med informasjon om offentlige tilbud og tilrettelegging for næringslivsvirksomhet, samt bostedskvaliteter. Mellom hver fjerde og femte næringslivsleder i undersøkelsen ville nemlig velge etablering i Drammen for byens bostedskvaliteter. Bare Fredrikstad og Kongsberg scorer høyere.

En rekke indikatorer for dynamikk i næringslivet i Drammen viser at det generelle næringsmiljøet plasserer seg omtrent på gjennomsnittet for en rekke byer og regioner i Østlandsområdet. Men samlet sett kan det være grunn til å se nærmere på tendensene til fravær av utvikling, (generelt og for såkalte imagenæringer) den negative forskjellen mellom etablerte og nedlagte arbeidsplasser, fravær av innslag av vekstnæringer og større utflytting av bedrifter enn innflytting (målt i antall sysselsatte).

Handels- og servicenæringer er viktige både for arbeidstakere, for forbrukere og for miljøet i byen. Drammen er en handelsby som trekker til seg en god del omsetning fra omlandet. I 2004 hadde byen den høyeste detaljhandelsomsetningen pr. innbygger av de ti bykommunene i Buskerud og Østfold, og bare Kongsberg hadde en høyere inntekt pr. skatteyter i 2002 (dvs. stor kjøpekraft). Samtidig konkurrerer byen handelsmessig med både Lier, Nedre Eiker og Oslo/Sandvika.

3 Trekk fra historien

Dette kapitlet er hentet fra NIBR-notat 2005:130

Trekk ved historien til bykommunene i Østfold og Buskerud.

Av Yngve Carlsson og Knut Onsager. Teksten om Drammen er skrevet av Yngve Carlsson.

Drammen vokste fram der hvor elva møter fjorden som et bindeledd mellom et skogrikt oppland og trelastmarkedet i Europa (Sellæg 1997:9). Allerede fra 1400-tallet var det en stor etterspørsel etter bjelker og trelast ute i Europa. Oppover i bygdene langs Drammensvassdraget bygget bøndene oppgangssager, og bearbeidet trevirke ble fløtet ned til elvemunningen. Her vokste det på 15-og 1600-tallet gradvis fram to bysamfunn – Strømsø på sydsiden av elva og Brakarnes på nordsiden.

På midten av 1600-tallet hadde de to ladestedene Strømsø og Brakarnes til sammen 2400 innbyggere. Selv om de samlet utgjorde den viktigste havna og handelssted på Østlandet, var Brakarnes underlagt Christiania og Strømsøsiden lå under Tønsberg. I 1715 fikk de begrensede kjøpstadsrettigheter. Det var først i 1811 at de to kjøpstedenes ble slått

sammen til Drammen. Byen hadde da også utviklet seg til en handelsplass hvor folk fra hele Buskerud og store deler av Oppland kom for å selge og kjøpe varer.

Midt på atten-hundretallet (1845) hadde Drammen 8376 innbyggere hvorav over halvparten hadde sitt utkomme fra handelsvirksomhet, lasse- og lossearbeid og sjøfart (Sellæg 1997:53). Så satte industrialiseringen inn. Etableringen av damp-sager gjorde det mulig å fløte tømmeret til utskipningsstedet, og skjære det der. Arbeidskraften ble rekruttert fra de omliggende bygder. På samme måte som Fredrikstad ble Drammen en "plankeby" med et stort industriarbeiderproletariat. I årene fra 1845 til 1900 ble befolkningen nesten tredoblet til 23.000 innbyggere.

Rett etter århundreskiftet satte neste omdreining i industrialiseringen inn. I 1903 kom elektrisiteten til Drammen noe som ga helt nye muligheter for papirproduksjon. Til sammen ni papirfabrikker og en cellulosefabrikk vokste fram langs elvebredden – noen av dem svært sentrumsnært på Strømsøiden². Drammen ble landets største papirproducent, og fabrikkene ble en visuelt viktig del av bybildet. Byen fikk også en rekke større produksjonsbedrifter knyttet til elektrisitetsforsyningen, og et stort verksted for jernbanen. Drammen var en stor industriby, og totalt landets femte største by etter hovedstaden, Bergen, Trondheim og Stavanger. På grunn av den store industriarbeiderbefolkningen hadde selvsagt Arbeiderpartiet den politiske dominans i byen.

Denne industristrukturen hadde byen helt fram til 1970-80-tallet.

På slutten av 1960-tallet var det vanskelig å få norsk arbeidskraft til å bekle de etter hvert lavt lønnede skiftjobbene i papirindustrien og i annen industrivirksomhet. Arbeidskraft ble i første omgang rekruttert direkte fra Tyrkia, og etter hvert også fra andre land i den tredje verden. Drammen ble gradvis en flerkulturell by, og er i dag den kommunen nest etter Oslo som har flest innvandrere/flyktninger. Ca. 14 prosent (ca. 8000 innb.) av byens 57000 innbyggere har ikke-vestlig bakgrunn. Nesten hele den befolkningsvekst byen har hatt siden 1970 skyldes tilflytting av innvandrere og flyktninger fra ikke-vestlige land. Dette stiller byen overfor mange utfordringer, samtidig som det bidrar til å gjøre Drammen til en mangfoldig og spennende by. Dette er noe som i dag aktivt brukes i byens "imagebygging".

Fra 1970 til ca. 1985 forsvant det meste av papirindustrien i Drammen. Kun en papirfabrikk overlevde. I samme periode og senere gjennom 1990-tallet har flere andre mellomstore industribedrifter med fra 200- ca. 1000 arbeidsplasser enten blitt lagt ned eller de har sterkt redusert sin virksomhet. Siden byen ikke var avhengig av noen hjørnesteinsbedrift, var de negative sysselsettingsmessige konsekvensene av omstillingen fra tradisjonell industri til annen virksomhet begrenset. De tidligere industriarbeiderne fant arbeid innen ekspanderende logistikkvirksomhet (lager, grossist, import og transport), i enkel reparasjonsvirksomhet og i andre servicenæringer.

De estetiske og miljømessige konsekvensene av avindustrialiseringen ble store. Det positive var at utslippene fra papirindustrien til Drammenselva ble sterkt redusert. Det negative var at mange av de nye virksomhetene innen logistikkvirksomhet førte enda mer trafikk inn i et trafikk-knutepunkt som allerede var sterkt belastet av både gjennomgangs- og en betydelig interntrafikk. Ny virksomhet i gamle og dårlig vedlikeholdte industribygg, samt i nye stålbygg ved innfartsveiene, bidro ikke til å forskjønne byen. Deler av boligbebyggelsen langs enkelte av gjennomfartsveiene i byen var dessuten dårlig

---

² Tre av disse fabrikkene lå i Skoger kommune (på Gulskogen) og en i Lier kommune (på dagens Åssiden). Datidens kommunegrenser gikk kun 1-2 km. fra Drammens sentrum.

vedlikeholdt, noe som nok har bidratt til at gjennomreisende i kø gjennom byen har blitt sittende igjen med et inntrykk av en slitt og "lurvete by".

Et estetisk og imagemessig hamskifte

I løpet av de siste 15 årene er det gradvis gjennomført betydelige forbedringer i Drammens miljøproblemer. På begynnelsen av 1990-tallet ble kloakkutslippene til Drammenselva renset i et statlig/kommunalt spleiselag gjennom Miljøpakke Drammen. Langs elvebreddene ble det anlagt parker og gangveier, et arbeid som fortsatt pågår. Det som tidligere ble kalt "Norges største kloakk" har fått en betydelig verdi som rekreasjonsområde og elvebreddene har etter hvert blitt svært attraktive for boligbygging. I løpet av de siste tre-fire årene er det skjedd betydelige forbedringer gjennom den såkalte Veipakke Drammen hvor mye av gjennomfartstrafikken er ledet inn i tunneler i ås-sidene på begge sider av byen. Trafikken gjennom sentrum er redusert, og kommunen har brukt store beløp for å gjøre Bragernes Torg til et mer attraktivt byrom og møtested for ulike grupper i befolkningen. I løpet av de siste par-tre årene er det igangsatt flere store byggeprosjekter i sentrumsnære områder, enten ved de gamle trafikkårene som nå har en betydelig lavere trafikkbelastning enn tidligere, eller på tidligere industriområder, lagertomter eller brakkområder. I skrivende stund (sommeren 2005) preges byen av en bygge-boom hvor en rekke leilighetskomplekser og offentlige bygninger (bl.a. hovedkontor for Husbanken og et nytt høgskolesenter) er i ferd med å reise seg. Et fellestrekk ved de fleste prosjektene er en høy kvalitet i formgivning og materialbruk.

Drammen er i ferd med å gjennomføre et estetisk hamskifte. Innbyggerne ser ved selvsyn at byen endres fra måned til måned. Innbyggernes stedsfølelse er bedret, noe som blant annet vises gjennom et enormt oppmøte under World Cup i skisprint hvor byens innbyggere tre år på rad har gjenskapt folkelivet fra OL på Lillehammer gjennom å møte

---

opp i titusentalls på Bragernes Torg. Her hyller ikke bare drammenserne idrettsheltene, de feirer i minst like stor grad seg selv og sin økte stolthet over byen.

De store miljømessige endringer som har skjedd i Drammen de siste årene har fått mye oppmerksomhet i fagkretser. I 2003 fikk Drammen Miljøverndepartementets Bymiljøpris. I 2004 fikk den Vakre Vegers Pris, og i 2005 ble Bragernes Torg kåret til det beste uterommet i landet.

Et interessant spørsmål vil være om de forbedringer som er gjennomført, sammen med Drammensernes økte stolthet over byen, vil bedre byens omdømme utad. Eventuelt hvor lang tid det vil ta før det alminnelige publikum legger merke til det som det informerte publikum har lagt merke til (jf. de nevnte prisene). Hvor lenge vil et negativt omdømme henge ved – som et slags kulturelt etterslep?

4 Næringsliv i dag - trender og dynamikk

Mer detaljerte data finnes i NIBR-notat 2005:125
Næringsliv i bykommunene i Østfold og Buskerud
Av Frants Gundersen

4.1 Datagrunnlaget

Gjennomgangen av bykommunene i Buskerud og Østfold baserer seg på to datakilder. Det mest omfattende materialet kommer fra Det sentrale bedrifts- og foretaksregisteret (BoF), som beskriver byene med hensyn til næringsstruktur og utbredelsen og utviklingen

av enkelt næringer. NIBR har også viderebearbeidet registeret til også å kunne beskrive dynamikken i næringslivet ved hjelp av etableringer, nedleggelse og inn- og utflytting av bedrifter.

Den andre kilden er en spørreundersøkelse blant næringsdrivende i Oslo og Akershus, der sentrale personer i bedriften ble spurt om deres syn på næringsmiljøet i de ti byene. I tillegg ble de spurt om de har eller har hatt planer om å etablere eller flytte virksomhet til Buskerud eller Østfold. Næringsstilhørighet, beliggenhet og antall sysselsatte i bedriften ble heftet på fra registeret i ettertid. Spørreundersøkelsen ble gjennomført sommeren 2005 og ble besvart av litt over 1000 personer/bedrifter.

4.2 Ulike målsetninger for næringsutvikling og stedsutvikling:

- Få bedrifter til å flytte til Drammen
- Få bedrifter til å la være å flytte fra Drammen
- Få bedrifter til å etablere seg i Drammen
- Få bedrifter til å ekspandere/unngå konkurs
- Få personer til å flytte til Drammen
- Få personer til å la være å flytte fra Drammen

Når en skal snakke om attraktivitet er det naturlig å spørre seg: hvem skal synes at Drammen er attraktivt for næringsvirksomhet og hva skal vi oppnå? Vi kan få bedrifter til å flytte til Drammen, la være å flytte ut av Drammen, etablere seg her eller ekspandere. I tillegg er det viktig å unngå konkurser. Ekspansjoner og konkurser faller litt utenfor dette prosjektet, men vil selvfølgelig også påvirke det imaget Drammen over tid får.

De to siste punktene; det å få personer til å flytte til Drammen, og å få bosatte til å la være å flytte herfra, har etter hvert fått større oppmerksomhet når det gjelder næringsutvikling. Hovedgrunnen er at en stadig større andel jobber i bransjer der jobben kan følge personene og ikke nødvendigvis omvendt.

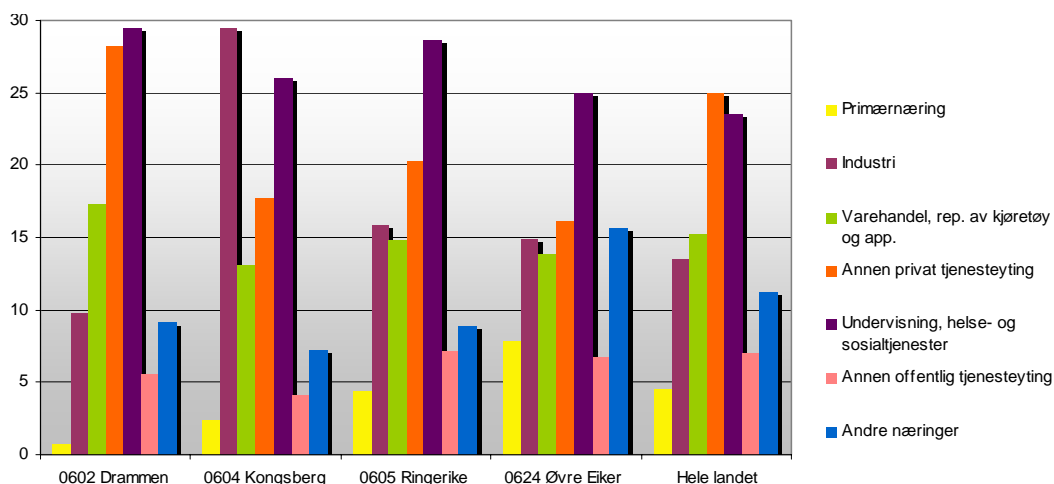
4.3 Attraktivt næringsliv – for hvem?

- Det er små bedrifter som flytter
- Bedrifter innen (nesten) alle næringer flytter
- Nyetablerte bedrifter forblir gjerne små gjennom flere år
- Store bedrifter flytter sjeldent, men betyr mye for sysselsettingen

Det er små bedrifter som flytter, og bedriften kan flytte med personen. Flytting skjer innen nesten alle næringer, en trenger følgelig ikke satse på én nisje når det gjelder profilering. Nye bedrifter forblir små i mange år og kan lettere flyttes enn store og veletablerte. Noen etableringsordninger er dessuten innrettet på at bedriften skal flytte etter en viss tid. Etablering og flytting av store bedrifter er viktig for sysselsettingen, så utfordringen er å tiltrekke seg både små og store bedrifter. For å tiltrekke seg små bedrifter vil bostedskvaliteter være spesielt viktige. Det er ikke uviktig for de store bedriftene, men her er det bedriftsstrategier som vil veie tyngre for etableringsvalg.

4.4 Fordeling av sysselsatte i byer i Buskerud

Figur 4.1 *Fordeling av sysselsatte i byer i Buskerud*

Når vi ser på næringslivet i en by, bør en huske at det er tjenesteytende sektor, og spesielt den offentlige delen, som dominerer. Buskerudbyene skiller seg imidlertid noe ut ved å ha levere andel av de sysselsatte innenfor privat tjenesteyting enn landsgjennomsnittet. Drammen har imidlertid mer arbeidstakere innen tjenesteytende sektor enn de andre byene i fylket, og fremstår mer som en storby mht. sysselsettingsstrukturen.

Drammen som fylkets urbane senter ser vi også ved at primærnæringsandelen er svært lav, og en skal videre huske på i denne gjennomgangen at Drammen har relativt lite omland i forhold til bykjernen sammenlignet med de andre byene i Buskerud.

Fremveksten av søylen, "Annen privat tjenesteyting", har aktualisert bostedspreferanser når det gjelder næringspolitikk. Her finner vi mange små og mellomstore bedrifter som er knyttet til enkeltpersoner og hvor lokaliseringen derfor vil være avhengig av hvor disse menneskene vil bo.

4.5 Kunnskaps- og teknologinæringer

- Ikke nødvendigvis så lønnsomme, ekspansive eller stabile bedrifter
- Men antakelse om spredning av kompetansen til resten av næringslivet
- Generelt høyt ressursnivå på sysselsatte

High-tech og kunnskapsintensive næringer er ikke nødvendigvis verken de mest lukrative, stabile eller ekspanderende næringene som finnes. Hvorfor er det da så mange som vektlegger innslag av high-tech næringer som fremtidsrettet og attraktivt? Mye skyldes nok at man tidligere antok at disse næringene var fremtidsrettet, ikke minst pga. vedvarende vekst innen IT-næringen frem til boblen sprakk. Etter hvert er et mer nøkternt syn at det som gjør disse næringene spesielt interessante, er at de antas å gi positive ringvirkninger for resten av næringslivet. Disse næringene sysselsetter høyt utdannede og antatt ressurssterke og kreative personer. Disse sysselsatte kan en anta vil bidra positivt til både næringslivet (både gjennom sine jobber og ved eventuelle skifte av arbeidssted) og

---

til stedet generelt ved at ressursene og kunnskapen jo også er der på fritiden. Et stort innslag av kunnskapsintensive næringer vil derfor være fordelaktig for videre utvikling av et sted, samtidig som en ikke skal se bort i fra at selve begrepene, slik som teknologi, kunnskap og high-tech er positivt ladede begreper som det ikke er dumt å ta med seg når stedets image skal presenteres.

4.6 Kultur- og kreative næringer

- Gjør noe med et steds image
- Tilskudd til den kreative kapital
- Påvirker direkte bostedskvaliteten (miljøtilbud)
- Tilhører delvis vekstnæringene

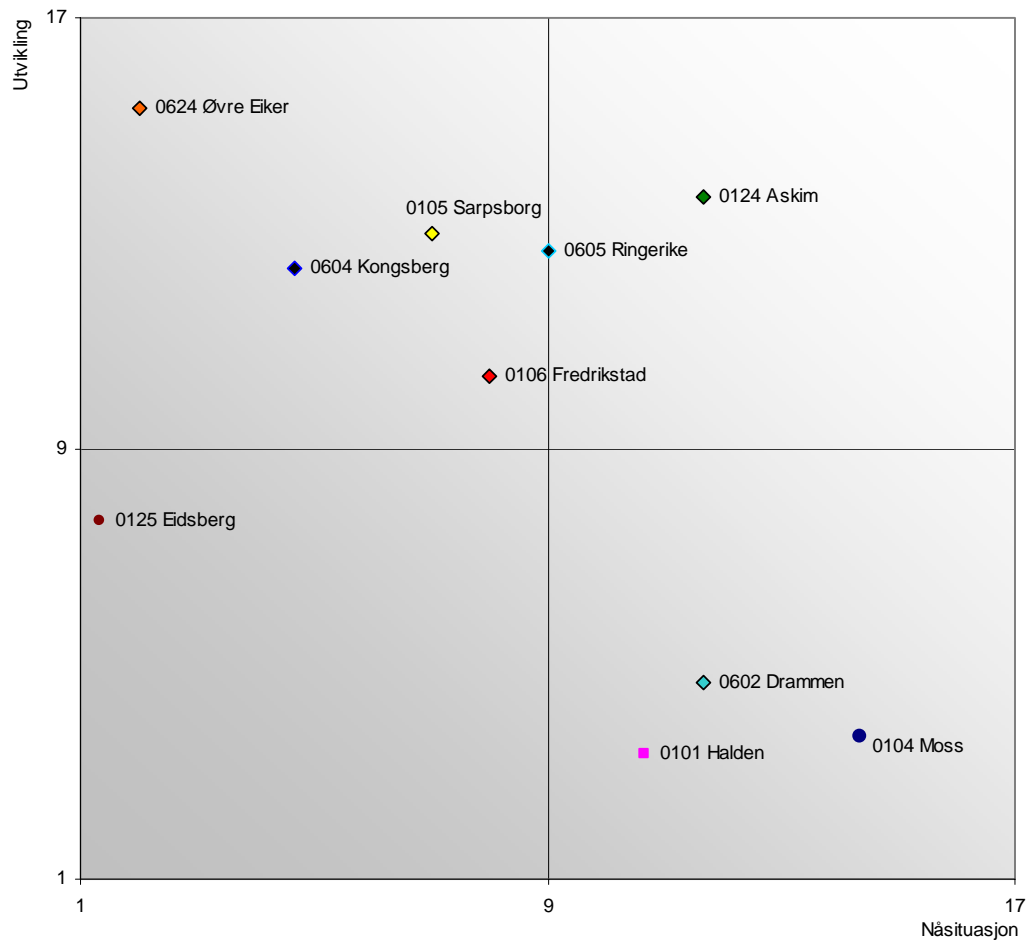
Kultur og kreative næringer har overtatt en del for high-tech næringene som det som "alle" skal satse på. Dette er litt to-sidig. Alle kan ikke være generelle kultursentra, samtidig som stedet bør ha et minimum av slike tilbud for å fremstå som attraktiv. En mulig løsning vil være å satse på det spesielle og det lokale særpreget.

I analysen har vi delt de aktuelle næringene opp i to kategorier:

- Kreative næringer som gjør noe med et steds image (for eksempel kunstnere, designere, filmskapere med mer).
- Næringer med kultur- og fritidstilbud på stedet, dvs. som representerer tilbud eller aktiviteter til befolkningen eller besøkende (for eksempel kinodrift, gallerier, opplevelsesnæringer, restauranter, idrett med mer – dvs. det utvidede kulturbegrep)
- Image-næringer/bostedskvaliteter

4.7 Image-næringer/bostedskvaliteter

Figur 4.2 *Image-næringer/bostedskvaliteter*

Hvis vi ser på de næringene som innvirker på bomiljøet, både direkte (kultur- og fritidstilbud for lokalbefolkningen) og gjennom image (andel som jobber i kreative næringer) er bildet ganske positivt for Drammen. Byene i Østfold og Buskerud sprer seg pent utover diagonalen som går fra oppe til venstre og ned mot høyre, med to steder som avviker (Askim og Eidsberg). Drammen ligger langt ned til høyre i figuren, noe som betyr at nåsituasjonen er bra, men utviklingen siste fem år ikke er blant de beste – sammenlignet med de andre ni byene. En antakelse kan være at den positive utviklingen som finner sted i f.eks Øvre Eiker, Sarpsborg og Askim allerede har funnet sted i Drammen på et tidligere tidspunkt (noe som underbygges av at situasjonen i dag er svært bra for Drammen).

4.8 Turisme/reiseliv

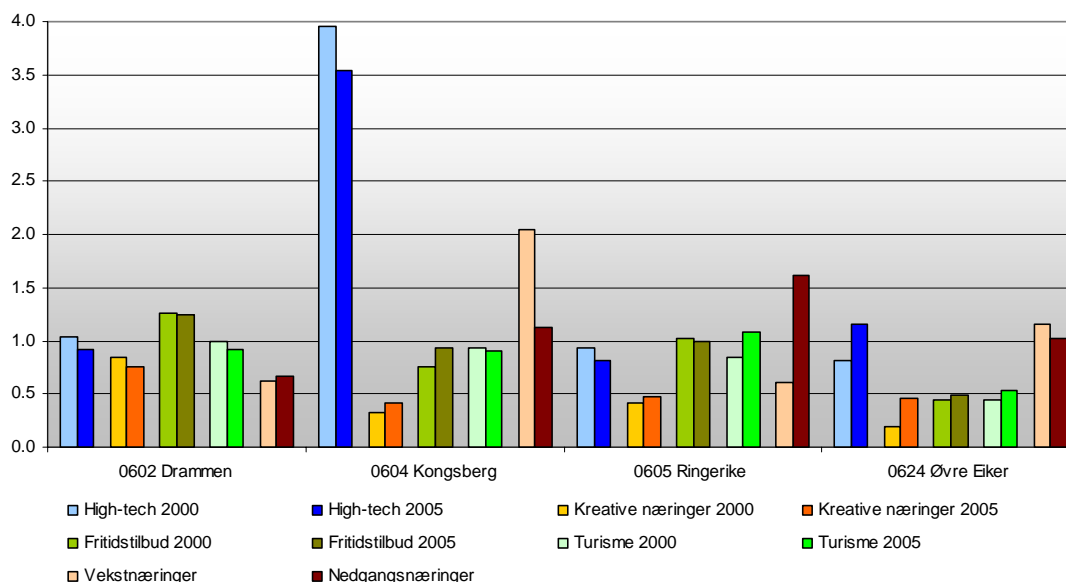
- Driver med stedsreklame
- Avhengig av lokale ressurser og image
- Får mennesker til fysisk å komme til et sted

- ikke nødvendigvis et satsningsområde, men viktig allianse i "image-byggingprosessen"

Vi skal ikke dvele mye ved turisme, men bare poengtere at dette er en næring en ikke bør se bort fra når man skal bygge image, særlig fordi denne næringen jo produserer og formidler stedsreklame og stedsprofilering. Det er ikke sikkert at en skal satse på turisme, men denne næringen bør være med på laget. Her er det nemlig mange mennesker som daglig jobber for å skape et positivt image for Drammen. Og, som vi skal se senere, noe av det mest fremtredende funnet som kommer frem når vi spør næringsdrivende i Oslo og Akershus, er mangelen på kunnskap om de ulike stedene.

4.9 Lokaliseringskoeffisienter

Figur 4.3 Lokaliseringskoeffisienter (2000 og 2005)

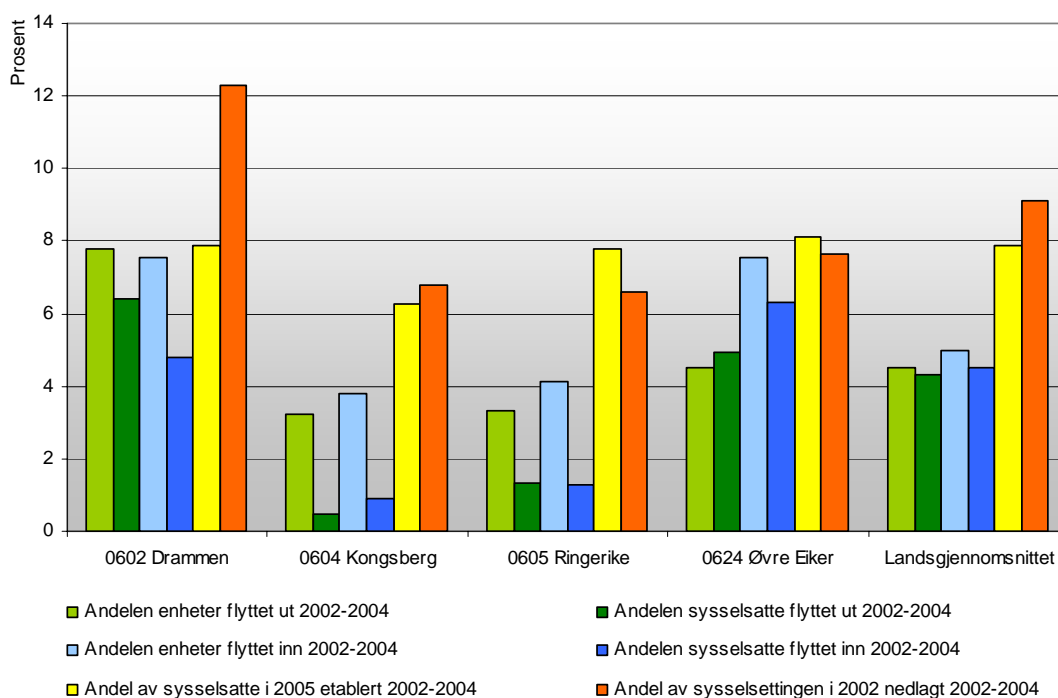
Lokaliseringskoeffisienter er mål på hvor dominerende næringene er i forhold til tilsvarende næringer i en referanseregione (som regel hele landet). Hvis andelen sysselsatte innen næringen er 6 prosent, mens den på landsbasis er 4, vil lokaliseringsoeffisienten være 1,5 (6 delt på 4). Fordelen med en slik koeffisient er at man kan beskrive hvor viktig næringer er relativt til et gjennomsnitt (i utgangspunktet vet man jo ikke om 6 prosent innen en næring er mye eller lite), og man kan også sammenligne over tid (selv om andelen sysselsatte innen f.eks IT-tjenester øker på et sted, kan det jo hende at andelen øker mer på landsbasis, noe som indikerer at stedet faktisk taper terreng i forhold til næringen, noe som vil fremgå av lokaliseringsoeffisienten (som synker), men ikke av andelen sysselsatte (som jo øker).

Vekstnæringene er de næringene som relativt øker mest i sysselsetting de siste fem årene, og samtidig utgjør ti prosent av de sysselsatte per 1. januar 2005. *Nedgangsnæringene* er tilsvarende, dvs de næringene som har hatt størst relative nedgang i sysselsettingen siste fem år, og som utgjør 10 prosent av alle sysselsatte 1. januar 2005.

Drammen scorer som landsgjennomsnittet når det gjelder turisme, high-tech og kreative næringer. Det er imidlertid flere sysselsatte innen næringer knyttet til fritidstilbud enn landsgjennomsnittet. Drammen er også spesiell når det gjelder vekst- og nedgangsnæringer. Her er det betydelig mindre av begge disse næringskategoriene i Drammen enn i resten av landet. Drammen har næringer som i liten grad har hatt stor oppgang eller nedgang de siste fem årene, men derimot næringer av den mer stabile sorten.

4.10 Dynamikk

Figur 4.4 *Dynamikk i næringslivet perioden 2002-2004*

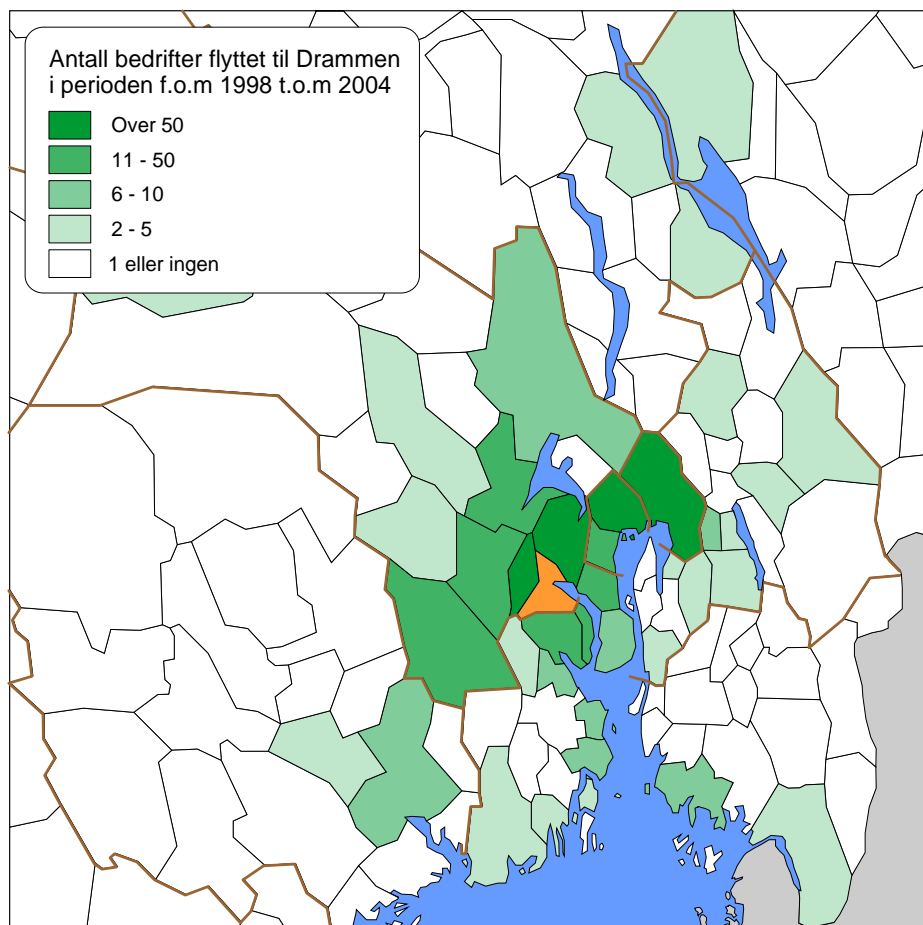
Figuren gir et bilde av dynamikken i næringslivet når vi ser på de siste årenes innflyttinger, utflyttinger, etableringer og nedleggelse. Det er glidende overgang mellom utflytting og nedleggelse av bedrifter, og mellom etablering og innflytting. En bedrift som planlegger å flytte kan legge ned bedriften ett sted, og etablere ny bedrift et annet, uten at registrene vil ha disse oppført som samme bedrift. Det er imidlertid visse ulemper, slik som papirarbeid og formelle krav, som gjør at det er enklere å flytte en bedrift enn å nedlegge og starte opp igjen, slik at en kan anta at registrene ikke er så langt fra sannheten.

Som vi ser er det naturlig at nedleggelse er en høyere søyle enn etableringer, rett og slett fordi det er flere sysselsatte og enheter i 2005 enn i 2002. Dvs nedleggelse regnes som andel av et lavere utgangspunkt (2002-tall) enn etableringer (2005-tall). Drammen har hatt en høy utflytting av bedrifter og sysselsatte i forhold til landsgjennomsnittet, men også høy innflyttingsrate, selv om dette først og fremst gjelder antall bedrifter, og i mindre grad sysselsatte. Etableringsraten ligger på landsgjennomsnittet, men Drammen skiller seg ut ved å ha den høyeste nedleggingsraten blant Buskerud-byene.

Innflyttede bedrifter er gjennomgående mindre enn utflyttede, pga nedskalering under flytteprosessen. Dvs det kan se ut til å være mer å hente på å beholde en bedrift enn å få en bedrift til å flytte inn.

4.11 Tilflytting av bedrifter til Drammen

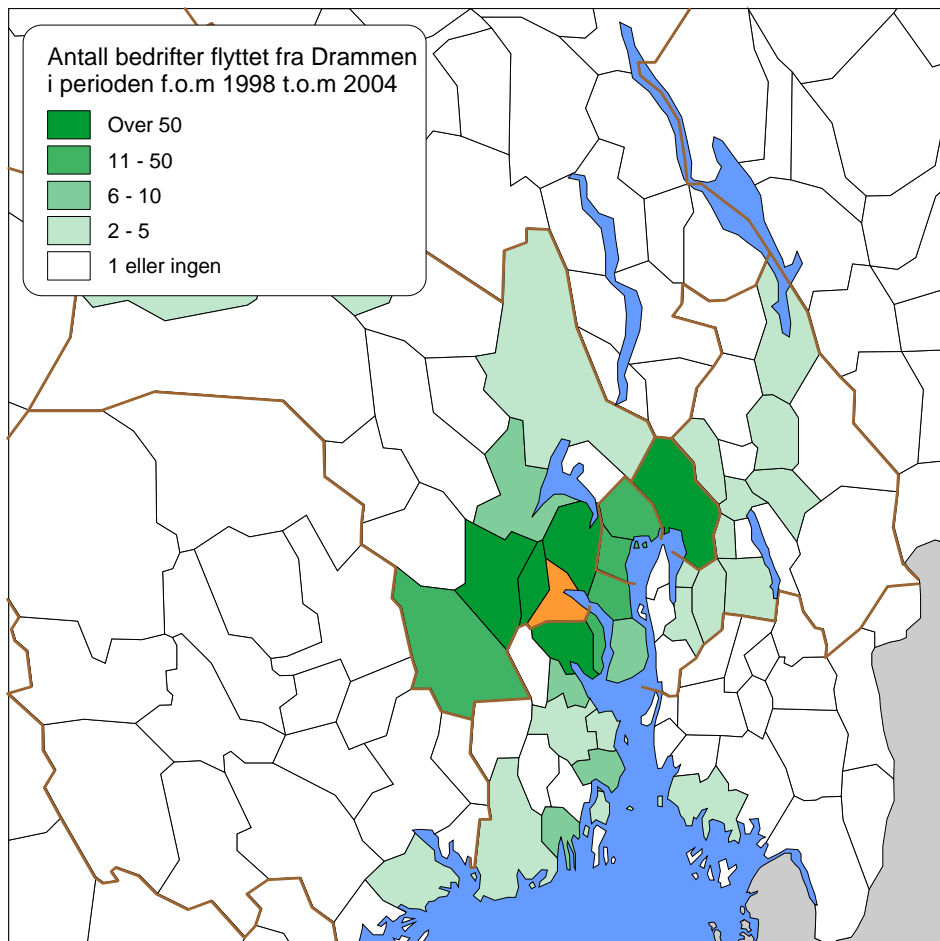
Figur 4.5 *Tilflytting av bedrifter til Drammen*

Av denne figuren ser vi at det er det nære omland som er viktigst; flest bedriftsinnflyttinger kommer fra nabokommunene, Oslo og Bærum.

4.12 Utflytting av bedrifter fra Drammen

Figur 4.6 *Utflytting av bedrifter fra Drammen*

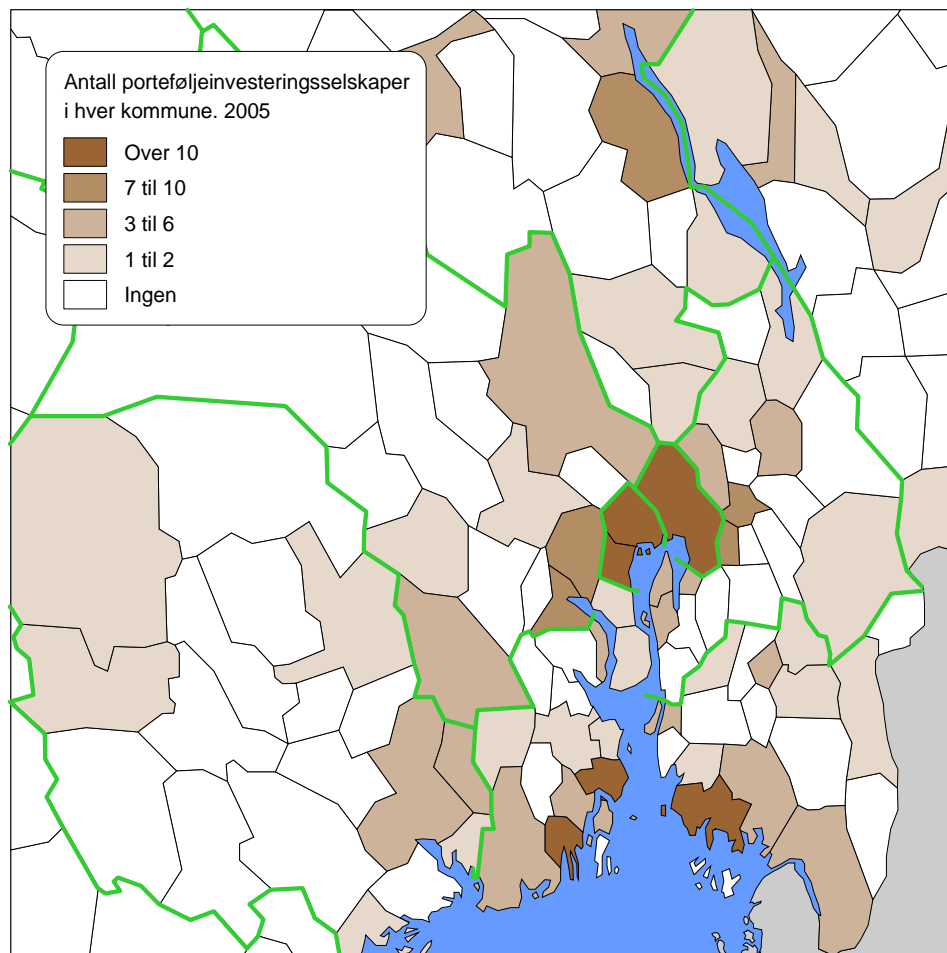
Også denne figuren viser at nærområdet er viktigst; det er i nabokommunene flest bedrifter flytter når de etablerer seg utenfor Drammen. Utflytterkartet og innflytterkartet er nokså like, og det er de samme kommunene som både avgir og mottar bedrifter fra Drammen.

Det er usikkert hvordan dette flyttemønsteret er i forhold til andre sammenlignbare byer, siden slike flyttedata tidligere ikke er etablert i Norge, og vi derfor i liten grad har noe å sammenligne med. Sammenlignet med andre (og mindre) byer i Østfold og Buskerud er imidlertid mønsteret ganske "vanlig" ved at nabokommunene pluss Oslo dominerer.

Det kan for øvrig også nevnes at av alle kommuner utenfor de to flyttekartene er det få kommuner med inn- eller utflytting av bedrifter av noe betydning i forhold til Drammen. Vi finner noe flytting til og fra Kristiansand, Bergen, Trondheim og Tromsø og ellers bare en og annen flytting til og fra enkeltkommuner i 7-årsperioden.

4.13 Tilgang på venturekapitalister

Figur 4.7 Tilgang på venturekapitalister

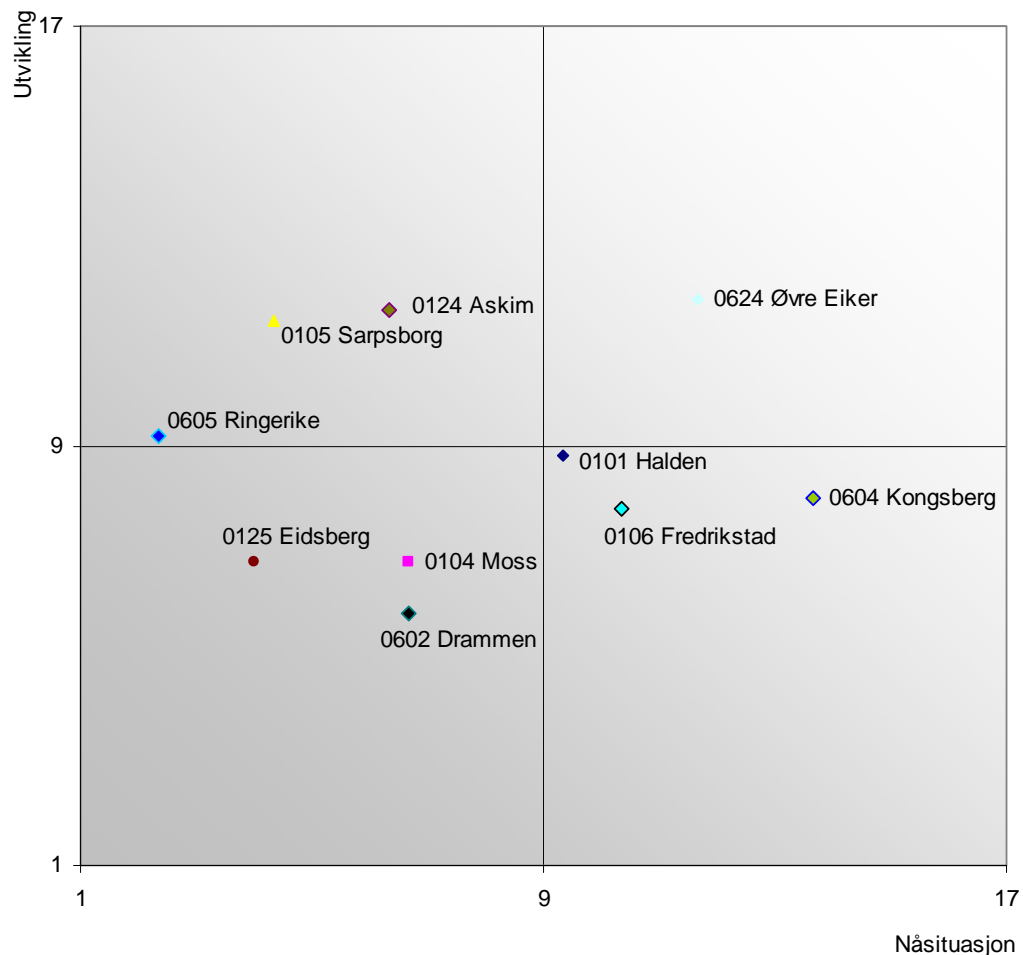

Mange vektlegger finansieringsmuligheter som essensielt ved næringsutvikling. Dette gjelder spesielt den finansieringen som retter seg mot nystartede foretak som ennå ikke er i ordinær drift eller skal foreta ekstraordinære investeringer, og dermed ikke kan benytte seg av de ordinære kapitalkildene (som først og fremst er banker). Ventureselskaper og porteføljeinvesteringsselskaper er foretak som ikke har egen virksomhet, men som har som sin forretningsidé å investere i foretak som er under utvikling for siden å selge seg ut med fortjeneste når foretaket de har investert i er kommet i ordinær drift. Vi har ikke tatt med data om tilgang på venturekapitalister i det opprinnelige prosjektet, men viser det her fordi det muligens vil være interessant. Porteføljeinvesteringsselskaper har en tendens til å være svært konsentrert til de største byene, og det er ikke overraskende at vi finner noen slike selskaper i Drammen. I forhold til Drammens størrelse ville det imidlertid vært forventet med noen flere enheter, når vi sammenligner med steder som Fredrikstad, Tønsberg og Sandefjord. I forhold til Grenlandsområdet eller Hamarregionen er imidlertid ikke antall enheter så få.

Kartet viser antall bedrifter, og forteller ikke om antall sysselsatte innen porteføljebedriftene (normalt svært få ansatte per selskap), og heller ikke noe om størrelsen og profilen på investeringene.

4.14 Generelt næringsmiljø

Figur 4.8 *Generelt næringsmiljø*

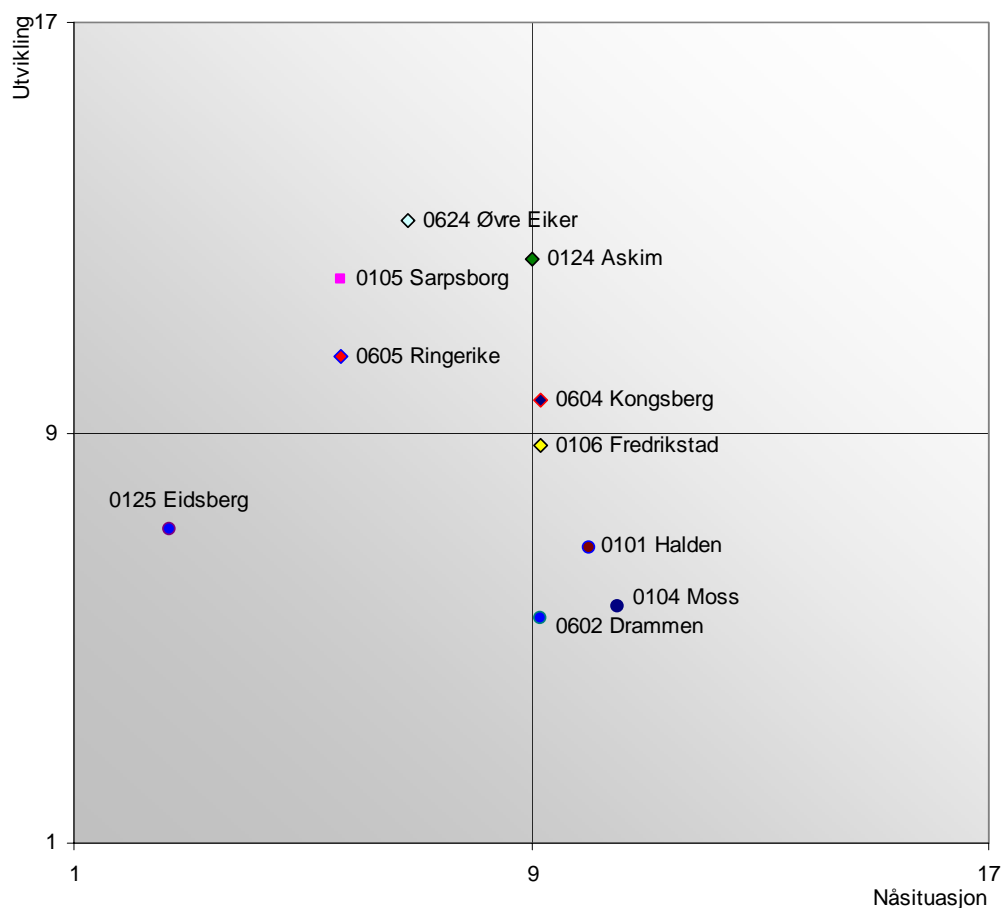
Denne figuren viser generelt næringsmiljø, basert på flere indikatorer. Den vannrette aksene viser hvordan Drammen plasserer seg i forhold til andre byer (også 7 referanse-regioner som ikke er vist³) når det gjelder nåsituasjonen, altså dagens situasjon. Byen plasserer seg litt under gjennomsnittet for de byene som er tatt med. Også når det gjelder indikatorer som måler utviklingen de siste fem årene, dvs. den loddrette aksene, scorer Drammen lavt, faktisk lavest av samtlige byer. Uten en forbedring av det generelle næringsmiljøet er det vanskelig komme opp på et nivå der man kan utvikle et image som er basert på et attraktivt næringsmiljø.

³ Andre referanseregioner: Oslo, Asker/Bærum, Follo byen, Gardermo-korridoren, Mjøsregionen, Vesfoldbyene og 'resten av landet'.

4.15 Totalt miljø

Figur 4.9 *Totalt miljø*

I denne figuren er alle 10 indikatorer slått sammen. Indikatorene er de variablene som er gjennomgått, dvs. teknologinæringer, turisme, soloppgangsnæringer, solnedgangsnæringer, kreative næringer, miljøtilbud, utflytting, innflytting, etableringer, nedleggelse. De samme indikatorene benyttes for nå-situasjon og for utviklingen de siste fem årene. Drammen plasserer seg på gjennomsnittet når det gjelder nåsituasjon, men kan forvente å falle på rankingen siden de ligger lavest når det gjelder utviklingstendenser

4.16 Næringslivet sett fra Oslo og Akershus

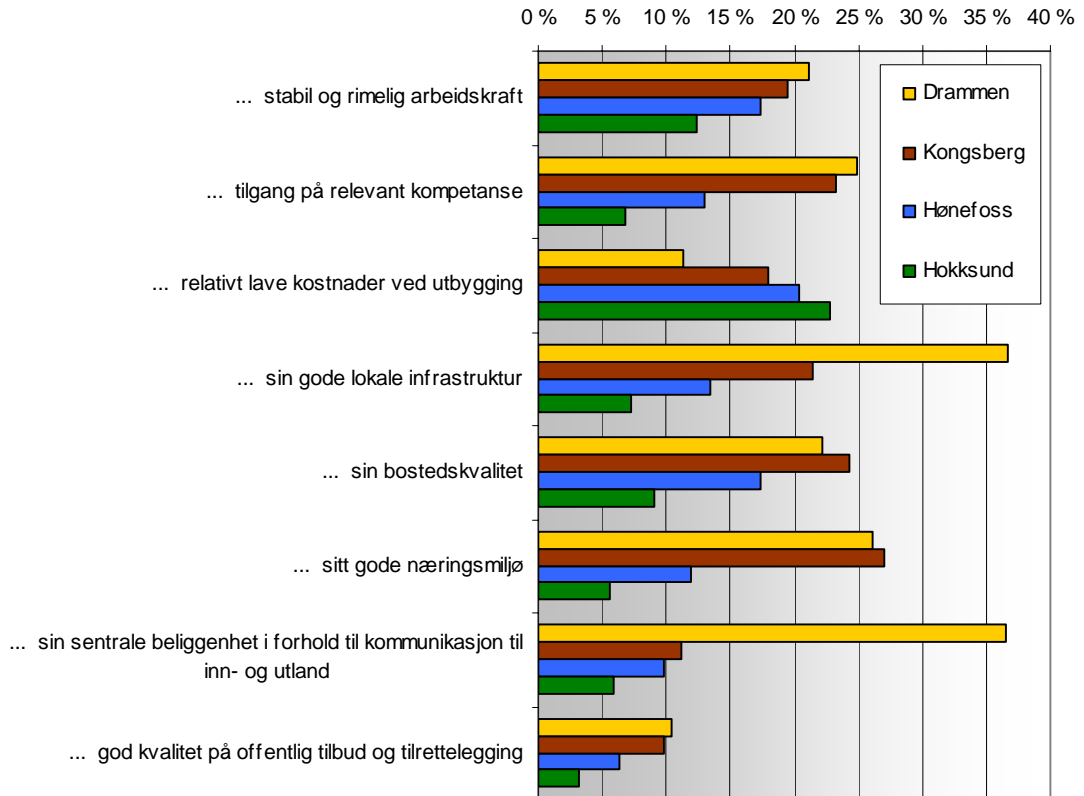
- Spørreundersøkelse sommeren 2005: Litt over 1000 næringsdrivende i Oslo og Akershus tok stilling til 8 påstander om 10 byer i Østfold og Buskerud, bl.a. Drammen
- 12 prosent har vurdert flytting til enten Buskerud eller Østfold
- Lite kunnskap om byene
- Få variasjoner mht næring, størrelse eller beliggenhet (innen Oslo og Akershus)

Vi gjennomførte spørreundersøkelsen som internettundersøkelse sommeren 2005.

Det var noen variasjoner: de små var mer flyttevillige enn de store, og bedrifter innen forretningsmessig tjenesteyting (men ikke hightech) var mer flyttevillige enn andre. Bedrifter i Oslo ville helst ikke flytte. Men som sagt: forskjellene var ikke så store, og når det gjaldt holdningene til de ulike byene var resultatene for de ulike næringsdrivende påfallende like.

Nedenfor presenterer vi resultater fra undersøkelsen blant næringslivslederne.

Figur 4.10 *Næringsledere i Oslo og Akershus: syn på byene i Buskerud. Prosentandel som er enige i den enkelte på såstand om byen. N=1022*

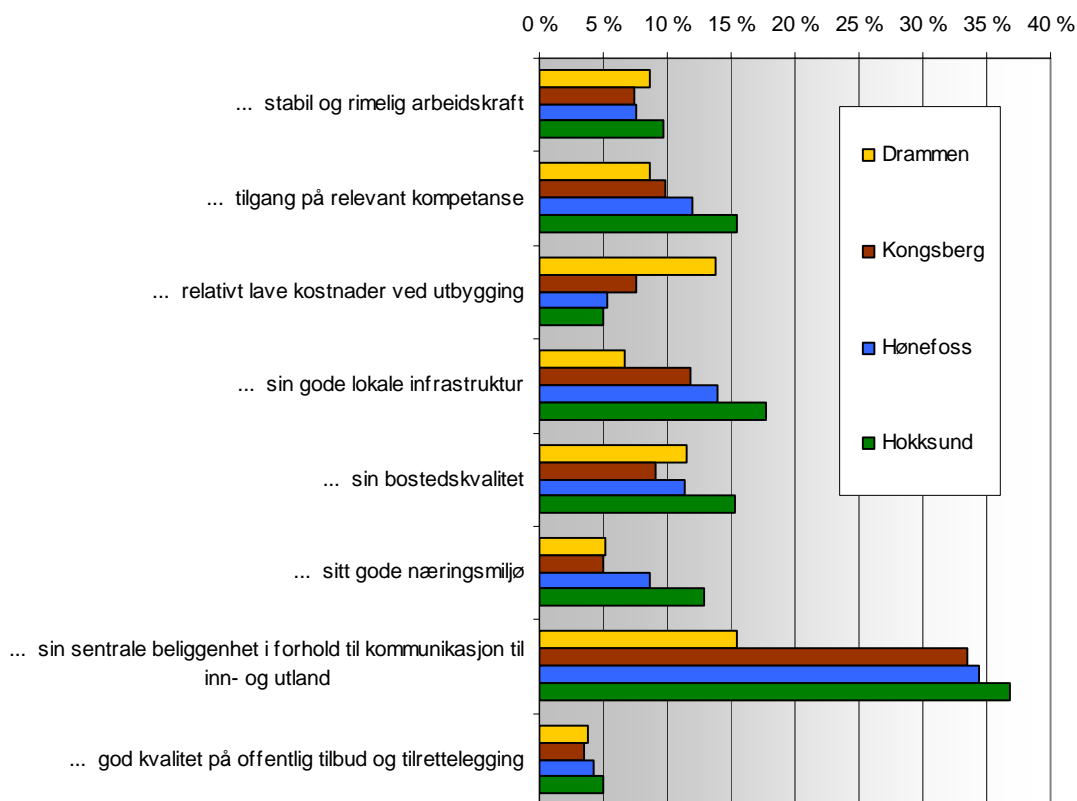

Drammen er de gule søylene, og viser at byen scorer jevnt over bra i forhold til de andre Buskerudbyene. Unntaket er troen på at det er noe rimeligere i Drammen når det gjelder utbyggingskostnader, noe som vel i stor grad skyldes Drammens storbypreg i forhold til de andre byene. Ikke overraskende er det infrastruktur som Drammen scorer høyest på, og dette forteller vel også en del om byens image.

Ett trekk alle byene imidlertid har felles er at det offentlige tilbudet scorer svært lavt, men vi skal se at dette ikke kommer av at de næringsdrivende i Oslo og Akershus vender tommelen ned for tilbudet, men at de rett og slett ikke vet noe om det.

Som vi ser ligger ”enighetsprosenten på mellom 5 og 35 prosent. Betyr det da at 65 til 95 prosent er uenige? Spørsmålet er retorisk. Ser vi på de som er uenige i påstandene blir bildet som følger:

Figur 4.11 *Næringsledere i Oslo og Akershus: syn på byene i Buskerud. Prosentandel som er uenige i den enkelte påstand om byen. N=1022*

Her er det, for Kongsberg og Drammen, stort sett færre som er uenige i påstandene enn det var enige. Lav score her er altså positivt, og man bør sammenligne med forrige graf for å få riktig helhetsinntrykk. For Hokksund er det omvendt. Byen scorer dårlig på alle påstandene, bortsett fra når det gjelder kostnadsnivå på utbygging.

Det er verdt å merke seg at det er enda færre som er uenige i påstandene om det gode offentlige tilbudet, enn det var som var enig. Cirka en fjerdedel svarte at de verken var enig eller uenig, noe som betyr at rundt to tredjedeler av alle spurte ikke hadde grunnlag for å gjøre seg opp noen mening om det offentlige tilbudet og tilrettelegging når det gjelder næringsetablering og næringsvirksomhet.

Andelen som verken er enig eller uenig i påstandene er ganske høy. Det kommer først og fremst av at andelen som svarte at de ikke hadde grunnlag til en mening var stor, ikke at de hadde kunnskapen, men var nøytrale til påstandene. Gjennomgående er det Drammen som har lavest "vet-ikke"-andel, noe som viser at byen tross alt er bedre kjent blant næringsdrivende i Oslo og Akershus enn de andre byene i Buskerud.

4.17 Oppsummering

- Hver tiende bedrift har vurdert flytting.
- Drammen er lite kjent blant næringsdrivende i Oslo og Akershus, men bedre kjent enn de andre byer i Buskerud som arena for næringslivdrift. Spesielt det offentlige virkemiddelapparat for næringsdrivende er lite kjent.

- Drammen har en utfordring når det gjelder næringsmiljøet. Det er f.eks litt for lite vekstnæringer, kunnskapsnæringer og kreative næringer i kommunen, spesielt når en tar i betraktning at dette er næringer en generelt finner mye av i de større byene i Norge. Samtidig har det også vært forholdsvis mye nedleggelse og utflyttinger av bedrifter i Drammen de siste årene.
- De positive trekkene er en del innflytting av bedrifter, lav andel nedgangsnæringer og en høy andel av sysselsatte i næringer som gir lokalbefolkningen ulike former for fritidstilbud. Her må det understrekes at nedgangsnæringer ikke er synonymt med noen spesiell kategori næringer (F.eks "high-tech" eller noen annen kategori). Vekst- og nedgangsnæringer finner vi alle sektorer, og illustrerer mer næringslivets generelle evne til å tilpasse seg nye rammebetingelser.
- Tilflytting av bedrifter skjer i stor grad fra nabokommunene og innerst i Oslofjorden, men tilflyttingen er ikke like stor som fraflyttingen.
- Drammen scorer bra mht hva næringsdrivende i Oslo og Akershus mener om de ulike byene, og da spesielt mht kommunikasjonsmuligheter til inn- og utland.

Det er et stort potensial til å skape et image som kombinerer bostedskvaliteter og kvaliteter for næringsdrift. Attraktivitet knyttet til næringslivet har to sider. For det første er det den attraktiviteten som fører til at næringsvirksomhet etableres eller flyttes til det aktuelle stedet, basert på mer eller mindre veloverveide bedrifts- og forretningsstrategier hos allerede etablerte bedrifter eller gründere. Denne typen attraktivitet skapes gjennom at byen kan, over tid, vise til at andre etablerer seg der, at byen har næringer som er kjennetegnet av generell vekst, at relativt få går konkurs eller flytter ut og at næringslivet har godt med andre næringer som støtter opp om generell næringsvirksomhet (f.eks IT-næringen).

Den andre typen av attraktivitet for næringsdrivende baserer seg på bostedspreferanser. Flesteparten av de bedriftene som faktisk flytter er små, gjerne bare med én eller noen få sysselsatte. Vi finner dem også i næringer der énmannsforetak er vanlig og det ikke er noen spesiell innsats- eller annen lokaliseringfaktor som er avgjørende for beliggenheten (spesielt som konsulenter og annen forretningsmessig tjenesteyting). De aller fleste av nyetableringer er også små bedrifter. Hvor bedriftseieren vil bo blir derfor viktig. Kulturnæringer, næringer som yter tjenester i form av fritidstilbud og næringer som profilerer steder som del av sin virksomhet vil derfor være indikatorer på denne typen attraktivitet.

Beslutning om flytting eller etablering av virksomhet tas av enkeltpersoner, og det er i mange tilfeller enkeltpersoners meninger og holdninger som til syvende og sist avgjør hvor en virksomhet skal ligge. Attraktivitet ved en by kan derfor også beskrives ved en kartlegging av oppfatninger (om byen) hos næringsdrivende utenfor byen, og dermed få et bilde av hvordan byen fremstår som potensielt etableringssted for dem som ikke bor der. Dette som en justering av hva som faktisk finnes i byen av næringsliv, siden det ikke nødvendigvis er en entydig sammenheng mellom byens næringsliv og eksterne næringsdrivendes holdninger.

5 Handels- og servicestatistikk for Drammen

Dette kapitlet er hentet fra NIBR-notat 2005:126

Handels- og servicestatistikk for bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Vidar Vanberg

Drammen

Tabellene som viser dekningsgradberegninger for Drammen viser at byen som handelsby trekker til seg en god del omsetning fra omlandet, samtidig som byen handelsmessig konkurrerer med både Lier, Nedre Eiker og Oslo/Sandvika. Fra 2001 til 2004 økte omsetningen med 7,1 % for detaljhandelen (eks. bilbransjen), dvs. en forholdsvis beskjeden økning pr. år. Omsetningen fordeler seg jevnt over året, noe som tilsier at det neppe er noen stor turistomsetning. I 2004 hadde Drammen den høyeste detaljhandelsomsetningen pr. innbygger av de ti bykommunene i Buskerud og Østfold, og bare Kongsberg hadde en høyere inntekt pr. skatteyter av de ti bykommunene i 2002. En

forventet vekst for Drammen kommune på 8,8 % fram til 2020 er positivt i forhold til lokal kjøpekraftutvikling.

I det følgende gis korte kommentarer til situasjonen når det gjelder byens muligheter som handels- og servicesenter. Tabellene bør studeres sammen med de kortfattede kommentarene i dette avsnittet, slik at en selv kan bedømme best mulig hvordan utviklingen har vært fram til nå både lokalt og regionalt. Tallene for dekningsgrad, omsetningsutvikling og kjøpekraft er ment å gi noe av det grunnlagsmaterialet som sammen med de øvrige resultatene fra prosjektet kan danne basis for utformingen av strategier som gir byene størst mulig attraktivitet i årene som kommer.

5.1 Metode: Kommunenes attraktivitet som handels- og tjenestested

Ved hjelp av offentlig statistikk kan en si noe om en kommunes attraktivitet som handels- og tjenestested, selv om en ikke har statistikk for byene/tettstedene i kommunen å holde seg til. En kan også si noe om utviklingen på regionalt nivå, som kommunen og hovedsentret i kommunen er en del av som handels- og tjenestested.

I NIBRs database for nærings- og stedsutvikling har vi ved hjelp av modellberegninger kommet fram til årlige anslag på detaljhandelens dekningsgrad/handelslekkasjen i kommunene. En sammenstilling av beregninger for flere år gir et bilde av den enkelte kommunes situasjon i sin region, og utviklingen over tid.

Dekningsgradstallene framkommer ved at vi vurderer den faktiske omsetningen i kommunen i et bestemt år (A) mot den mulige omsetningen basert på forbruk til detaljhandelskjøp fra innbyggerne, næringsliv og storhusholdninger i kommunen (B) samme år. Er A-B positiv, er det en positiv dekningsgrad, er A-B negativ, er det en negativ dekningsgrad, dvs. handelslekkasje.

Formelen for beregning av dekningsgrad (D) er:

$$D = \frac{\text{Faktisk detaljhandelsomsetning inkl.mva}}{\text{Omsetningspotensialet fra forbrukere, næringsliv og storhusholdninger}} \cdot 100$$

Er detaljhandelsomsetningen i kommunen 100 mill. kr inkl. mva for et bestemt år, og omsetningspotensialet også 100 mill. kr., blir dekningsgraden 100. En dekningsgrad på 100 vil mao. si at omsetningen tilsvarer potensialet i kommunen. En dekningsgrad på 80 tilsier at det er 20% lavere omsetning enn det potensialet tilsier (og derved handelslekkasje). En dekningsgrad på 120 tilsier at det er en overdekning i detaljhandelsomsetningen på 20 %.

Tallene beregnes vanligvis for detaljhandelen totalt, og for detaljhandelen ekskl. den kapitalkrevende bransjen motorkjøretøyer/drivstoff. Det kan selvsagt være store variasjoner fra bransje til bransje, og dekningsgradtallet er beheftet med usikkerheter, som f.eks turismens omsetningsmessige betydning og omsetningsandelen fra bedrifter og storhusholdninger i kommunen.

Det må også tillegges at det ikke er noe mål å ha en dekningsgrad på 100 i hver kommune. De mindre kommunene må nødvendigvis ha en viss handelslekkasje, noe som er en forutsetning for at det skal utvikles sentra med et tilbud til omland som omfatter flere kommuner.

5.2 Kommunenes attraktivitet som handelssteder i Buskerud

Tabell 5.1 *Detaljhandelens dekningsgrad for kommunene i Buskerud*

Kommune	1995	1997	1999	2202	2003
Drammen	167	165	169	154	149
Kongsberg	139	136	138	143	140
Ringerike	145	142	141	140	145
Hole	40	54	62	75	76
Flå	74	84	90	91	89
Nes	158	184	192	211	205
Gol	188	176	219	235	231
Hemsedal	135	123	121	126	126
Ål	100	96	90	89	85
Hol	124	119	120	128	131
Sigdal	52	53	81	69	72
Krødsherad	79	75	86	87	85
Modum	95	92	90	96	95
Øvre Eiker	87	85	72	88	91
Nedre Eiker	100	101	97	105	106
Lier	145	156	145	151	153
Røyken	52	55	57	60	59
Hurum	59	57	54	63	61
Flesberg	51	48	57	54	54
Rollag	65	59	56	58	61
Nore og Uvdal	90	84	87	85	86

Tabell 5.2 *Detaljhandelens dekningsgrad fordelt på handelsregioner i Buskerud*

Region	1994	1997	1999	2002	2003
Drammen-regionen	132	128	125	124	122
Ringerike-regionen	130	130	130	131	135
Midtfylket	87	82	88	90	89
Hallingdal-regionen	142	137	148	158	156
Kongsberg/Numedalregionen	135	120	123	127	125

Tabell 5.3 *Detaljhandelens dekningsgrad for kommunene i Buskerud (eks. motorkjøretøyer/ drivstoff)*

Kommune	1993	1995	1997	1999	2002	2003
Drammen	139	138	139	139	135	131
Kongsberg	108	104	106	112	117	113
Ringerike	114	128	120	120	117	118
Hole	12	12	28	41	48	46
Flå	38	40	40	45	51	48
Nes	104	101	108	122	117	116
Gol	128	157	159	172	197	196
Hemsedal	131	137	134	138	131	135
Ål	87	96	96	96	91	89
Hol	103	107	111	124	128	135
Sigdal	46	48	49	51	66	69
Krødsherad	59	69	71	85	74	72
Modum	85	91	91	96	100	99
Øvre Eiker	67	72	76	73	76	79
Nedre Eiker	95	109	111	112	118	118
Lier	106	101	108	101	106	103
Røyken	54	50	57	60	64	64
Hurum	52	59	60	59	70	68
Flesberg	39	43	43	56	50	49
Rollag	58	57	57	54	61	56
Nore og Uvdal	68	59	62	69	73	74

Tabell 5.4 *Detaljhandelens dekningsgrad fordelt på handelsregioner i Buskerud (eks. motorkjøretøyer/ drivstoff)*

Region	1994	1997	1999	2002	2003
Drammen-regionen	111	109	109	109	108
Ringerike-regionen	107	108	109	107	107
Midt fylket	81	81	86	91	90
Hallingdal-regionen	117	117	126	131	132
Kongsberg/ Numedalregionen	102	94	101	105	102

I tabell 5.5 under har vi splittet opp detaljhandelen på dagligvarer og spesialvarer. Det er tallene for detaljhandelen totalt som er utgangspunktet ("Alle varer"), dvs. inkl. motorkjøretøyer og drivstoff. Med dagligvarer forstås i denne sammenheng summen av næringsgruppe 52.11 ("butikk med bredt vareutvalg med hovedvekt på nærings- og nytelsesmidler") og næringsgruppe 52.2 ("butikkhandel med nærings- og nytelsesmidler i spesialforretninger"). Differansen mellom "alle varer" og "dagligvarer" blir de øvrige varegruppene innen detaljhandelen, dvs. det som er benevnt "spesialvarer".

Her er det viktig å være oppmerksom på at feilkildene kan være store. Det har sammenheng med at en forretning som omsetter spesialvarer, og som samtidig defineres som en dagligvareforretning fordi dagligvarer er hovedbransjen, får spesialvareomsetningen

registrert som dagligvareomsetning i varehandelsstatistikken. Resultatene i tabellen med dekningsgradsberegninger for dagligvarer og spesialvarer må derfor tas med det nødvendige forbehold. Med det utgangspunktet ser vi at mange av kommunene får en positiv dekningsgrad for dagligvareomsetningen, mens dekningsgraden av spesialvarer er beskjeden i de mindre kommunene.

For kommuner der en ønsker en mer detaljert oversikt over detaljhandelen totalt (og ekskl. bilbransjen), bør en supplere dekningsgradsinformasjonen med tall for omsetningsutviklingen. Dekningsgradstall for detaljhandelen splittet opp på flere underbransjer enn dagligvarer og spesialvarer krever innhenting av mer eksakte bransjevise omsetningsdata enn det den offentlige varehandelsstatistikken kan gi.

Tabell 5.5 *Detaljhandelens dekningsgrad fordelt på dagligvarer og spesialvarer i Buskerud*

Kommune	Dagl.varer	Dagl.varer	Spesialvarer	Spesialvarer
	2002	2003	2002	2003
Drammen	147	143	157	150
Kongsberg	142	139	144	140
Ringerike	140	139	141	147
Hole	77	81	74	74
Flå	113	94	82	87
Nes	143	142	233	226
Gol	222	212	239	238
Hemsedal	215	218	89	87
Ål	104	104	83	78
Hol	195	208	100	99
Sigdal	119	120	49	54
Krødsherad	141	139	66	63
Modum	136	134	80	80
Øvre Eiker	97	95	85	89
Nedre Eiker	144	143	90	92
Lier	110	105	165	169
Røyken	109	109	41	39
Hurum	106	103	47	45
Flesberg	97	95	37	37
Rollag	144	106	23	43
Nore og Uvdal	144	147	61	61

5.3 Detaljhandelsutviklingen i kommunene og regionene i Buskerud

Byenes utvikling som handelsbyer kan også måles ved hjelp av den årlige omsetningsutviklingen innen detaljhandelen. Er det vekst, stagnasjon eller tilbakegang for bykommunene og den regionen de er en del av?

Tabell 5.6 til 5.9 gir svar på dette gjennom en oversikt over utviklingen i detaljhandelsomsetningen i kommunene og regionene i Buskerud fylke i perioden 1999 til 2004.

Tabell 5.6 *Detaljhandelsomsetningen i mill. kr. eks. mva. – Buskerud*

Kommune/region	1999	2001	2003	2004*	Endring i % 2001-2004
Drammen	10732	9410	9995	11809	25,5
Lier	2625	3063	3399	4102	33,9
Røyken	581	725	759	877	21,0
Hurum	259	321	347	370	15,3
Nedre Eiker	2220	2227	2560	2894	30,0
Øvre Eiker	1012	1229	1293	1316	7,1
Drammensregionen	17429	16975	18353	21368	25,9
Ringerike	2650	2804	3101	3329	018,7
Hole	180	256	263	275	7,4
Ringerikeregionen	2830	3060	3364	3604	17,8
Modum	705	785	852	879	12,0
Sigdal	177	139	173	172	23,7
Krøsherad	167	171	166	189	10,5
Midtfylkeregionen	1049	1095	1191	1240	13,2
Flå	59	61	62	60	-1,6
Nes	457	528	542	546	3,4
Gol	703	768	839	954	24,2
Hemsedal	149	166	168	157	-5,4
Ål	274	272	284	307	12,9
Hol	340	355	416	410	15,5
Hallingdalregionen	1982	2150	2311	2434	13,2
Kongsberg	2085	2227	2448	2661	19,5
Flesberg	83	94	91	95	1,1
Rollag	46	50	55	51	2,0
Nore og Uvdal	144	166	196	201	21,1
Kongsberg/Numedal-regionen	2358	2537	2790	3008	18,6

*Tallene for 2004 er basert på SSB's terminvise detaljhandelsstatistikk for 2004.

Tabell 5.7 Detaljhandelsomsetningen i mill. kr. eks mva. (ekskl. motorkj.tøy/driv- stoff)
- Buskerud fylke

Kommune/region	1999	2001	2003	2004*	Endring i % 2001-2004
Drammen	3515	3779	3927	4049	7,1
Lier	950	1059	1149	1245	17,6
Røyken	410	492	552	650	32,1
Hurum	209	280	295	315	12,5
Nedre Eiker	1028	1131	1310	1448	28,0
Øvre Eiker	467	569	613	631	10,9
Drammensregionen	6579	7310	7846	8338	14,1
Ringerike	1505	1551	1732	1774	14,4
Hole	83	101	118	124	22,8
Ringerikeregionen	1588	1652	1850	1898	14,9
Modum	517	579	639	641	10,7
Sigdal	75	86	120	117	36,0
Krøsherad	83	76	79	81	6,6
Midtfylkeregionen	675	741	838	839	13,2
Flå	21	22	24	22	0
Nes	195	206	209	217	5,3
Gol	362	428	497	546	27,6
Hemsedal	124	140	137	143	2,1
Ål	201	202	209	209	3,5
Hol	261	282	326	339	16,1
Hallingdalregionen	1164	1280	1402	1476	15,3
Kongsberg	1115	1214	1379	1400	15,3
Flesberg	58	67	59	64	-4,5
Rollag	34	37	41	37	0
Nore og Uvdal	81	90	99	96	6,7
Kongsberg/Numedal- regionen	1288	1408	1578	1597	13,4

*Tallene for 2004 er basert på SSB's terminvise detaljhandelsstatistikk for 2004.

5.4 Turismens betydning for detaljhandelsomsetningen

Hvor attraktive er byene som riddsmål? I noen grad kan dette måles ved å se på detaljhandelsomsetning i byene i typiske turistmåneder og foreta en sammenligning med omsetningen i måneder av året som i mindre grad har besøk av turister. Til å få svar på dette benytter vi Statistisk sentralbyrås månedsstatistikk for detaljhandelen (terminstatistikken). Den gir grunnlag for å sammenligne omsetningen i sommermånedene i forhold til omsetningen i typiske ikke-turistbaserte måneder.

Statistikkgrunnlaget for terminstatistikken som SSB utgir er basert på foretakenes innberetning til momsregistret, og kommer til SSB via fylkesskattekontoret. For ca. 80 % av foretakene er foretaket en enkeltbedrift. For de resterende 20 % (med 40 % av omsetningen), er foretaket sammensatt av flere enkeltbedrifter. Her må omsetningen fordeles etter en nøkkel som SSB bruker, og som er basert på den årlige varehandelsstatistikken. Usikkerheten i disse tallene er derfor større enn i den årlige varehandelsstatistikken. Vanligvis ligger tallet for detaljhandelens totalomsetning innen pluss/minus

1% i forhold til de endelige tallene fra varehandelsstatistikken. Avvikene innen hovedvaregruppene er vanligvis på pluss/minus 2 %. På kommunenivå, og spesielt i små kommuner kan avvikene være større, i enkelte tilfelle opp mot 20-30 %.

Alternativt til å vurdere turismens betydning ut fra termintallene i varehandelsstatistikken, er å gjennomføre en spørreundersøkelse til et utvalg bedrifter. En registrering av omsetningstall for typiske turistmåneder i forhold til typiske ikke-turistmåneder vil, sammen med den forretningsdrivendes egen vurdering av turismens betydning, gi et grunnlag for å anslå hva den betyr for den lokale handelsstanden.

I tabellene som følger er det detaljhandelsomsetning i mill kr. eks. mva. i hovedgruppe 52 (detaljhandel ekskl. motorkjøretøyer/drivstoff) fordelt over året (2004) som legges til grunn for å vurdere turismens betydning. Det er tatt med tall for tre terminer: mars/april-juli/august-september/oktober.

Tabell 5.8 *Omsetningsfordeling over året – Buskerud fylke*

Kommune	Mars/april 2004	Juli/august 2004	Sept/okt 2004
Drammen	631	631	679
Kongsberg	220	227	234
Ringerike	274	299	292
Øvre Eiker	98	105	114

5.5 Andre indikatorer på byene attraktivitet

Detaljhandelsomsetningen pr innbygger for de ti kommunene gir en indikasjon på hvor attraktive byene er som handelssteder. Det sammen gjør forventet befolkningsutvikling for bykommunene og veksten i byenes innbyggertall. Det er også en sammenheng mellom inntekts- og kjøpekraftsnivået i bykommunene. Tabellene 5.9 til 5.12 viser hvilke av bykommunene som fremstår som mest attraktive i forhold til de nevnte indikatorene.

Tabell 5.9 *Detaljhandelsomsetning pr innbygger*

Kommune	Detaljhandelsoms. pr innbygger 2004
Drammen	71343
Kongsberg	60422
Ringerike	63159
Øvre Eiker	40876
Halden	44646
Moss	66790
Sarpsborg	59768
Fredrikstad	55940
Askim	50336
Eidsberg	69160

Kilde: SSB

Tallene er eksklusiv omsetning av motorkjøretøyer og bensin, og eksklusiv merverdiavgift.

Tabell 5.10 *Forventet befolkningsutvikling 2005 - 2020*

Kommune	1/1-2005	2010	2015	2020	Forventet %-vis endring 2005-2020
Drammen	57148	58741	60422	62178	8,8
Kongsberg	23244	23683	24303	24955	7,4
Ringerike	28079	28573	29028	29641	5,6
Øvre Eiker	15633	15531	15808	16152	3,3
Halden	27582	28415	29136	29952	8,6
Moss	28040	29212	30239	31238	11,4
Sarpsborg	49753	50051	51008	52099	4,7
Fredrikstad	70418	71482	73300	75275	6,9
Askim	14089	14246	14593	15002	6,5
Eidsberg	10203	10495	10842	11217	9,9

SSBs framskrivning, alternativ MMMM

Alternativ MMMM står for middels nasjonal vekst med forutsetninger om: middels fruktbarhet, middels levealder, middels innenlandsk mobilitet og middels netto innvandring

Tabell 5.11 *Tettstedsutvikling 2003-2005 (pr 1/1)*

By	2003	2004	2005	%-vis endring 2003-2005
Drammen	89500	89976	90722	1,4
Kongsberg	17401	17643	17667	1,5
Hønefoss	13775	13797	13678	-0,7
Hokksund*				
Halden	21921	21916	21970	0,2
Moss	34323	34329	34492	0,5
Fredrikstad/Sarpsborg	95994	96595	97094	1,1
Askim	12300	12373	12482	1,5
Mysen	5458	5460	5516	1,1

Kilde: SSB Statistikkbanken

*Tall i tettstedsstatistikken for Hokksund inngår i Drammen tettsted. Hokksund inngikk med 6857 innbyggere i 2003, 6874 innbyggere i 2004 og 6966 innbyggere i 2005. Tallene for Hokksund tettsted inkluderer også tall fra Nedre Eiker, noe som tilsier at Hokksund tettsted har et samlet innbyggertall på ca. 8300-8500 innbyggere i 2005

Tabell 5.12 *Bruttoinntekt i kr etter kommune: medianverdi 2000, 2001, 2002.*

Kommune	2000	2001	2002	%-vis endring 2000-2002
Drammen	215000	220400	229000	6,5
Kongsberg	228200	235300	244200	7,0
Ringerike	206800	212800	221300	6,6
Øvre Eiker	203300	209700	218300	7,4
Halden	188900	195700	203100	7,5
Moss	204100	209200	219100	7,3
Sarpsborg	192300	198200	208000	8,2
Fredrikstad	195100	201500	209800	7,5
Askim	202300	209500	217600	7,6
Eidsberg	200100	204300	213400	6,6

Kilde: SSB

Selv om det ikke nødvendigvis er en direkte sammenheng mellom kjøpekraftsgrunnlag og inntektsnivå, gir tallene en indikasjon på lokal kjøpekraft målt etter inntektsnivået. Tabellen gir tall for bosatte personer 17 år og over (2002-kr).

6 Bosetting og flytting blant unge voksne

Dette kapitlet er basert på: NIBR-notat 2005:124

Bosetting og flytting i etableringsfasen for bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Kjetil Sørлие

6.1 Innledning: livsløpsanalyse av etableringsfasen

Hvordan velger de unge voksne i dag, de som er i etableringsfasen? Og hvem består den unge voksgenerasjonen av, byens "humane kapital"? De dataene vi presenterer her, er hentet fra en registeranalyse av flytting i livsløpsperspektiv, hvor fem årskull (født 1966-70) er fulgt fra de var 15 år, til de ved utgangen av 2003 var midt i 30-årene. Hensikten med å sette søkelyset på en lang livsfase på denne måten er å få fram hvordan samfunnsutviklingen langsiktig og i sum påvirker flytteprosessene, og hvordan befolkningssammensetningen formes og omformes over livsløpet på veien fra barn til voksen. Vi har valgt de årskullene i befolkningen som nyligst har gjennomlevd denne aldersfasen, og får for hver by dermed fram de ferskeste lokale nedslagene av samfunnsutviklingen.

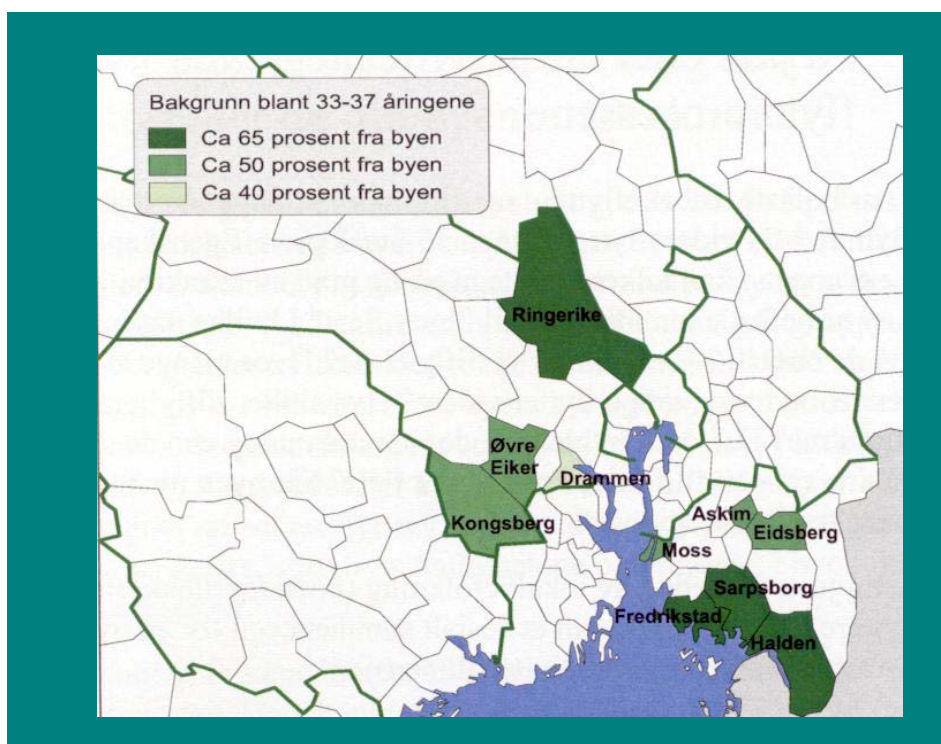
Aldersfasen 15-35 år bringer befolkningen fra ungdomstrinnet, hvor lite av deres livsprogram ennå er fastlagt, til de er etablert med utdanning, arbeid, bolig og eventuelt familie. Midt i 30-årene har det meste av karrieredannelsen tatt form, for eksempel har kvinnene fått nær 90 prosent av barna sine når de er blitt 35 år. Dermed er også det meste av grunnlaget (utgangspunktet) for bosettingen av neste generasjon også blitt lagt. Det er en tendens i samfunnet til at prosessen "fra barn til voksen" stadig tar lenger tid, som følge av at flere tar utdanning og at familieetableringen skyves utover i livsløpet. Likevel er de hovedstrukturene vi kan observere ved 35-årsalderen festnet seg såpass at de i hovedsak kan tolkes som et varig resultat av flytteprosessene.

Analysen består altså i å følge alle personer i landet fra de fem årskullene, fra de gikk ut av grunnskolen og til de var godt voksne, midt i 30-årene. For hver by identifiserer vi bofaste, fraflyttede og tilbakeflyttere blant dem som bodde i byen som 15-åringer. I tillegg identifiserer vi nyinnflyttere utenfra og videreflyttere blant disse som flytter ut igjen i løpet av fasen.

Ved å følge disse fem kullene, og ved å identifisere de bofaste og de ulike flyttegruppene, består analysen videre i å se på hva som kjennetegner gruppene, hvem de består av og hva de gjør. I denne analysen har vi studert dette i lys av utdanningsnivå, sysselsettingsnivå, pendlingsaktivitet og næring.

6.2 Hvor mange drammensere bor i hjemkommunen?

Figur 6.1 *Andel blant 33-37 åringene som er fra byen*

Byene nærmest hovedstadsområdet har flest tilflyttere. I Drammen er bare rundt 40% i unge voksenbefolkningen opprinnelig fra byen, mens 60% er tilflyttere.

Hvor mange drammensere bor i Drammen?

- 40% av de unge voksne er opprinnelig fra byen, 60% er tilflyttere
- Av de som bodde i byen som 15-åringer er det (menn og kvinner samlet):
  - 28 % som har bodd i byen hele tiden
  - 15 % som har vært ute og flyttet hjem
  - 57 % som bor andre steder

Et flertall av de som vokste opp i Drammen bor nå andre steder (N= alle menn og kvinner i fem årskull midt i 30-åra som bodde i byen som 15-åringer). Tjueåtte prosent av de som bodde i Drammen som 15-åringer har bodd der hele tiden fram til de nå er midt i 30-åra. Byene som ligger nærmere hovedstadsområdet, som Drammen og Moss, har alle en større andel tilflyttere og en lavere andel som har vært bofaste hele tiden. Tabellen nedenfor viser at om lag en av fem bysbarn som har bodd andre steder en periode flytter tilbake til Drammen når de kommer i etableringsfasen.

Tabell 6.1 *Prosentandel tilbakeflyttere av alle i fem årskull (33-37 år) som vokste opp i byen:*

KOMMUNE	MENN	KVINNER
Drammen	19	20
Ringerike (Hønefoss)	16	21
Kongsberg	17	17
Øvre Eiker (Hokksund)	15	20
Moss	22	24
Eidsberg (Mysen)	16	17
Askim	17	22
Sarpsborg	19	22
Halden	19	18
Fredrikstad	17	21

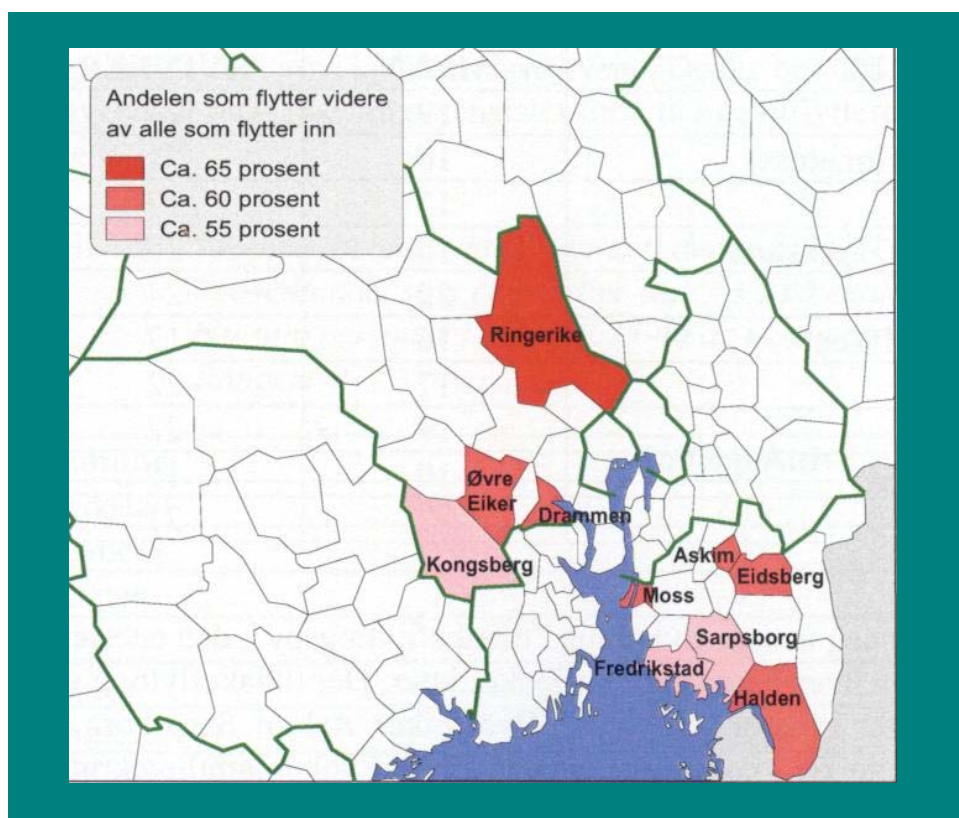
6.3 Tilflytting og videreflytting

Hvilke veier fører til Drammen?

- Av de (snaut 60%) i den unge voksenalderen som er tilflyttere, kommer
  - 30 % fra Buskerud
  - 28 % fra utlandet
  - 15 % fra andre landsdeler
  - 12 % fra Østlandet (ellers)
  - 10 % fra Vestfold
  - 5 % fra Oslo

Drammen er en av de byene i Norge som har størst andel innvandrere, samlet er det om lag 17%. Når det i tabellen over er 28% som opprinnelig kommer fra utlandet, gjelder dette for det første alle uansett nasjonalitet (svensker og pakistanere) og for det andre så gjelder det (bare) fem årskull midt i 30-åra. Ellers er det nesten 1/3 som bodde i andre kommuner i Buskerud som 15-åringer, inkludert nabokommuner. Drammen kjennetegnes av at tilflytterens opprinnelsessted er mer spredt enn det som er vanlig.

Figur 6.2 Andel blant 33-37 åringene som er tilflyttere som flytter videre

Data for Drammen, som her gir byen en mellomrød farge, viser at av ca. 60% av de i den unge voksenbefolkningen som flytter inn flytter videre ut av kommunen.

6.4 Utdanning og sysselsetting

I den unge voksgenerasjonen som nå er i 30-åra, er det 33% av mennene og 34% av kvinnene som har høyere utdanning (de fleste av dem såkalt kort høyere utdanning). Dette er det høyeste nivået vi finner i de ti byene i Østfold og Buskerud.

Når det gjelder sysselsettingen blant de unge voksne er denne høy, særlig blant lokalbefolkningen der 87% av mennene og 74% av kvinnene er i arbeid. Sysselsettingen blant tilflyttere i samme alderskategori er omlag ti prosentpoeng lavere.

Andelene sysselsatte unge voksne i varehandelen er langt større enn på landsbasis. Dette gjelder både kvinner og menn. Også innen privat tjenesteyting finner vi flere sysselsatte. Drammen er ikke lenger en industriby, det er langt færre som jobber i industrien her enn i de fleste av de andre byene i Østfold og Buskerud; nemlig 19% av mennene og 9% av kvinnene. Som i andre kommuner er det en stor andel av kvinnene som jobber innen undervisning og helse; en tredjedel av de unge voksne kvinnene har sin arbeidsplass i disse sektorene. Halvparten av kvinnene i denne alderskategorien jobber i Drammen, mens 40% av mennene gjør det. For både menn og kvinner er det Oslo/Akershus som den største arbeidspendlingen foregår til.

6.5 Kommenterte tabeller for Drammen

En del forkortelser er brukt:

BOF:	Bofaste
TBF:	Tilbakeflyttere
TIL:	Tilflyttere
M:	Menn
Kv:	Kvinner
A/B:	Asker/Bærum
Gar:	Gardermo-regionen
Mjø:	Mjøsbyene
Vfo:	Vestfoldbyene

Tabell 6.2 *Flyttehistoriske fordelinger for menn og kvinner i Drammen og i seks andre byområder på Østlandet. Årskull født 1966-70, fulgt fra de var 15 år, til de i 2003 var i alder 33-37 år. Prosent av tallet på gutter og jenter som bodde i byene som 15-åring.*

DRAMMEN 602	MENN								KVINNER					
	M	Kv	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo
Bofaste	36	31	45	33	28	35	50	46	40	28	25	28	43	40
Tilbakeflyttere	19	20	16	16	19	19	17	19	15	19	20	22	20	23
Fraflyttede	45	49	39	51	53	46	33	35	45	53	55	50	37	37
ALLE	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tilflyttere	72	75	157	68	70	76	26	41	149	83	94	83	35	45
Videreflyttere	98	116	167	89	114	94	39	47	221	101	152	100	47	52
Tap/gevinst	+27	+26	118	+17	+17	+30	-7	+6	104	+30	+39	+33	-2	+8

Tabell 6.2 viser noen hovedtall for menn og kvinner. De bofaste, tilbakeflytterne og de fraflyttede utgjør til sammen de som vokste opp i Drammen, og var født 1966-70. Tilflyttere og videreflyttere utgjør de som i løpet av fasen har meldt flytting til Drammen, og altså fordelt på om de er blitt boende eller har flyttet videre. Nederst vises tall for tap/gevinst i kullstørrelse gjennom prosessen fra barn til voksen. Tall for de andre byområdene gjør det mulig å se hvordan Drammen innplasserer seg i et Østlandsbilde.

Menn: Av 100 gutter har 36 vært bofaste i byen, 19 har vært ute og flyttet tilbake, mens 45 har flyttet fra Drammen "for godt". Dette betyr altså at nesten halvparten av guttene ikke har etablert seg i hjembyen. Disse 45 ble imidlertid "erstattet" av 72 tilflyttere, som altså er kommet inn utenfra og har blitt boende. Dermed fikk byen en tilvekst av menn på 27% i løpet av 20-årsfasen "fra barn til voksen". I tillegg til de 72 som kom inn og ble boende, var det hele 98 andre menn som flyttet inn, men som flyttet videre igjen. Det var altså nesten like mange innom "på besøk" som det vokste opp gutter i Drammen.

Kvinner: Av 100 jenter har 31 vært bofaste i Drammen hele denne tiden, 20 har vært ute og flyttet tilbake, mens 49 - altså omtrent halvparten, hadde flyttet bort "for godt". Forskjellen mellom gutter og jenter er mindre enn det vi vanligvis ser. De 49 jentene som forsvant er erstattet av 75 tilflyttere utenfra, dermed fikk byen en tilvekst på 26% i

grunnlaget for etableringen av neste generasjon. Jevn vekst for kvinner og menn er et sosialt sunnhetstegn. I tillegg var det 116 andre jenter innom ”på besøk”, altså noen flere enn tallet på jenter som vokste opp i Drammen. Det er flere kvinner som alt i alt flytter, derfor er det vanlig med flest kvinner blant videreflytterne.

Forskjeller mellom bofaste, tilbakeflyttere, og tilflyttere

Tabell 6.3 på neste side viser på øverste linje hvordan de bofaste, tilbakeflytterne og tilflytterne fordeler seg i Drammen, status tatt for kullene født 1966-70 da de var midt i 30-årene. Tilflytterne er i flertall (57 og 59 prosent for henholdsvis menn og kvinner). Andelen tilflyttere er i øvre sjikt av det normale, og er langt jevnere på kjønn enn det vi som regel ser. Vanligvis er kvinnene langt sterkere representert blant tilflytterne enn menn.

Videre viser tabellen hvordan befolkningen i 35-årsalderen totalt, og i flyttegruppene hver for seg, er fordelt på utdanningsnivå, i hvor stor grad de er sysselsatte, i hvilken grad de jobber i Drammen eller pendler, og hvordan de er fordelt på næring.

Utdanningsnivå

Tabellen 6.3 viser at av mennene i aldergruppen 33-37 år har 7 prosent embetseksamen, 26 prosent lavere grads høyskoleutdanning, 31 prosent har videregående utdanning, 19 prosent har avkortet videregående skole (mye yrkesskole), mens 17 prosent har kun grunnskole ved periodens utløp. Tilsvarende tall for kvinner er 5 prosent med høyeste utdanning, 29 prosent med lavere grads utdanning, 27 prosent har videregående, 23 prosent har avkortet videregående, mens 16 prosent har kun grunnskole. Det er altså tilnærmet likt nivå på høyere utdanning og grunnskolenivå blant kjønnene, mens flere menn har videregående og flere kvinner har avkortet videregående utdanning. For begge kjønn er de bofaste sterkest representert i gruppen som har videregående skole som høyeste utdanningsnivå. Flest tilflyttere har kun grunnskoleutdanning, men denne gruppen er sterkest representert også på høyeste utdanningstrinn. Flest tilbakeflyttede kvinner har lavere grads høyskoleutdanning.

Sysselsetting og pendling

I Drammen er 79 prosent av mennene og 67 prosent av kvinnene sysselsatt. Kvinnene følger et vanlig mønster ved at flest bofaste er i jobb, deretter tilbakeflytterne, mens tilflytterne i minst grad jobber. Mennene skiller seg derimot ut i Drammen ved at flest tilbakeflyttere jobber. Av de sysselsatte har 41 prosent av mennene og 52 prosent av kvinnene sitt arbeidssted i Drammen. Henholdsvis 17 og 15 prosent pendler til en annen kommune i fylket, mens 33 prosent av mennene og 28 prosent av kvinnene pendler til Oslo/ Akershus. 9 prosent menn og 5 prosent kvinner pendler til andre steder. De bofaste jobber i større grad i Drammen enn tilbake- og tilflytterne. Tilflytterne pendler mest. Dette er det vanlige mønsteret. Nivået er tilnærmet likt på pendling innad i fylket, både for kvinner og menn. Pendlingen til Oslo/Akershus er en god del større for tilflyttede menn, mens nivået er mer likt for kvinner, der nivået ikke er vesensforskjellig mellom tilbake- og tilflytterne.

Tabell 6.3 *Utdanningsnivå, sysselsettingsnivå, arbeidssted og næringstilknytning. Prosentvise fordelinger for årskullene født 1966-70 ved utgangen av 2003 (i alder 33-37 år). Fordeling for gruppen midt i 30-årene under ett (ALLE), og for de bofaste (BOF), tilbakeflytterne (TBF), og for tilflytterne (TIL) hver for seg. Drammen*

Drammen	MENN				KVINNER			
	ALLE	BOF	TBF	TIL	ALLE	BOF	TBF	TIL
HOVEDFORDELING	100	28	15	57	100	25	16	59
Utdanning	100	100	100	100	100	100	100	100
Grunnskole	17	9	15	21	16	9	11	19
Videregående utdanning, kort	19	20	22	17	23	25	24	22
Videregående utdanning, lang	31	42	31	26	27	37	25	24
Høyere utdanning kort	26	24	25	28	29	26	34	29
Høyere utdanning, lang	7	5	7	8	5	3	6	6
Sysselsatte	79	84	86	74	67	75	70	63
I jobb	100	100	100	100	100	100	100	100
I kommunen	41	55	46	33	52	64	52	46
I fylket	17	14	19	18	15	13	15	17
I Oslo/ Akershus	33	26	28	38	28	20	29	31
Andre steder	9	5	7	11	5	3	4	6
I jobb etter næring	100	100	100	100	100	100	100	100
Primær	1	1	0	2	1	1	0	1
Industri	19	21	18	19	9	9	8	9
Varehandel	21	23	23	19	21	29	21	17
Annen privat tjenesteyting	31	28	32	32	26	21	26	28
Undervisning/ helse	9	7	8	10	32	29	36	33
Offentlig administrasjon	5	4	5	6	6	5	5	7
Annet	14	16	14	12	5	6	4	5

Hovednæringer

I Drammen jobber størst andel av mennene i privat tjenesteyting, nemlig 31 prosent. 21 arbeider innen varehandel, mens 19 prosent jobber i industrinæringen. 14 prosent jobber innen andre næringer. I offentlig sektor jobber 9 prosent av mennene innen undervisning og helse, mens 5 prosent jobber innen administrasjon. Blant kvinnene jobber flest innen undervisning og helse, dvs. 32 prosent, mens vi finner 26 prosent i privat tjenesteyting og 21 prosent i varehandel. Industrien sysselsetter 9 prosent av kvinnene. 6 prosent jobber i offentlig administrasjon, mens 5 prosent jobber innen andre næringer. Primærnæringene sysselsetter svært få.

Spesielt for Drammen er at det er liten forskjell mellom bofaste, tilbakeflyttede og tilflyttede menn innen de respektive næringene. Kvinner følger i større grad hovedmønsteret, der flest tilbakeflyttede kvinner er mest representert innen undervisning og helse. Flest bofaste kvinner i Drammen jobber innen varehandel. Tilflyttede kvinner er mest representert innen offentlig administrasjon og privat tjenesteyting, men det er ikke store forskjeller mellom gruppene.

Et spørsmål som lett melder seg når man studerer tabell 6.3, er om disse prosentene er høye eller lave, sammenlignet med tilsvarende fordelinger på landsnivå. For noen av kategoriene kan man for befolkningen som helhet (kvinner og menn) sjekke ved hjelp av indekser i tabell 6.4 Disse er konstruert slik at innslaget i landsbefolkningen for de fem årskullene er satt lik 100. Tall for Drammen som viser over 100 angir dermed en overrepresentasjon, mens tall under 100 angir underrepresentasjon. De to første kolonnene viser tall for Drammen, lenger til høyre vises tall for de andre byområdene på samme måte som i tabell 6.2.

Tabell 6.4 *Indekser for innslag med høy utdanning, arbeid og noen næringsgrupper. Årskull født 1966-70, da de ved utgangen av 2003 var 33-37 år. Menn og kvinner i Drammen og seks andre regioner på Østlandet. Landsinnslaget for årskullene = 100.*

DRAMMEN 602	MENN								KVINNER					
	M	Kv	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo
INDEKSER 1)														
Kort høy utdann	109	96	134	108	142	92	96	107	125	101	136	84	100	102
Lang høy utdann	88	86	237	117	247	66	55	76	274	116	254	59	59	50
Jobb i hjemby	75	84	132	36	53	48	96	94	137	44	53	51	95	96
Jobber ikke	105	96	133	83	104	74	96	109	92	97	96	83	92	105
Arbeidsløshet	84	95	92	33	54	58	84	106	80	81	37	70	94	109
Primærnæring	20	30	7	41	24	43	122	49	15	25	38	60	125	71
Industri	87	90	40	52	44	65	119	107	78	75	75	79	110	109
Varehandel	130	152	94	158	120	164	105	118	88	121	99	138	99	115
Ann. priv.tj.	121	107	158	137	171	131	84	86	141	127	148	138	93	98
Undervisn/helse	99	88	108	96	99	60	113	98	78	84	81	83	117	98
Ann. Off tj, yt.	82	76	129	113	108	144	100	95	155	123	110	122	76	70

Innslaget av menn med kort høy utdanning er større enn på landsbasis, ellers er innslaget noe under pari for disse årskullene. Drammen har litt flere menn og litt færre kvinner enn på landsbasis som er uten arbeid. Innslaget av de som arbeider i Drammen er naturlig nok lavere enn i kommuner flest. De arbeidsløse er underrepresentert, spesielt for menn. Varehandel er den mest dominerende næringen, av menn er det også mange i privat og forretningsmessig tjenesteyting. Innslaget i industrien ligger 10-13 prosent under landsnivået for årskullene.

Forskjeller mellom lokalbefolkningen og tilflytterne – indikatorer på attraktivitet

Hvis man vil tolke indikatorer i retning av attraktivitet, kan det være av interesse å se på hvordan tilflytterne skiller seg fra lokalbefolkningen (de bofaste og tilbakeflytterne sammen). Som antydning er det ofte et sosialt sunnhetstegn at det ikke er for store forskjeller mellom disse gruppene på de ulike arenaene i samfunnslivet. Samfunnsutviklingen skaper imidlertid en del forskjeller som vi bør tolke som normale.

Avvik under slike normaler kan vi på noen områder tolke som tegn på at befolkningens tilpasninger har funnet sted under gode lokale betingelser, og kanskje karakterisere det som utslag av attraktivitet.

Tabell 6.5 under gir indikatorer for dette på fire områder – forskjell i andelen lokalbefolkning og tilflyttere, forskjell i andel med høy utdanning, forskjell i andel sysselsatte, og forskjell i andel som har arbeid i hjembyen. I denne tabellen er opplysningene for innvandrene ikke tatt med. Årsaken er at det er såpass mye *uoppgitt* blant innvandrene at dette ville påvirket tallene for tilflyttergruppen for mye. Innvandrene er imidlertid inkludert i hovedfordelingene som vises foran i tabell 6.3

Ved nok en gang å se på tallene for de andre byregionene som vi sammenligner med, kan vi få et bilde av hvorvidt de ulike skjevhetene i Drammen er store eller små.

Tabell 6.5 *Forskjell mellom lokalbefolkning og tilflyttere i sammensetning, utdanning, sysselsetting og jobb i Drammen, og i seks andre regioner på Østlandet. Årskull født 1966-70 fulgt fra de var 15 år til de var midt i 30-årene. Prosent i hver gruppe ved utgangen av aldersfasen*

DRAMMEN 602			MENN						KVINNER					
	M	Kv	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo
FORSKJELL 1)														
Lokale/tilflyttere														
Nivå	-14	-18	-44	-16	-20	-16	+44	+22	-46	-28	-34	-24	+30	+16
- lokalbefolkn	43	41	28	42	40	42	72	61	27	36	33	38	65	58
- tilflyttere	57	59	72	58	60	58	28	39	73	64	67	62	35	42
Høyeste utd	-6	-2	-14	-14	-12	-9	-15	-7	-11	-12	-5	-7	-11	-6
- lokalbefolkn	30	33	38	30	49	24	26	31	44	33	55	27	33	34
- tilflyttere	36	35	52	44	61	33	41	38	55	45	60	34	44	40
Sysselsatte	+10	+8	+6	+7	+6	+5	+9	+6	+6	+5	+5	+5	+8	+9
- lokalbefolkn	87	74	79	90	85	89	86	83	72	75	74	78	76	73
- tilflyttere	77	66	73	83	79	84	77	77	66	70	69	73	68	64
Jobb i hjemby	+20	+15	+14	+14	+13	+14	+20	+21	+10	+10	+9	+15	+14	+17
- lokalbefolkn	44	44	67	25	32	30	50	51	63	26	30	31	47	49
- tilflyttere	24	29	53	11	19	16	30	30	53	16	21	16	33	32

Nivå

På den uthevede linjen angis hvor mye større andel lokalbefolkningen utgjør enn tilflytterne. Det er flere tilflyttere enn bofaste: 14 prosentpoeng mer for menn og 18 for kvinner. Et minustegn på de uthevede linjene i tabellen angir altså at tilflytterne er i flertall, mens et plustegn sier at lokalbefolkningen når høyest. Tallene for de andre byregionene på Østlandet viser for eksempel at Mjøsbyene og Vestfoldbyene har overvekt av lokale personer i sin befolkning. Drammen er byen med jevnest fordeling på nivå.

Høyeste utdanning

Den neste bolken i tabell 6.5 viser forskjeller i utdanning, representert ved de to høyeste utdanningsnivåene sammenslått. Utdanningsnivået blant tilflytterne er vanligvis høyere enn i lokalbefolkningen, så også i Drammen (hhv. 36% og 30% for menn, og 35% og 33% for kvinner). Men disse forskjellene er mindre enn i alle andre byområder, og så små at vi kan konkludere med at innslaget av høyere utdanning er svært jevnt mellom lokalbefolkning og tilflyttere i Drammen.

Sysselsetting

Den tredje bolken i tabell 6.5 viser forskjeller i sysselsetting. De fleste steder er lokalbefolkningen (bofaste og tilbakeflyttere) i størst grad i jobb, det gjelder både for menn og kvinner. Fortegnene er derfor som regel positive på den uthevede linjen. Forskjellene på 8 – 10 prosentpoeng i Drammen er litt mer enn i byer flest, kanskje spesielt for menn.

Jobb i hjemby

Den siste bolken i tabell 6.5 viser hvor stor andel av menn og kvinner som jobber i hjembyen (som altså ikke pendler). I alle byene har lokalbefolkningen i større grad jobb i hjembyen, - igjen er fortegnene positive. En generell forklaring er at mange av de bofaste ikke har flyttet fordi de har overtatt næringsvirksomhet på hjemstedet. Dermed blir pendling uaktuelt. Mye lokal eiendomsmakt kan skape sosial usunnhet, men dette er som regel et mye større problem på landsbygda enn i byene.

I Drammen er det 44% av både menn og kvinner som har sin arbeidsplass i byen, mens dette bare gjelder 24 og 29% av tilflytterne. Også på dette punkt er forskjellene i Drammen litt større enn i de andre byene, også her spesielt blant menn. Nærheten til Oslo er nok en del av forklaringen.

I hvilken grad tiltrekker Drammen seg folk fra Oslo?

Et siste kjennetegn på attraktivitet kan være i hvilken grad en by klarer å rekruttere folk fra landsdelssenteret eller hovedstadsområdet. Det er ofte vanskeligst å få folk til å flytte mot strømmen. Siden Drammen inngår i Oslos arbeidsmarkedsregion, har byen mulighet til å rekruttere mange som kan pendle. Tabell 6.3 viste at mellom 30 og 40 prosent av tilflytterne pendler til Oslo (flere menn enn kvinner). For å få et inntrykk av i hvilken grad byen rekrutterer Oslo-folk bruker vi en såkalt Oslo-indeks som et mål for tiltrekningskraft. Vi kan også kalle den en ”flyttemagnet”. Indeksen vil være 100 hvis Oslo-ungdom som har flyttet fra hovedstaden har bosatt seg i Drammen i en grad som svarer til Drammens andel av landets folketall for de fem årskullene. Tall for Drammen og de andre byene er vist i

Tabell 6.6 *Oslo-magneten. Tiltrekningen Drammen har på personer vokst opp i Oslo. Andel flyttere ut fra Oslo i forhold til andelen fra de samme årskull i landet ellers som vokste opp i Ringerike. Proporsjonalitet gir magnetverdi = 100. Årskull født 1966-70 fulgt fra de var 15 år, til de var midt i 30-årene.*

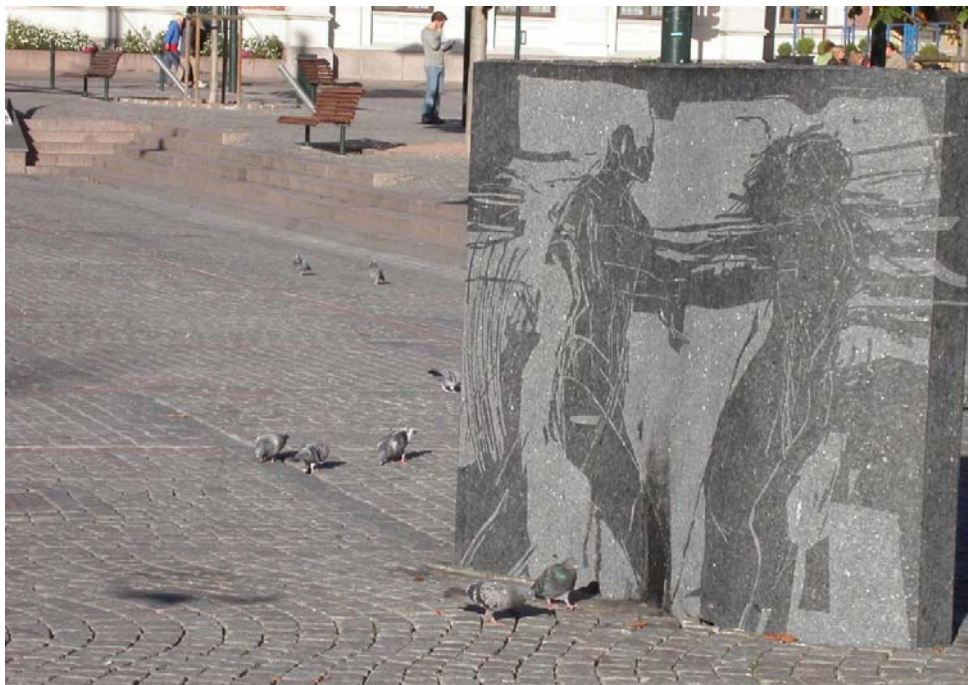
DRAMMEN 602	MENN								KVINNER					
	M	Kv	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo	Oslo	Follo	A/B	Gar	Mjø	Vfo
Oslo-magnet 1)	110	96	-	530	382	483	47	58	-	531	454	464	63	79

Tabellen viser at Drammen i noe større grad enn steder flest tiltrekker seg gutter fra Oslo (indeks 110). Oslo-jentene har byen imidlertid litt mindre drag på (indeks 96). Grovt sagt, Drammen tiltrekker seg Oslo-folk kun i en grad som svarer til en tilfeldig spredning. Vi ser at regioner som Follo, Asker/Bærum og Gardermoregionen i langt større grad klarer å tiltrekke seg unge voksne fra Oslo, hit kommer det 4-5 ganger så mange som om spredningen hadde vært tilfeldig. Dette er naturligvis ikke overraskende, Oslo-omlandet er det mest vanlige flyttemålet ut fra byen. På den annen side har for eksempel Vestfoldbyene en mye svakere ”magnetvirkning” på unge voksne fra Oslo. Avstand betyr mye for hvor sterk en slik magnetvirkning blir, og konklusjonen er at Drammen ligger i et avstandsbelte fra Oslo hvor virkningen nå er ”pari”. Her er det et potensial for forbedring.

7 Bærekraftbarometer for Drammen

Dette kapitlet er basert på NIBR-notat 2005: 123
Bærekraftbarometre for bykommunene i Østfold og Buskerud
Av Vibeke Nenseth

7.1 Hva er bærekraftbarometer?

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har i regi av Miljøalliansen og forskningsrådsprosjektet «Bærekraftig byutvikling» arbeidet med å finne fram til velegnete indikatorer for bærekraftig byutvikling. Et bærekraftbarometer viser hvordan byene (eller kommunene) skårer i forhold til sentrale faktorer langs hver av bærekraftens hoveddimensjoner: miljø, økonomi, levekår og institusjonelle forhold. Arbeidet har tatt utgangspunkt i det italienske «Ecosistema Urbano», et datasett for miljøforhold utviklet av det italienske miljøforskningsinstituttet «Ambiente». Formålet med prosjektet har vært å videreutvikle og tilpasse dette til norske forhold med sikte på en mer systematisk bruk i lokal politikk og planlegging. For å videreutvikle datasettet til et fyldigere uttrykk for *lokal bærekraft*, har NIBR tatt i bruk programvaren ”dashboard of sustainability” (utviklet ved EUs forskningsinstitutt i Ispra, Italia), som kan presenterer indikatorer langs flere dimensjoner. Vårt bærekraftbarometer består av 15 miljø-faktorer, 8 levekårs-faktorer, 6 økonomi-indikatorer og 12 sivilsamfunns- eller institusjonelle faktorer (jf

tabell 1). Den siste dimensjonen, som vi her har kalt ”*lokal livskraft*”, består av ulike samfunnsmessige eller sosiokulturelle faktorer som gir et uttrykk for hva vi kan kalle lokalsamfunnets livskraft, vitalitet eller attraktivitet.

I barometeret representerer hver sektor en (ikke-vektet) faktor, der sentrumssonen er uttrykk for et sammensatt mål, og fargene angir byenes relative rangering: grønt er best, rødt dårligst og gult gjennomsnittlig. Utslagene (fargene) på hver enkeltindikator og samleindeksen for hver dimensjon vil da være avhengig av hvilket utvalg – hvilke andre byer eller kommuner – case-kommunen blir sammenliknet med. Utvalget her er bykommuner i Østfold og Buskerud. Dataene er basert på SSBs Statistikkbank, hovedsakelig Kostratall⁴ (kommune-stat-rapporteringsystem).

Bærekraftbarometer for norske byer - et prosjekt i NIBR-regi

- for å få fram velegnete, heldekkende bærekraftindikatorer for norske byer
- for å legge til rette for systematisk bruk og sammenlikning i praktisk politikk og planlegging, på tvers av fag- og sektorområder
- *inspirert av ”Ecosistema Urbano”* for italienske byer

Indikatorer er variable som ...

- er *politikk*relevante (~ som politikk kan endre ...)
- kan *måles*, kvalitativt eller kvantitativt
- kan *sammenliknes* (i tid/rom, i mål vs. resultat)
- forenkler og
- kommuniserer komplekse mål og sammenhenger

Bærekraftindikatorer...

- for å få fram et *sammensatt* bilde av utviklingstrekk på ulike områder
- for å vise *sammenhenger* mellom
- økologiske faktorer
- økonomiske faktorer
- sosiale faktorer
- institusjonelle faktorer

---

⁴ fra www.ssb.no (lagt ut i april '05)

I bærekraftbarometeret inngår følgende faktorer: miljøfaktorer, levekårsfaktorer, økonomiske faktorer og faktorer er uttrykk for 'lokal livskraft':

Miljøfaktorer

- tettstedsbeboere %
- sentrumsbeboere %
- jordbruksareal (andel)
- vannlekkasje
- vannforbruk
- CO₂-utslipp (1000 tonn)
- utslippsendring 1991-2003
- avfall kg/cap
- resirkuleringsandel
- kommunal elbruk
- andel pendlere /cap
- biltetthet /10000
- sykkel- og gangstier
- tursti/løype
- dispensasjoner i LNF-områder

Levekårsfaktorer

("Styrings- og informasjonshjulet for helse- og sosialtjenester")

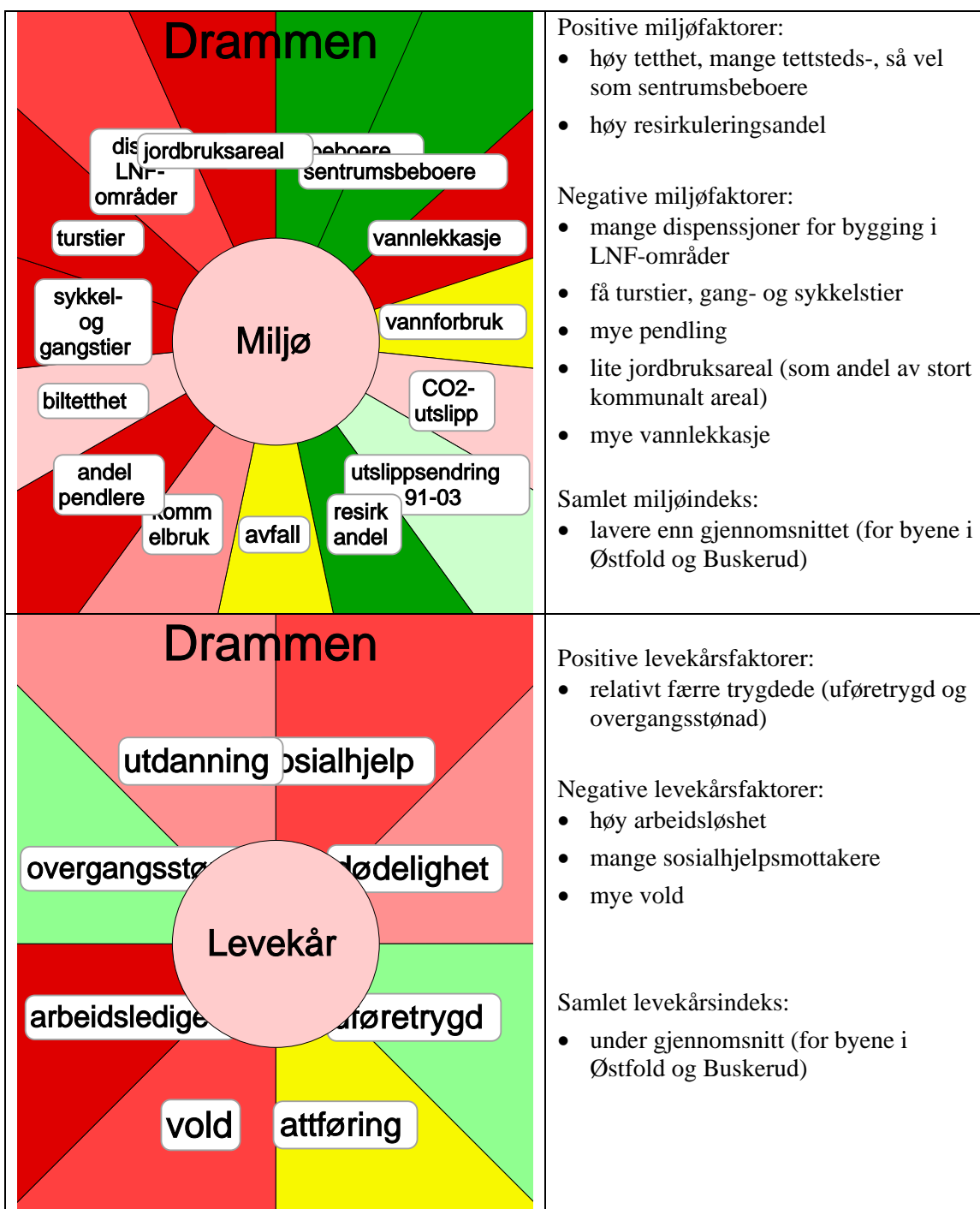
- sosialhjelp
- dødelighet
- uføretrygd
- attføring
- vold
- arbeidsledige
- overgangsstønad
- lav utdanning

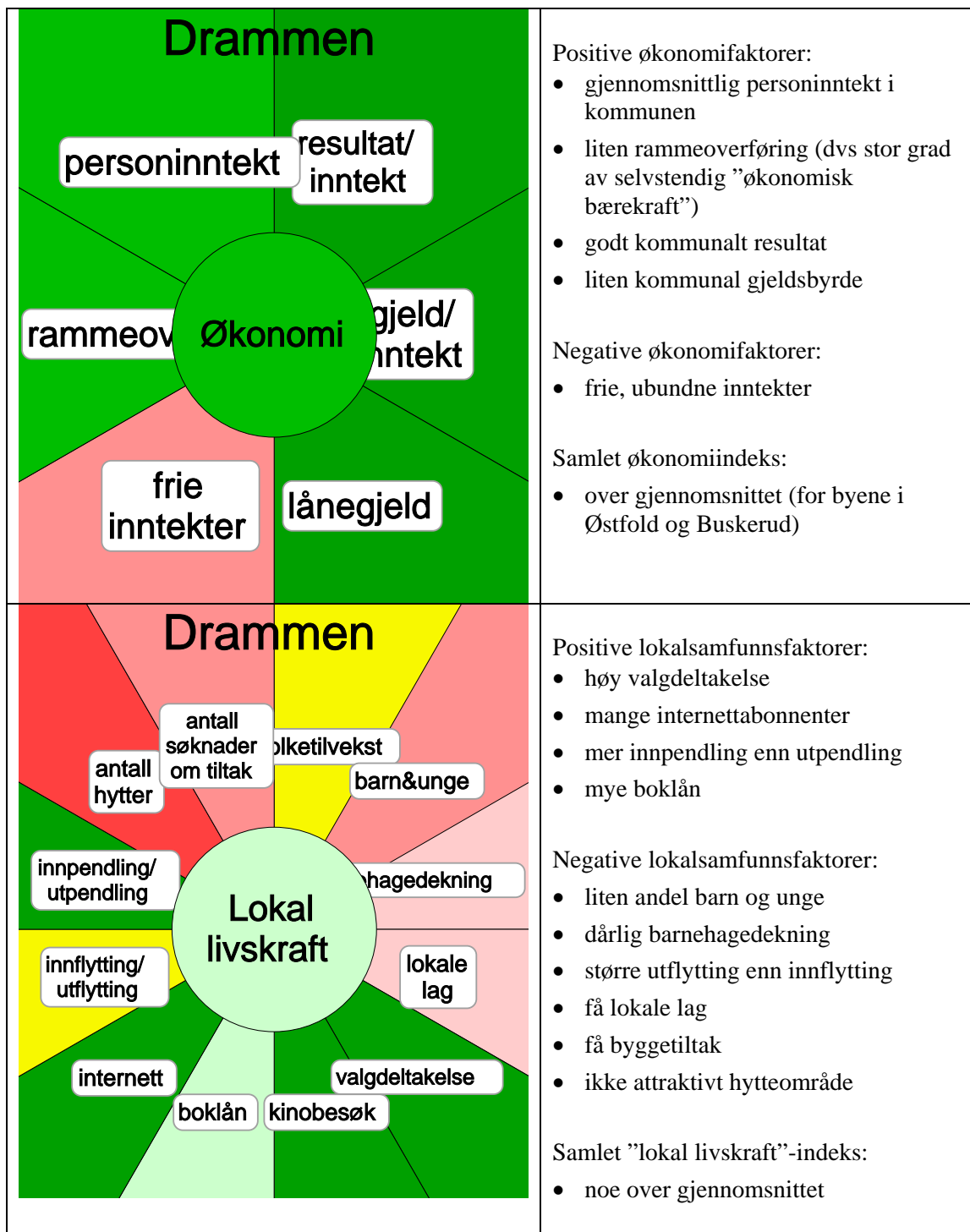
Økonomiske faktorer

- kommunalt resultat / brutto driftsinntekt
- kommunal gjeld / brutto driftsinntekt
- lånegjeld / capita
- frie inntekter / capita
- rammeoverføring / brutto driftsinntekt
- personinntekt / capita

Lokalsamfunnsfaktorer - "lokal livskraft"

- folketilvekst /1000
- andel barn&unge
- barnehagedekning
- lokale lag /1000
- valgdeltakelse
- kinobesøk /capita
- boklån /capita
- internett abonnement/capita
- innflytting/utflytting
- innpendling/utpendling
- antall hytter
- antall søknader om tiltak

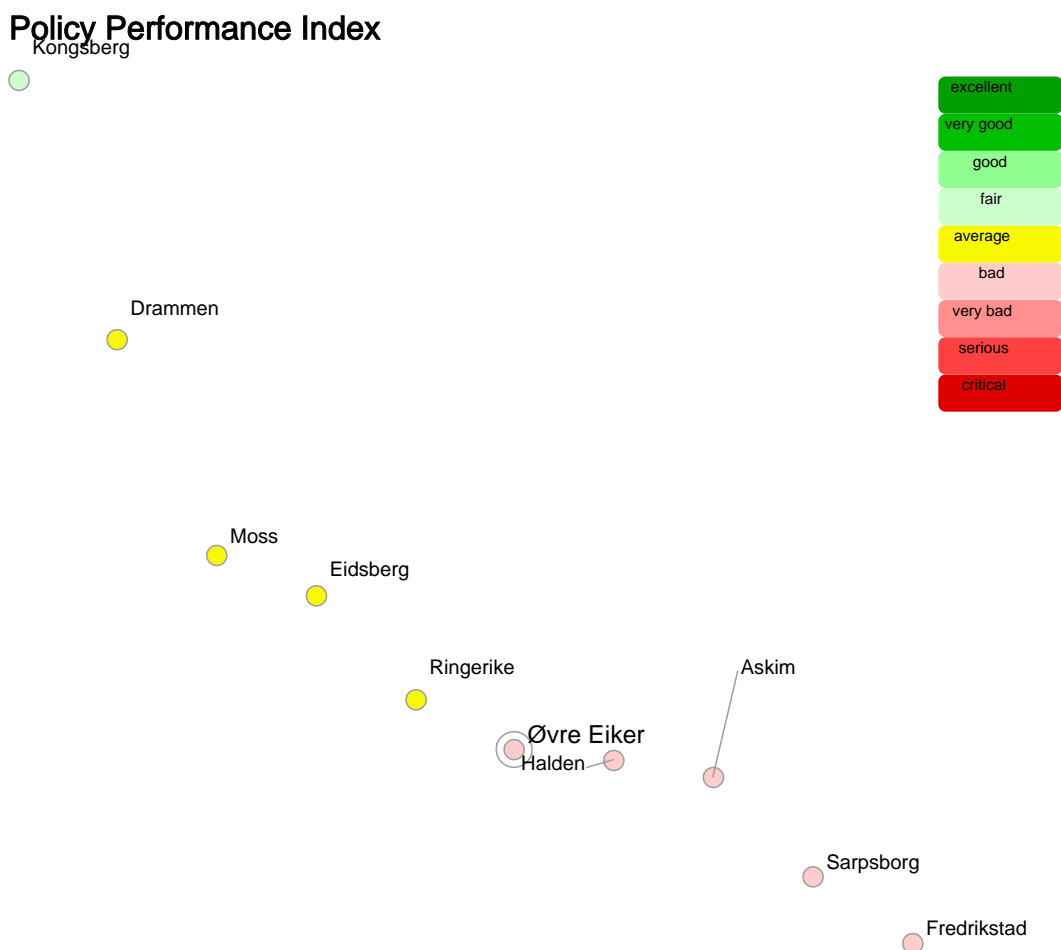

Drammen utmerker seg altså med god økonomi sammenliknet med de andre byene, så vel den kommunale (godt resultat, liten gjeld og mindre behov for rammeoverføring) som den personlige (gjennomsnittsinntekt). Frie inntekter (per innbygger) er imidlertid noe lavere enn hos de andre. Når det gjelder miljø, kommer Drammen noe dårligere ut enn gjennomsnittet ellers. Det positive er en god tettstedsstruktur (en høy andel bosatt i tettstedsområder og i sentrumssonen) samt en meget høy resirkuleringsandel. Også levekårsmålene viser til en del uheldige trekk: høyere dødelighet, lavere utdanning, mer sosialhjelp, flere arbeidsledige og mer vold. Det er imidlertid færre med uføretrygd eller

(enslige mødre) med overgangsstønad enn ellers. Når det gjelder lokalsamfunns-kvalitetene, kommer imidlertid Drammen bra ut: Folks kulturelle engasjement og deltakelse er på et høyt nivå, (med unntak av medlemskap i tradisjonelle lag og foreninger); det er flere som pendler inn til Drammen enn ut, mens folketilvekst og innflytting er på et gjennomsnittsnivå. Men det er noe mindre byggeaktivitet (søknader om tiltak), færre andel barn og unge og lavere barnehagedekning enn de byene vi sammenlikner med her.

Figur 7.1 Samlebærekraftindeks bykommuner Østfold og Buskerud

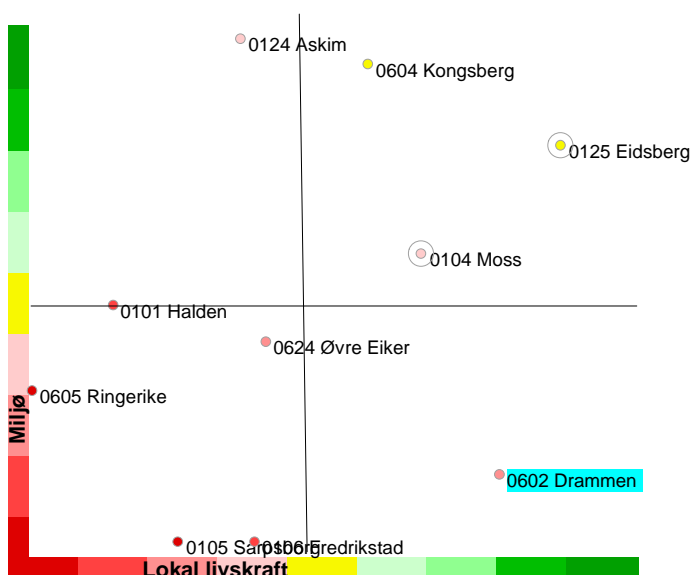
På den samlede bærekraftindeksen, som rommer alle 41 indikatorene, ligger Drammen nest øverst når en sammenligner disse ti kommunene.

7.2 Parvise sammenhenger

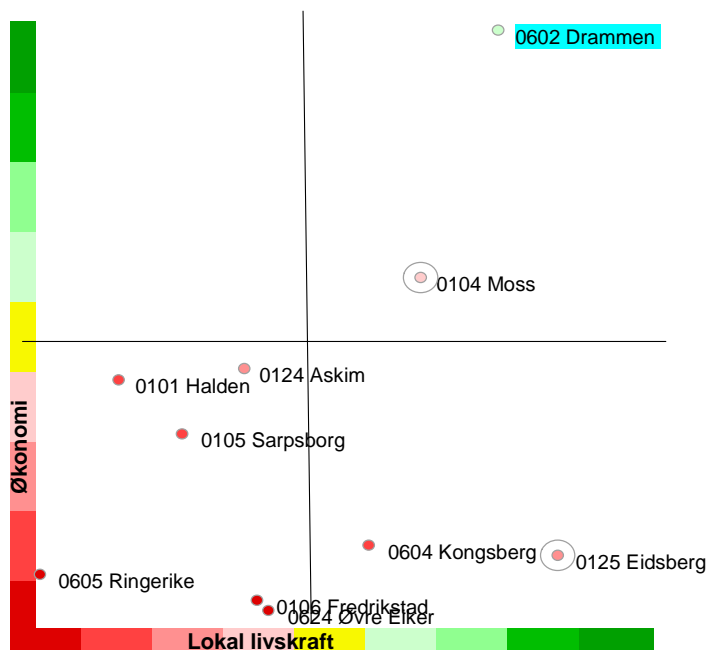
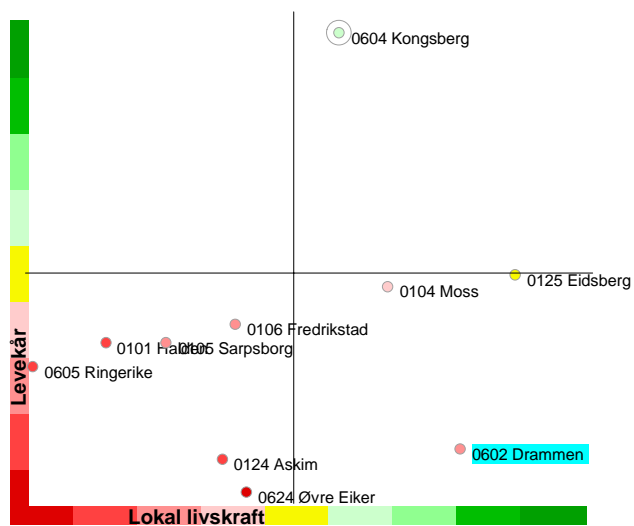
Figurene under gir enkle visuelle uttrykk for de parvise *sammenhengene* mellom enkeltindeksene i bærekraftbarometeret. Her viser vi sammenhengene mellom 'lokal livskraft' og henholdsvis 'miljø', 'økonomi' og 'levekår'. (Drammen er "opplyst" i turkis).

Vi ser at Drammen havner i den positive kvadranten (bedre enn gjennomsnittet langs hver av dimensjonene) når det gjelder både lokal livskraft og økonomi (figur 2), men "under streken" når det gjelder miljø (figur 1) og levekår (figur 3).

Figur 7.2 *Sammenheng mellom lokal livskraft og miljø*

Figur 7.3 *Sammenheng mellom lokal livskraft og økonomi*Figur 7.4 *Sammenheng mellom lokal livskraft og levekår*

Bærekraftbarometerets indikatorer (variable og verdier)

Tabellen under viser Drammens tallmessig skåre på hver av faktorene (stort sett 2004-tall).

	Drammen	
<i>indikator:</i>		
Miljø	tettstedsbeboere %	97,5
	sentrumsbeboere %	11,62
	vannlekkasje	16
	vannforbruk	168
	CO ₂ -utslipp (1000 tonn)	280
	utslippsendring 91-03	8,53
	resirk andel %	55
	avfall kg/cap	429
	komm elbruk	470
	andel pendlere /cap	48,06
	biltetthet /10000	4530
	sykkel- og gangstier	11
	tursti/løype	30
	disp i LNF-områder %	:
jordbruksareal %	8,41	
Levekår	sosialhjelp (indeks 1-10)	8
	dødelighet (indeks 1-10)	7
	uføretrygd (indeks 1-10)	5
	atfføring (indeks 1-10)	7
	vold (indeks 1-10)	8
	arbeidsledige (indeks 1-10)	9
	overgangsstønad (indeks 1-10)	5
lav utdanning (indeks 1-10)	8	
Økonomi	komm. resultat/brutto dri.inntekt	4,2
	gjeld/brutto driftsinntekt	104
	lånegjeld/cap	28644
	frie inntekter /cap	22482
	rammeoverføring/vr.driftsinnt	12,4
Lokal livskraft	personinntekt /cap	276600
	folketilvekst /1000	5,8
	barn&unge %	22,03
	barnehagedekning %	71,6
	lokale lag /1000	3,35
	valgdeltakelse %	57,4
	kinobesøk /cap	6,1
	boklån /cap	4,3
	internett ab/cap	0,5
	innflytting/utflytting	0,83
	innpending/utpendling	1,36
	hytter antall	545
	antall søknader om tiltak	103
	Grunddata	kommunenr
folketall		56688
antall barn&unge		12487
kommuneareal		138
tettstedsareal		23,5
innbyggere i tettsted		55279
folketilvekst		329
innflytting		60,5
utflytting		73,3
innpendlere		15698
utpendlere		11544
lag med støtte		190
bokutlån		245121
internett-abonnenter		27073
CO ₂ -ekvivalenter 1991	258	
netto lånegjeld, konsern	1636958	
langsiktig gjeld, konsern	2168130	
brutto driftsinntekter i alt, konsern	2087093	

Datakilde: SSBs Kostradata, Statistikkbank, valgt ut og satt sammen av NIBR

8 Utenforståendes bilder av byen

Dette kapitlet er hentet fra NIBR-notat 2005:127
Utenforståendes bilder av bykommunene i Østfold og Buskerud
Av Ragnhild Skogheim

8.1 Innledning

Bykommunene i de to fylkene ønsket å få vite noe om hvordan byene oppfattes av utenforstående. I samråd med oppdragsgiverne ble det bestemt utvalget skulle trekkes blant voksne i aldergruppen 25-45 år bosatt i Oslo og Akershus. Det europeiske prosjektet dette inngår i, Metropolitan Areas+, har fokus rettet mot byer i beltet rundt storbyregioner. Oslo og Akershus som storbyregion er på mange måter disse byenes konkurrent når det gjelder næringsetablering og bosetting. NIBR har innenfor dette oppdraget laget en survey blant befolkningen og en blant næringslivsledere. Her presenteres data fra befolkningsurveyen. (For sammenlignende data for de andre byene; se NIBR-notat 2005:127)

Denne befolkningsurveyen er gjennomført med et utvalg på 600 personer i Oslo/Akershus var utgangspunktet å få innblikk i folks oppfatninger av de ti byene i

Østfold og Buskerud, oppfatninger som igjen avspeiler hvilket image eller omdømme disse byene besitter. Personene har dermed gitt et bilde av hvilke forestillinger de har om byene, uavhengig av kunnskap og viten om dem. Vi valgte å intervjuere personer mellom 25 og 45 år, siden det er innen disse alderskategoriene vi finner flest potensielle flyttere. Utvalget er for øvrig trukket ut fra representative kriterier. Undersøkelsen ble gjennomført via telefonintervjuing av Analysehuset i månedsskiftet mai – juni 2005. Ved intervjuingen ble rekkefølgen på byene systematisk variert.

Bakgrunnsvariable vi har tatt i betraktning ved analyse av datamaterialet

- Kjønn
- Alder fordelt på to grupper; unge voksne mellom 25-34 år og voksne mellom 35-45 år
- Bosted Oslo/ Akershus fordelt på regionene Akershus Øst, Oslo og Asker/Bærum
- Utdanningsnivå fordelt på gruppen med høyskoleutdanning og gruppen uten høyskoleutdanning
- Inntekt fordelt på gruppen med husholdningsinntekt under 600 000 og gruppen med inntekt over 600 000 kroner

Attraktivitetsmål

Byenes image skapes og omskapes i forhold til byens fysiske, sosiale og kulturelle karakteristika. Som oftest søker byer og steder å tiltrekke seg spesialisert, oftest høykompetent, arbeidskraft, unge folk i etableringsfasen, turister og næringsliv. Disse gruppene deler noen preferanser som til sammen gir muligheter til å kategorisere hvilke attraktivitetsmål som har betydning for byenes image. Et rikt og variert *kulturliv* med mange og ulike tilbud og aktiviteter, og et *uteliv* med bredde i tilbudet når det for eksempel gjelder bevertningssteder gir en pekepinn om hvor livlig og mangfoldig byen er når det gjelder tilbud til befolkningen og tilreisende. Estetiske trekk ved byene er også stadig viktigere. *Bysentrum* skal være vakkert, moderne, historisk, eller ha andre unike trekk ved seg som gjør det opplevelsesverdig. Rekreasjonsmuligheter i *naturomgivelser* og aktiviteter knyttet til friluftsliv er et annet aspekt ved steder som verdsettes både på bakgrunn av visuelle og funksjonsmessige preferanser. At stedet er *trygt og godt* er viktig for dem som ønsker å etablere et familieliv. Lav kriminalitet og et oversiktlig lokalsamfunn kan være av stor verdi for enkelte potensielle flyttegrupper. Stedsoppfatninger innebærer videre hvilken mentalitet stedets innbyggere forbindes med. Enkelte steder har image som vitalt, nyskapende og moderne, mens andre steder fremstår som *trauste og kjedelige*, med en negativ mentalitet som kan være et hinder mot handlekraft og nybrottsarbeid blant stedets innbyggere. Disse bildene trenger ikke stemme med virkeligheten. Basert på disse imageindikatorerne har vi stilt følgende spørsmål, formulert som sju påstander, som til sammen sier noe om hvilket image de respektive byene besitter:

- Byen har et rikt kulturliv
- Byen har et pent bysentrum
- Byen har et variert uteliv
- Byen er et godt og trygt sted å bo
- Byen har fine naturomgivelser
- Byen er et traust og kjedelig sted
- Jeg kunne tenke meg å bo i byen

Siden telefonintervjuet skulle dreie seg om alle de 10 byene, la dette sterke begrensninger på omfanget av spørsmål vi kunne stille. Spørsmålene var utformet som *påstander* som respondentene skulle si seg enig/uenig i innenfor en 5-delt skala. Det var og mulig å svare 'vet ikke'. I bearbeidingen og presentasjonen har vi i de fleste tilfellene slått sammen kategorier:

- høyeste grad av enighet (5+4), er en kategori: helt eller delvis enig
- laveste grad av enighet (1+2), er en kategori: helt eller delvis uenig
- "midt på treet", dvs. 3, står som egen kategori
- i tillegg var det altså mulig å svare 'vet ikke'

I noen av tabellene har vi bare tatt med de to kategoriene 'helt eller delvis enig' og 'helt eller delvis uenig', det viser hovedtyngden av svarene i positiv eller negativ retning. Det kan imidlertid være tilfelle der det kan være relevant å inkludere "*midt-på-treet*"-kategorien, dvs. de som har valgt 3 på skalaen fra 1 til 5. Dette kan kommunene eventuelt selv gjøre med utgangspunkt i vårt tallmateriale. Kategorien 3 kan tolkes som nøytral i forhold til de to andre kategoriene (enig/uenig). For eksempel vil de som plasserer sitt svar i kategorien 3 når det gjelder påstanden "Byen har fine naturomgivelser" kanskje tenke at det er ganske bra rundt byen, men ikke så fint at de rangerer det spesielt høyt. Tilsvarende vil de som svarer 3 på spørsmålet om de kunne tenke seg å bo i byen oppfattes som litt positive ettersom de ihvertfall ikke plasserer sitt svar på den negative siden av skalaen. For en del betyr det muligens et 'kanskje'-svar, eller et betinget svar.

Vet ikke – svarene må også kommenteres spesielt når det gjelder denne surveyen. Når 'vet ikke'-kategorien er ganske stor forteller dette at byene eller de spesifikke sidene ved byene, er lite kjent blant folk i Oslo og Akershus. Det er vanskelig å si om svarfordelingen ville blitt annerledes om vi hadde spurt middelaldrende og eldre. De svarene vi presenterer her viser oppfatninger og kjennskap til byene blant 25-45 åringer.

Metoderefleksjoner

Dette materialet utgjør bare en av flere elementer i "bildene av byene" og av våre datainnsamlinger i dette prosjektet. Telefonintervju som metode har noen fordeler og noen ulemper. Fordelen er at en raskt kan nå mange, og at en får det ønskede antall respondenter. Ulempen er at en må ha et svært strukturert intervju, - i dette tilfellet var det påstander de skulle ta stilling til. Disse påstandene måtte dessuten være de samme for alle byene. For å kunne gjennomføre en undersøkelse om hvordan 10 byer blir oppfattet, måtte vi begrense antall spørsmål, og det var heller ikke rom for utdypinger og nyanseringer. Vi ønsket å dekke ulike dimensjoner som vi mente var viktige i vurderinger av byers image og attraktivitet, og valgte ut noen vi anså som særlig sentrale.

Hvordan spørsmål i en intervjuundersøkelse som denne tolkes av respondenten kan det knytte seg noe usikkerhet til. Respondentene kan imidlertid ha ulike oppfatninger om hva som er å forstå med "rikt kulturliv" ("smal" versus "bred" forståelse) og det kan prege hvordan de ulike byene kommer ut, altså at det kulturlivet byene har ikke fanges fullt og helt opp. Et par av spørsmålene/påstandene kan også forstås som todelte (altså at man spør om to ting i et spørsmål). Det gjelder "trygt og godt" og "traust og kjedelig". Det kan tenkes at noen vil oppfatte en by som et trygt sted men ikke et godt, og som et traust men ikke kjedelig sted (eller omvendt). Slike divergenser fanges ikke opp i denne undersøkelsen.

8.2 Oppfatninger om Drammen

Drammen forbindes spesielt med rikt kulturliv. Så mange som 40 prosent er enig i at Drammen har et rikt kulturliv. Det er bare Fredrikstad som kommer ut med en høyere prosentandel på denne kvaliteten. Byen forbindes også med variert uteliv og fine naturomgivelser, men kommer et stykke bak Fredrikstad når det gjelder kulturliv og bak Kongsberg når det gjelder naturomgivelser. Opprustingen som har foregått i sentrum har kanskje ikke blitt lagt merke til utad, da svarene kan tolkes som at det er en viss usikkerhet om sentrum er pent eller ikke. Om det skyldes at Drammen kommer ”i skyggen” av Oslo samt lett får preg av en by man kjører gjennom, snarere enn oppsøker, er en mulighet. Men det har vi ikke grunnlag for å si noe om.

Drammen – i likhet med Hokksund – skiller seg ut fra de andre byene ved at det er langt færre som oppfatter Drammen som et trygt og godt sted enn det som gjelder for de andre byene. Selv om Drammen kommer ”dårlig ut” på dette spørsmålet, kan det ikke tolkes som at Drammen er spesielt utrygg, men at det er et inntrykk (rettmessig eller urettmessig) som har festet seg i folks forestillinger av byen.

Tabell 8.1 Påstandene om Drammen; grad av enighet. Prosent. N= 600 i alderen 25-45 år i Oslo og Akershus

	Helt eller delvis enig	Verken enig eller uenig	Helt eller delvis uenig	Vet ikke
Byen har et rikt kulturliv	40	19	8	32
Byen har et pent bysentrum	20	24	33	23
Byen har et variert uteliv	36	24	6	34
Byen er et trygt og godt sted	14	32	21	33
Byen har fine naturomgivelser	29	23	26	23
Byen er et traust og kjedelig sted	17	29	28	26
Jeg kunne tenke meg å bo i byen	7	9	66	18

Helt eller delvis enig i påstandene etter bosted, utdanning, alder og kjønn

(se tabell 8.2 nedenfor)

- Bosatte i Asker/ Bærum er mest enige i påstandene, med unntak av påstanden om Drammen som ”traust og kjedelig”, som flest informanter fra Oslo sier seg enige i
- Inntekt og utdanning slår lite ut
- Flest i den eldste alderskategorien mener kulturlivet er rikt, og flere i denne kategorien synes også at naturomgivelsene er fine
- Flere menn enn kvinner synes utelivet er bra, men også at byen er traust og kjedelig. Flere menn enn kvinner kan tenke seg å bosette seg i Drammen. Flere med høyskoleutdanning enn uten kan tenke seg Drammen som bosted

Tabell 8.2 *Prosentandel som er helt eller delvis enig i påstandene om Drammen etter bosted, inntekt, utdanning, alder og kjønn. N= 600 i alderen 25-45 år i Oslo og Akershus*

	AKERSHUS ØST	ASKER/ BÆRUM	OSLO	OVER 600 000	UNDER 600 000	HØY- SKOLE	IKKE HØY- SKOLE
Byen har et rikt kulturliv	35	47	43	39	46	41	38
Byen har et pent bysentrum	15	28	22	19	24	18	23
Byen har et variert uteliv	33	39	38	35	42	35	39
Byen er et trygt og godt sted	13	17	14	12	16	14	14
Byen har fine naturomgivelser	25	35	30	29	31	29	26
Byen er et traust og kjedelig sted	13	17	23	16	18	19	14
Jeg kunne tenke meg å bo i byen	6	9	7	7	7	7	5

	25-34 ÅR	35-45 ÅR	MENN	KVINNER
Byen har et rikt kulturliv	36	43	42	39
Byen har et pent bysentrum	20	21	21	20
Byen har et variert uteliv	36	36	39	33
Byen er et trygt og godt sted	15	13	14	14
Byen har fine naturomgivelser	24	32	30	28
Byen er et traust og kjedelig sted	17	17	22	12
Jeg kunne tenke meg å bo i byen	7	7	7	7

Data om "vet ikke"-besvarelsene:

- Flest fra Akershus øst i "vet ikke"- kategorien.
- inntekt slår lite ut
- En del flere uten høyere utdanning har svart "vet ikke"
- Det er ikke noe entydig mønster i svarene når det gjelder alder
- Flere kvinner enn menn har svart "vet ikke", bortsett fra at flere kvinner enn menn kan tenke seg å bo i Drammen
- 18 prosent vet ikke om de kan tenke seg å bosette seg i Drammen. Det er vesentlig lavere enn for alle byene med unntak av Fredrikstad. Dette tyder på at kjennskapet til Drammen er større enn for de fleste andre byene, noe også svarene på de andre spørsmålene indikerer.

9 Det fysiske bysentrum

Dette kapitlet er hentet fra NIBR-notat 2005:128: De fysiske bysentrum i bykommunene i Østfold og Buskerud.

Av Jon Guttu i samarbeid med Heidi Bergsli

9.1 Fysisk selvpresentasjon. Hva ser vi på nettstedene og hva ser vi i virkeligheten?

Hva sier kommunene om byenes fysiske egenskaper, hvilke kvaliteter fremhever de og hva velger de ikke å nevne? Har de dekning for sine påstander om fysiske kvaliteter? Hva kan den besøkendes blick registrere av det kommunen skilter med? Og hvilke kvaliteter ser *vi* som kommunene slett ikke forteller om?

Disse spørsmålene forsøker vi å besvare på grunnlag av besøk på kommunenes nettsted og besøk i 10 Buskerud- og Østfoldbyer i august og september 2005. Framgangsmåten er enkel:

1. Vi leter etter omtale av fysiske egenskaper på kommunenes nettsteder og linker.
2. Vi oppsummerer dette i form av 3 – 4 *påstander* for hver by. Dette kan være rene sitater fra nettstedene, eller *våre* sammenfatninger av inntrykk etter lesningen.
3. Vi oppsøker byene, kjører bil, vandrer i sentrum. Vi er tre forskere, en sosiolog, en samfunnsgeograf og en arkitekt som noterer, fotograferer og diskuterer underveis. Vi er tilreisende med bevisstheten konsentrert om førsteinntrykk og image.
4. Vi oppsummerer våre inntrykk og formulerer dem i forhold til påstandene til kommunene. Resultatene blir presentert med en påstand, ett bilde og en halv sides refleksjon for hvert tema, fra to til fire sider for hver by.

Vi tar forbehold om at det kan være opplysninger som har unngått vår oppmerksomhet på kommunens nettsteder og ting vi burde ha sett ved besøket i byene. Generelt vil det være slik at kommuner som har lagt vekt på fysiske aspekter i sin presentasjon også vil få flere kommentarer tilbake fra oss.

Vi pretenderer ikke å lage noen ny stedsanalyse for hver by. Det er snakk om *inntrykk*. Vårt poeng er å danne oss et bilde av byenes fysiske egenskaper gjennom vår lille øvelse. Vi ser på oss selv som nettstedslasere som undersøker hjemmesidene fordi vi ønsker å besøke byene som turister eller for å sondere terrenget for eventuelt å flytte dit. Hva slags image gir byene for slike besøkende?

Vi har definert tre områder som vi retter våre blikk mot: sentrum, boligområdene og landskapet rundt. Vi noterer oss det umiddelbare estetiske inntrykket, byens atmosfære, mulighetene for opplevelser og rekreasjon og boligtilbudet. Et spørsmål vi har vært spesielt opptatt av, er om byen har noe "hjerter", et sted hvor folkelivet utfolder seg, hvor ting foregår og som fungerer både som en sosial og kulturell kjerne i byen. En annen problemstilling er om byene klarer å utnytte og presentere sine spesielle fortrinn når de viser seg selv. Følger den i sporet til de andre, eller prøver den å skape noe unikt på sitt spesielle grunnlag?

Nedenfor presenteres resultatene våre. I notatet som dette stoffet er hentet fra, oppsummerer vi noen generelle funn som gjelder de fleste av våre 10 byer, blant annet hva de fleste byene underkommuniserer.

Her beskriver vi erfaringene for Drammen, og diskuterer i hvilken grad påstandene kan bekreftes og hva byen eventuelt legger for liten vekt på. Vi skriver i journalistisk form. Dette er ikke dyptpløyende forskning!

9.2 ”Et praktfullt byrom danner hjertet i Drammen. Det har sterke urbane kvaliteter, og er en livlig og sosial møteplass.”

Norges vakreste byrom! Drammens storstue! Drammen kommune tar skikkelig i når de beskriver Bragernes Torg. Desto hyggeligere å kunne si at de ikke tar munnen for full. Vårt besøk fant sted på en varm sensommerdag i opptrappingen til byens elvefestival. Torget med sin akse, sine tårn og spir kunne vært scene i en Verdiopera, riktig nok med den hengebratte Bragernesåsen som bakteppe, og bakom den igjen synger skogene. Og selve torget: Det borglignende rådhuset og (tidligere) brannstasjon, kirken, ærverdig i bakgrunnen, fortauskafeer som sammenhengende orkesterplasser, scene med seil spent over for ukens happening og med aktører skuende mot bybrua og Strømsø på andre siden av floden.

At ikke plassveggen, bygningene på siden av plassen utmerker som arkitektur, føles ikke som noe savn. Hovedsaken er en jevn og lite påtrengende fasaderekke som lukker plassen mot øst og vest. Gulvet og torgmøblementet: høy materialkvalitet med varm Drammensgranitt som gjenganger. Ellers et enkelt interiør som innbyr til opphold og flanering. To kjøpesentre sørger for en jevn strøm av fotgjengere over plassen. Urbanist og humanist Jan Gehl har selv arbeidet med torget som sosial arena. Også om vinteren er det liv og røre. Scenskifte til skøytebane og worldcup for sprintlangrenn. Rutenettet omkring plassen viser at Drammen ikke bare er et torg men også en by. Ennå har ikke bybrua og Strømsø torg på sørsida fått tilsvarende oppmerksomhet og kapitalinnsprøyting som Bragernes torg. Vi kommer gjerne tilbake når hele kjøttbeinet som utgjør Drammens hjerte, er tygget på.

9.3 ”Elva er et aktivt visuelt og funksjonelt element i byen”

Ja! Forvandlingen de siste årene har vist hva en ren elv kan bety for en by som Drammen. Den avgjørende endringen kom da Staten og kommunen for 15 år siden åpnet lommeboka for å få rensset vassdraget. Da åpnet også kommunens øyne seg for de mulighetene elva byr på som noe vakkert, et sted å være, promenere, bade, fiske...

Drammen er en elveby. Fjorden kan bare anes. Tømmertransport og utlasting. Planker. Cellulose. Elva ga grunnlaget for byens oppkomst, vekst og velstand. Paleene, teatret, praktbygninger og parker. Elva gir byen mening. Vi ser ned i en flod, en rolig strøm hvor laksen vandrer uhindret oppover mot Hokksund. Vi ser elva i glitrende motlys med elvefestivalens flaggborg i vinden. Elva forbinder like mye som den skiller. Hva ville byrommene ha vært uten elva? Men er brua utnyttet som attraksjon? Vi husker andre bruer, Karlsbroen i Praha, bybroene i Isfahan hvor besøkende vandrer rolig og trygt, prater. Trafikken på bybrua i Drammen er plagsom, elvesuset overdøves av motordur.

Byen bygger elvepromenade. Å gå langs bredden av en bred, strømmende elv. Et nytt, vakkert landskap blir til. Etter hvert knyttes forbindelsen til elvenære boliger, virksomheter og kafeer. Men må kafeene ligge slik at elvepromenaden blir borte? Må vi gå i sikk sakk på en trebrygge rundt kafebordene før vi slipper ut på elvebredden og får oversikt? Hvem har førsteretten til elva?

9.4 ”Drammen satser på boligrevet byvekst. Ved hjelp av lave boligpriser og nye attraktive byboliger skal byen konkurrere med Oslo om middelklassebeboere”

Drammen bygger boliger på elvekanten. Dette er et svar på strategien om å konkurrere om oslofolk på pris. Er det funksjonærer med arbeid i undervisning og Husbank som ønskes velkommen til de nye boligene? Elveboligene bygger i hvert fall opp under byens nye image og fungerer som signalbygninger.

Men er det så sikkert at tilflytterne først og fremst er ute etter sentrumsnære blokkboliger ved elva? Vår rundtur i byen forteller at Drammen framfor alt har en *variasjon* i boligtilbudet som vi ikke hadde ventet og som ikke formidles på nettsidene. Her kan du finne småbymiljø med bakhager i 1800-tallets treby. Du kan spare seg til en eldre, fasjonabel villa i Danvik eller under Bragernesåsen. Eller du kan som enslig og ung urbanist finne ditt hvilested mellom capuchinoene i en liten leilighet nær sentrum. Og dersom du er skiglad, kan du nyte tidlignø på Konnerud, langt fra et hvert byliv. Drammen kan tilby boliger for alle grupper. Burde ikke byen i større grad legge vekt på den store variasjonen i boligbestanden?

Drammens utfordring ligger i å heve kvaliteten i byområdene, spesielt på Strømsøsidea, drive byreparasjon og trafikksanering som gjør de ulike delene av byveven til gode steder å bo. Kimen til vakre og velfungerende byområder ligger der, men det er mye å gjøre; tomter ligger brakk, bygninger trenger opprustning og biltrafikken får fortsatt dominere i lange rette gater. Og hva med atkomsten til drabantbyen Fjell? Her gikk ferden på kryss og tvers gjennom andre boligstrøk. Mye kjøring til mye ergrelse og foreldrefrykt langs veiene.

9.5 Forholdet til landskapet rundt er utnyttet. Nærhet til marka og urørt natur, men også sjøen...

Drammensdalen sett fra Spiraltoppen, marka er nærværende hele veien.

Åsene, marka, elva, fjorden. Drammen er klar over sine naturfortrinn og fremhever dem på nettsidene og i sitt slagord om "Naturbania". Åsene med marka rammer inn byen, elva binder den ytterligere sammen.

Vi tar turen opp Spiralen en disig formiddag. Vi opplever at avstanden fra sentrum og opp til turmarka er kort gjennom den nesten tivoliaktige opplevelsen i spiralveien inne i Bragernesåsen. Hvorfor er ikke denne attraksjonen markedsført sterkere? Har Drammenserne glemte korketrekkeren ut til marka i sin urbanoffensiv?

Vel oppe føles bysuset fjernere. Om et par måneder er det bare å spenne på skiene og gli innover i Finnemarka. Fra Spiraltoppen har vi full utsikt over Drammensdalen og vi får bekreftet påstanden om at avstanden til naturen ikke er lang fra noen del av byen. Dalformen har skapt en langstrakt byform på godt og vondt. Det negative er avstandene internt i byen. Det positive er at åsene og marka over alt er innenfor gangavstand fra boligområdene. Ja, marka er nær for befolkningen i Drammen. Men hva med fjorden? Den ser vi ikke stort til, verken fra Spiraltoppen eller fra byen nedenfor. Bruene og Holmen stenger visuelt og fysisk for kontakten med Drammensfjorden og sjøen virker fjern for oss besøkende. Drammensfjorden mangler Oslofjordens innslag av øyer og holmer, som gjør den attraktiv for seiling og uteliv. Er det også en grunn til at byen har vendt fjorden ryggen?

9.6 Dette underkommuniserer Drammen:

Byområder på Strømsø venter på initiativer

- Drammen har et bredt, variert boligtilbud i områder med historie og karakter. Unge middelklasseborgere er neppe på jakt etter "elveboliger" til 30.000 kroner per kvadratmeter. At Drammen kan tilby mye mer og overkommelig, må tydelig fram når en har som strategi å konkurrere med Oslo om tilflyttere.
- Drammen kommune gleder seg over det den har fått til i sentrum. Men store byutviklingsoppgaver venter på Strømsøsidea. Her er det mye å ta fatt på, men også mye å ta vare på. Vil byen makte å holde utbyggerne i tømme i den formen for byreparasjon som kreves her?
- Er Konnerud noe mer enn en skiklubb? Det usynlige stedet inne på åsen var opprinnelig et gammelt gruvesamfunn. Det ble bygd ut den gangen man trodde byene manglet tomteareal. Nå fungerer stedet som soveby. Hva tenker Drammen kommune om Konneruds utvikling?
- Og hva med Drammen som innvandrersby? 16 % tilhører eller har bakgrunn fra etniske minoriteter. Drammens internasjonale kultursenter er nylig åpnet, men er kommunens strategi mot ghettodannelse og segregasjon i bygeografien blitt formidlet på nettet?
- Drammensmarka er nær for befolkningen og alle drammensere kjenner vel til Spiralen. Men for innflyttere og besøkende kunne denne attraksjonen vært tydeliggjort på nettsidene.

10 Byens selvpresentasjon via nettet

Dette kapitlet er hentet fra NIBR-notat 2005:129
Selvpresentasjoner på nettstedene av bykommunene i Østfold og Buskerud
Av Heidi Bergsli

10.1 Metode: Utenfrablikket og byens fortellinger

Hvordan byer velger å fremstå, har betydning for hvordan de oppfattes, og hvilke bilder som tegnes. Det handler om representasjonen byer gir av seg selv og som bidrar til imagebyggingen. Begrepet *representasjon* passer egentlig bedre enn *presentasjon*, fordi det viser til hvordan vi alle velger ut hva vi fremstiller- om oss selv, og om stedene vi tilhører. Fremstillingen bør gjenspeile virkeligheten, selv om noe selvsagt utelates fra presentasjonen, av forståelige årsaker. At noe profileres spesielt kan være viktig for å få oppmerksomhet, - men i bestrebelsene på å løfte noe fram kan en lett komme til å overdrive, i værste fall blir det løgn og fantasi. På den annen side ser vi også en del eksempler på underkommunikasjon av kvaliteter og positive særpreg når vi vurderer byenes fortellinger med den utenforståendes blick.

Vi har besøkt nettstedene med "utenfrablikket", og lest de fortellingene byene har gitt om seg selv. Med utgangspunkt i hovedsiden har vi navigert etter linkene vi fant på denne

siden. Gjennom befaringer til byene fikk vi senere muligheten til å vurdere en del av de forholdene som presenteres på nettsidene (Se også NIBR-notat 2005:128 *Det fysiske bysentrum i bykommunene i Østfold og Buskerud*).

Hjemmesidene er selvsagt først og fremst viktige som kommunale informasjonsaviser til kommunens egne innbyggere. Men det er også av stor betydning hvordan byene gjennom hjemmesidene framstår eller presenterer seg overfor eksterne grupper som de ønsker å tiltrekke seg. Vurderingen av nettsidene er derfor gjort med tanke på at kommunene ønsker å fremstå som attraktive for boligetablering, næringsetablering og turister. Det er altså ulike målgrupper i tillegg til kommunens egne innbyggere.

De gruppene som ikke kjenner byen har behov for en annen type informasjon enn de som bor der i dag, både fordi de er ukjente med forholdene og fordi de etterspør annen informasjon når de er i en valgsituasjon. Viktigst her er de som søker på kommunesiden fordi de vurderer å bosette seg i byen, søke jobb, starte bedrift, eller feriere. Hvilket image er det kommunen bygger opp om overfor alle disse gruppene, og får hver gruppe de opplysningene de trenger?

Gjennomgangen av nettsidene ble foretatt i perioden juni-august 2005. Vi tar forbehold om at nettsidene er under kontinuerlig endring og at elementer vi etterlyser kan være tilført, eller elementer vi vurderer kan være tatt ut. Det kan også være stoff og linker vi ikke har funnet frem til. Men vi har gått relativt grundig til verks, og det som ikke da er lett tilgjengelig, vil heller ikke være det for andre som måtte søke å finne stoff og "bilder" av byen.

Gjennom en systematisk gjennomgang av de ti kommunesidene har det også blitt synlig hva som er en logisk, formmessig oppbygging av nettsidene, der hensynet til ulike målgruppers behov for informasjon bør tas.

Vi kjenner ikke til at det tidligere er gjort lignende vurderinger av kommunenes selvpresentasjoner via sine nettsted. En implisitt metode i dette arbeidet er det sammenlignende perspektivet som ligger til grunn. Når vi har sett etter de samme elementene ut fra de spesifikke målgruppene kommunene ønsker å nå, blir informasjonen og "bildene" vurdert på bakgrunn av hva og hvordan de andre byene har gjort. I en viss forstand er disse byene i en konkurransesituasjon. Når en by inkluderer visse elementer eller gjør det på en god måte, vil de andre byene bli vurdert i lys av dette; har de det ikke med fremstår dette som fravær av informasjon.

I notatet som dette stoffet er hentet fra, presenterer vi generelle kjennetegn ved de eksisterende selvpresentasjonene på nettet, dvs. kjennetegn som går igjen i mange av kommunene. Dessuten evaluerer vi hvordan nettinformasjonen til potensielle tilflyttere og næringsliv er. Her gir vi bare en vurdering av Drammens hjemmeside.

10.2 Drammens selvpresentasjon på kommunens hjemmeside

Visjon: ”Miljø- og kompetansebyen Drammen: en tett, mangfoldig og levende by i et vakkert landskap”

Verdigrunnlag: ærekraftig utvikling, naturkontakt og folkehelse, velferd og individuell mestring, flerkulturelt samfunn samt ønsket om et trygt bysamfunn

10.2.1 Hovedsiden

Kommunesiden er edruelig og oversiktlig, med en godt synlig velkomsthilsen, eller i Drammens ord, *Hvorfor Drammen?* Her ligger flere linker med informasjon til potensielle tilflyttere. Profileringen er dermed klart gjennomtenkt, selv om der er noen mangler.

Kommunesiden kunne med hell hatt flere bilder, spesielt i og med hvor mange som nok fremdeles forbinder byen med trafikk og industri. Det er også link til alt av interesse for potensielle bolig- og jobbsøkere, med da www.finn.no for bolig og www.aetat.no for jobb. Disse eksterne linkene er også viktige, men mer informasjon om Drammens arbeidsmarked og boligmarked burde presenteres innledningsvis. Link til Sæbønes sine bilder av ulike bydeler gir et innblikk i boligområdenes utforming og særpreg, men Drammen kunne med hell skrevet mer om variasjonen i boligtyper, ikke bare at det er billigere å bo i Drammen enn i Oslo.

10.2.2 Presentasjon rettet mot potensielle tilflyttere

Vi inviteres raskt til å finne ut hvorfor Drammen er en god by å bo i. Flere illustrasjoner kunne gjerne vært lagt inn, men beskrivelsen av tilbudet er troverdig og bred. Spesielt er det en meget god presentasjon av byens skole- og barnehagetilbud (det sies imidlertid ikke noe om barnehagedekningen i kommunen). Likevel kunne kommunen ha jobbet mer med presentasjonen *Hvorfor Drammen*, som burde vært fornyet og kanskje mer gjennomtenkt mht. hvilke grupper de presenterer seg for (alder, inntekt, konsummønster og livsstiler, boligpreferanser). Den korte presentasjonen med linker tar opp i seg viktige sider ved Drammen som gjør byen attraktiv, men her er det rom for Drammen som storby å konkretisere mange flere faktorer og gi flere linker som kan nyansere bildet som gis av en by av dette formatet.

10.2.3 Attraktive tilbud

Drammen synes å ha en klar og bred kultursatsing, men kulturkalenderen *Hva skjer* gir et noe dårlig inntrykk av de tilbudene som finnes. Ellers er Drammen Teater det mest profilerte kulturtilbudet. Søker vi på *Kultur, idrett og fritid*, finner vi en rekke attraksjoner som vi kan få mer informasjon om; kino, bibliotek osv, organisert på en oversiktlig måte. Linken *Severdigheter* under turistlinken på hovedsiden, som også er interessant for

potensielle tilflyttere, har en lang rekke tilbud som kort presenteres. I denne sammenheng ville en sortering i kategorier og deretter i underkategorier gi bedre oversikt over tilbudet. I tillegg kunne torget og det øvrige bylandskapet presenteres som en attraksjon i seg selv, gjennom byvandring eller bruk av byens utelivstilbud. I Drammen er det severdig nok å betrakte bymiljøet. Når det gjelder overnatting og bespisning er det en link til dette på hovedsiden, men alle stedene som er ramset opp har kun informasjon om adresse og telefonnummer, om enn noen bilder av overnattingsmulighetene. Restaurantene burde vært beskrevet bedre, og kafémiljøet på Bragernes Torg og på elvepromenaden kunne vært trukket frem.

Linken til turisme er sentralt plassert på hovedsiden. Det er imidlertid korte presentasjoner av en lang rekke severdigheter nedover siden, noe som gjør det vanskeligere å finne det man er interessert i. Det er heller ingen linker videre til disse turiststedene, der noen muligens har hjemmesider. Sidene om naturaktiviteter er sannsynligvis inaktive, om ikke er det kun en liten opprømsing av tilbudene. Spiralen blir uansett ikke godt nok presentert på nettsidene, den kom som en overraskelse på bybefaringen. Ellers presenteres marka som den største severdigheten, men kanskje burde sjøen få mer oppmerksomhet i presentasjonen av Drammens friluftsmuligheter?

10.2.4 Næringsliv

Svært lite sies om Drammens næringsliv, og dette er den største svakheten ved kommunesiden. Den eneste linken på hovedsiden er *Næring og bevilgning*, hvor den ene linken er en ekstern side der leseren kan søke opp spesifikke bedrifter i hele Norge. Den andre siden om ledige næringslokaler er inaktiv, mens den tredje linken til *Drammens historie* setter næringshistorien i et historisk perspektiv, og nevner intet om dagens situasjon. Vi finner faktisk ingen linker til næringsplaner i Drammen. Dersom visjonen om Kompetansebyen skal realiseres, bør nok også det eksisterende næringsliv trekkes med i utviklingen. Dokumentasjon om Drammens nåtidige varierte næringsliv, som en by med en sådan størrelse nødvendigvis besitter, bør presenteres på nettsiden for at fremtidige investorer og bedriftsetablerere forstår at de kan bygge videre fra eksisterende kompetanse og infrastruktur i Drammen. Og ikke minst, at dette skal styrkes ved ny næringspark og høyskolesatsing.

10.2.5 Oppsummering

Drammen Kommune har utarbeidet en hjemmeside som ønsker potensielle tilflyttere velkomne på nettsidene sine. Det finnes dermed informasjon tilgjengelig som denne gruppen har behov for og ønsker. Større vektlegging av logisk oppbygning og bred og dekkende informasjon kunne imidlertid gitt nettstedet en sterkere profil. presentasjonssiden *Flytte til Drammen* er dessuten noe tilfeldig sammensatt, og virker ikke til å være rettet mot yngre mennesker. Det er også viktig at Drammen Kommune presenterer hvor flott byen har blitt, og hvor spennende og kvalitetsrike boligområder det finnes både i og utenfor byen. Dette spesielt med tanke på hvor dårlig image Drammen hadde til bare inntil kort tid siden. I tillegg mangler en del informasjon om Drammens næringsliv som med fordel burde formidles på disse nettsidene, spesielt med tanke på at Drammen har visjoner om å bli en kompetanseby.

Publikasjoner fra prosjektet⁵

NIBR-rapport 2005:13

Byenes attraktivitet – byutvikling som grunnlag for profilering og markedsføring

Av Guri Mette Vestby (red.)

NIBR-notat 2005:124

Bosetting og flytting i etableringsfasen for bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Kjetil Sørli

NIBR-notat 2005:125

Næringsliv i bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Frants Gundersen

NIBR-notat 2005:126

Handels- og servicestatistikk for bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Vidar Vanberg

NIBR-notat 2005: 123

Bærekraftbarometre for bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Vibeke Nenseth

NIBR-notat 2005:127

Utenforståendes bilder av bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Ragnhild Skogheim

NIBR-notat 2005:128

De fysiske bysentrum i bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Jon Guttu i samarbeid med Heidi Bergsli

NIBR-notat 2005:129

Selvpresentasjoner på nettstedene av bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Heidi Bergsli

NIBR-notat 2005:130

Trekk ved historien til bykommunene i Østfold og Buskerud

Av Yngve Carlsson og Knut Onsager

NIBR-notat 2005:131

Metoder i strategisk byutvikling og stedsprofilering

Av Guri Mette Vestby, Vidar Vanberg, Heidi Bergsli og Per Gunnar Røe

NIBR-notat 2006:101

Bedre enn sitt rykte – om byers omdømme – men mest om Drammen

Av Yngve Carlsson

---

⁵ Rapporten er tilgjengelig i papirversjon og kan bestilles fra NIBR. Notatene kan lastes ned elektronisk fra NIBR's hjemmeside. www.nibr.no/publikasjoner/notater (År 2005 eller 2006)